

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΝΕΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

**Νέες εξελίξεις και προοπτικές
στην αντιμετώπιση της νεανικής
παραβατικότητας**

**Γιωργουλάκη Νίκη
Λίτσα Κωνσταντίνα
Παπουτσή Ευθαλία**

Εποπτεύων καθηγητής: Δρίτσας Ιωάννης

Πάτρα – Μάιος 2014

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συγκεκριμένη εργασία αποτελεί μια καθαρά βιβλιογραφική έρευνα μέσα στα πλαίσια απόκτησης πτυχιακού διπλώματος από τη σχολή της κοινωνικής εργασίας στην Πάτρα. Το αντικείμενο της εργασίας σχετίζεται με τις νέες τάσεις πρόληψης και θεραπείας της νεανικής παραβατικότητας σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Η διεκπεραίωση της παρούσας εργασίας δεν θα ήταν εφικτή εάν δεν επιτελούνταν υπό την καθοδήγηση του επόπτη καθηγητή μας κυρίου Δρίτσα, ο οποίος μας παρείχε σημαντική στήριξη και ψυχολογική αλλά και πληροφοριακή σχετικά το θέμα μας. Θα θέλαμε επίσης να ευχαριστήσουμε τις οικογένειες μας οι οποίες μας στήριξαν ψυχικά και υλικά καθόλα τη φοιτητική μας πορεία.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παραβατικότητα ανηλίκων αποτελεί ένα σύγχρονο κοινωνικό φαινόμενο το οποίο λαμβάνει τεράστιες διαστάσεις στον εξωτερικό. Στην Ελλάδα αυξάνεται σταδιακά και για αυτό το λόγο είναι απαραίτητη η λήψη προληπτικών και θεραπευτικών μέτρων. Η κρατική πολιτική πρέπει να αλλάξει και να εστιάσει κυρίως στους παράγοντες που δημιουργούν την νεανική παραβατικότητα, προσπαθώντας να θεραπεύσει αυτές τις συμπεριφορές και όχι απλά να παραδειγματίσει με τρόπους εγκλεισμού και φυλάκισης. Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά σε πρωτότυπους θεραπευτικούς τρόπους της νεανικής παραβατικότητας καθώς και σε μεθόδους οι οποίες εστιάζουν στην κοινωνική επανένταξη του δράστη και όχι στον στιγματισμό του.

ABSTRACT

Juvenile delinquency is a frequent and serious social problem, which increases in an international level. Countries all over the world have to deal with this problem, including Greece. The only difference in the case of Greece is that still there are not high forms of delinquency. Therefore it is necessary for the Greek government to receive immediate prevention policies and treatment measure as well. In particular, the Greek government must change its policy, focusing on the factors that create the problem. Main goal of the treatment policy should be the cure of juvenile delinquency and not the punishment of young people and children. This paper refers to innovative treatment policies of juvenile delinquency and effective methods, which focus on young peoples' social rehabilitation.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1.1. Παραβατική συμπεριφορά-Ορισμός.....	7
1.2. Στόχος εργασίας	9
1.3. Προβλήματα στη Πράξη	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.....	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
2.1. Έκταση της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα.....	12
2.2. Τα χαρακτηριστικά του νεαρών ατόμων με παραβατική συμπεριφορά	22
2.3. Δημογραφικά στοιχεία και κυριότερες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς των νέων.....	26
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.	31
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	31
3.1. Ανθρωπολογικές θεωρίες	31
3.2. Κοινωνιολογικές Θεωρίες Παραβατικότητας.....	32
3.3. Βιολογικές Θεωρίες με έμφαση τα νεώτερα δεδομένα της γενετικής	38
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	41
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	41
4.1. Ο ρόλος της οικογένειας	41
4.2. Ο ρόλος του σχολείου	43
4.3. Ο ρόλος της τηλεόρασης και των ΜΜΕ	44
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	47
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	47
5.1. Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο για τη παραβατική συμπεριφορά ...	47
5.1.α) Ιστορική αναδρομή του θεσμικού πλαισίου	47
5.2. Το ελληνικό ποινικό δίκαιο για τους ανηλίκους	50
5.3. Νομικές Υπηρεσίες Ανηλίκων.....	50
5.4. Μέτρα αντιμετώπισης της νεανικής εγκληματικότητας	54
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	63
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	63
6.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.	63
6.2 Προγράμματα πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα.....	66
6.3. Προγράμματα πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας στο εξωτερικό.....	68
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ : ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ.....	77
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	77
7.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις	77
7.1.α) Ψυχοδυναμική θεραπεία.....	77
7.1.β) Ψυχοκοινωνική θεραπεία	80
7.1.γ) Παρέμβαση σε καταστάσεις κρίσης.....	82
7.1.δ) Επικεντρωμένη σε στόχους κοινωνική εργασία	85
7.1.ε) Το Συστημικό θεωρητικό μοντέλο.....	86
7.1. στ) Το γενικό-ολιστικό μοντέλο	89
7.2. Ο Ρόλος της Συμβουλευτικής	90
7.3. Η επανορθωτική ή αποκαταστατική δικαιοσύνη.....	91

7.4. Προγράμματα επανορθωτικής δικαιοσύνης.....	94
7.4.1. Προγράμματα συναντήσεων διαμεσολάβησης.....	94
7.4.2. Προγράμματα συναντήσεων οικογενειακών ομάδων.....	95
7.4.3. Προγράμματα συσκέψεων.....	95
7.4.4. Προγράμματα κύκλων.....	97
7.4.5. Προγράμματα βοήθειας θυμάτων.....	97
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	104

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Παραβατική συμπεριφορά-Ορισμός

Η νεανική παραβατικότητα έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η παραβατικότητα των νέων όπως και των ενηλίκων περιλαμβάνει πολλών ειδών πράξεις, οι οποίες προσελκύουν όχι μόνο το κοινωνικό ενδιαφέρον αλλά και το ενδιαφέρον του κράτους και των ΜΜΕ. Λόγω της πολυπλοκότητας και της έξαρσης του φαινομένου, μελετάται και ερευνάται από διάφορους ειδικούς ανά την υφήλιο. Το πρόβλημα της νεανικής παραβατικότητας άρχισε να απασχολεί την παγκόσμια κοινή γνώμη τα τελευταία χρόνια μετά από έντονα ξεσπάσματα της εφηβικής επιθετικότητας, προκλητικότητας, σχολικής απειθαρχίας καθώς και εκδηλώσεων αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Σημαντικό ρόλο σ' αυτό έπαιξαν και παίζουν τα μη θεμιτά κοινωνικά πρότυπα τα οποία ασκούν κακή επιρροή στους νέους. Παράγοντες όπως η φτώχεια, η κοινωνική αδυναμία προσαρμοστικότητας, η ελλιπής μόρφωση αλλά και τα ενδοοικογενειακά προβλήματα επηρεάζουν σημαντικά την εξέλιξη της παραβατικής συμπεριφοράς των νέων (Springer & Roberts, 2011).

Η ταυτοσημία ανάμεσα στους όρους εγκληματικότητα και παραβατικότητα είναι σύνηθες φαινόμενο στην κοινωνία. Για τον επιστημονικό τομέα της εγκληματολογίας όμως οι δυο όροι διαφέρουν καθώς το περιεχόμενο τους μεταβάλλεται. Πιο συγκεκριμένα, ο όρος παραβατικότητα αφορά τον χαρακτηρισμό κυρίως εκείνων των πράξεων οι οποίες δεν θεωρούνται ιδιαίτερος σοβαρές για το κοινωνικό σύνολο. Για παράδειγμα παραβατικές πράξεις θεωρούνται οι παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Springer & Roberts, 2011).

Στην πραγματικότητα ο όρος παραβατικότητα αποτελεί μια πρόταση της δικονομικής επιστήμης για να περιγραφούν οι πράξεις ανηλίκων. Με αυτό τον τρόπο προστατεύονται οι ανήλικοι οι οποίοι πρέπει να προφυλαχθούν από τον κοινωνικό στιγματισμό. Αυτό αποφάσισε να το κάνει η πολιτεία η οποία θεσπίζοντας τον όρο ανήλικος παραβάτης, αποσκοπεί στο να αποφεύγεται ο κοινωνικός στιγματισμός και κατά συνέπεια η κοινωνική περιθωριοποίηση του ανηλίκου, ο οποίος διέπραξε έγκλημα. Η χρήση της λέξης έγκλημα δεν δύναται να χρησιμοποιηθεί μέσα στα πλαίσια του δικαίου των ανηλίκων, καθώς στόχος είναι πρωτίστως το δίκαιο προστασίας και πρόληψης για τους ανήλικους (Springer & Roberts, 2011).

Με αυτό τον τρόπο, αποφεύγεται και μια πιθανή μελλοντική παρέκκλιση του νέου η οποία θα αποτελεί την επανάληψη των παραβατικών συμπεριφορών. Η επανάληψη αυτή οφείλεται στην αποδοχή του στίγματος από τον παραβατικό νέο και στην ταύτισή του με τον κοινωνικό ρόλο του παραβάτη. Συνεπώς, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι όροι παραβατικότητα και εγκληματικότητα, αποτελούν τον ευρύτερο όρο της αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Η διαφοροποίηση τους έγκειται στο γεγονός της ανάγκης πρόληψης του εγκλήματος σε νεαρές ηλικίες. Πιο συγκεκριμένα, ο όρος

παραβατικότητα χρησιμοποιείται σε δυο περιπτώσεις, δηλαδή είτε για αναφορά σε μη αξιόπρινες πράξεις είτε για την προστασία ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Το έγκλημα και η παραβατικότητα δεν εκλείπουν από καμιά κοινωνία. Τα τελευταία όμως είκοσι χρόνια υπήρξαν πολλές πολιτικές και οικονομικές αλλαγές παγκοσμίως, οι οποίες συνέβαλαν σημαντικά στην αύξηση των ποσοστών της παραβατικότητας (Shoemaker,2013).

Πιο συγκεκριμένα, η Ευρώπη έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές, έχοντας ως σημείο εκκίνησης το γκρέμισμα του τείχους του Βερολίνου. Ακολούθησε η κατάρρευση της Σοβιετικής ένωσης και η οικονομική κατάρρευση της ανατολικής Ευρώπης. Πολλές χώρες όπως η Τσεχοσλοβακία διαμελίστηκαν ενώ άλλες όπως η Γερμανία ενώθηκαν. Συνεπώς, δημιουργήθηκε μια νέα τάξη πραγμάτων, στην οποία οι ευρωπαϊκές χώρες έπρεπε να προσαρμοστούν αμέσως (Springer & Roberts, 2011).

Οι γρήγοροι ρυθμοί εκσυγχρονισμού όλου του κόσμου καθώς και το κλίμα της παγκοσμιοποίησης, δημιούργησαν έντονα συναισθήματα δημόσιας ανασφάλειας. Όλες αυτές οι μεταβολές είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του ποσοστού εγκλημάτων αλλά και την ραγδαία αύξηση της νεανικής παραβατικότητας (Shoemaker,2013).

Το φαινόμενο της παραβατικής συμπεριφοράς ατόμων νεαρής ηλικίας, συναντάται πλέον πολύ συχνά σ' όλες τις κοινωνίες. Πρόκειται για ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο έχει λάβει ευρύτατες και σημαντικές διαστάσεις στις μέρες μας. Έχει απασχολήσει και απασχολεί ακόμα, ειδικούς και επαγγελματίες από διάφορους επιστημονικούς τομείς, όπως επίσης και την ίδια την πολιτεία καθώς και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (Springer & Roberts, 2011).

Οι εποχές έχουν αλλάξει και η νεολαία μεταβάλλεται με το πέρασμα του χρόνου σε μια γενιά χωρίς ελπίδες, με έντονο θυμό και επιθετικότητα. Οι αιτίες του φαινομένου είναι πρωτίστως κοινωνικές και ψυχολογικές (Springer & Roberts, 2011). Τα περισσότερα παιδιά μεγαλώνουν μέσα σε μια κοινωνία όπου επικρατεί η ανισότητα, η αδικία και η προώθηση κακών προτύπων. Κοινωνικοί παράγοντες όπως η φτώχεια και, η ανεργία και τα ακατάλληλα κοινωνικά περιβάλλοντα, θεωρούνται ως σημαντικές αιτίες για την εκδήλωση τέτοιου είδους συμπεριφορών (Shoemaker,2013).

Η κρίση θεσμικών οργάνων, όπως το σχολείο και η οικογένεια, όπως επίσης και η μετέπειτα κρίση στον εργασιακό τομέα, όλα αυτά επιφέρουν την εξαθλίωση του νέου, ο οποίος συνθλίβεται από συναισθήματα κατάθλιψης και απογοήτευσης. Η αδυναμία εύρεσης εργασίας επιφέρει με τη σειρά της την αδυναμία επιβίωσης των νέων, οι οποίοι καταλήγουν να υποπίπτουν σε παραβατικές συμπεριφορές (Shoemaker,2013).

Η νεανική παραβατικότητα αποτελεί ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο με σημαντικό βαθμό πολυπλοκότητας, η μελέτη του οποίου απαιτεί διευρυμένη ανάλυση (Springer & Roberts, 2011).

Η νεανική παραβατικότητα αποτελεί ένα διευρυμένο ορισμό ο οποίος αναφέρεται σε πράξεις νεαρών ατόμων και περισσότερο ανηλίκων, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα την παραβίαση του νόμου ή την κοινωνική αποδοκιμασία. Η παραβατικότητα περιλαμβάνει βαριάς μορφής αδικήματα αλλά και ήπιας μορφής αντίστοιχα και μελετάται και κοινωνιολογικά αλλά και εγκληματολογικά. Η σημασία του όρου της παραβατικότητας από κοινωνιολογική άποψη, μπορεί και μεταβάλλεται με βάση τις αντιλήψεις και τις απόψεις την κοινωνίας σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Συνεπώς, η παραβατικότητα των νέων αφορά συμπεριφορές οι οποίες αποκλίνουν από το θεμιτό και κοινωνικά νόμιμο (Springer & Roberts, 2011).

Οι παραβατικές συμπεριφορές παρεκκλίνουν από το κοινωνικά αποδεκτό, προκαλώντας έτσι την κατακραυγή της κοινωνίας και όχι μόνο. Πολλές φορές, η παραβατική συμπεριφορά των νέων μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα και την παράβαση του ποινικού δικαίου, χωρίς όμως αυτό να θεωρείται δεδομένο (Springer & Roberts, 2011).

Βασικό χαρακτηριστικό της παραβατικότητας των νέων είναι κυρίως το ότι οι ανήλικοι είναι παραβάτες και όχι απαραίτητα εγκληματίες. Πιο συγκεκριμένα, η παραβατική συμπεριφορά δεν επιφέρει πάντα την ποινική τιμωρία καθώς μπορεί να αφορά μορφές παραβατικότητας όπως η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, θύτες σχολικού εκφοβισμού κ.α (Shoemaker,2013).

Άρα, ο όρος παρουσιάζει ποικίλες διαστάσεις και μορφές εκδήλωσης. Παρόλες τις διαφοροποιήσεις της έννοιας του όρου, η νεανική παραβατική συμπεριφορά σε γενικότερο πλαίσιο, αφορά τις αποκλίνουσες συμπεριφορές νεαρών ατόμων και κυρίως ανηλίκων (Springer & Roberts, 2011).

Μια σημαντική εξήγηση του όρου είναι ακόλουθη η οποία ορίζει την παραβατικότητα ως «τη συμπεριφορά εκείνη που στοχεύει στην παραβίαση τυπικών και άτυπων κανόνων. Οι μορφές της μπορεί να είναι από ανώδυνες (πχ τροχαίες παραβάσεις, μικροκλοπές) έως σοβαρές (πχ ανθρωποκτονίες, σεξουαλικά εγκλήματα, κλοπές κτλ)».

1.2. Στόχος εργασίας

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αναφερθούν τα νέα δεδομένα και εξελίξεις πάνω στο θέμα της νεανικής παραβατικότητας όπως επίσης και οι σύγχρονες τάσεις στους τρόπους αντιμετώπισης της.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά σε γενικές πληροφορίες, όπως στην σημασία του όρου της νεανικής παραβατικότητας και στους στόχους της εργασίας. Επίσης αναφέρονται οι ερευνητικές δυσκολίες οι οποίες προέκυψαν από την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην έκταση του φαινομένου σε ευρωπαϊκό αλλά και σε ελληνικό επίπεδο. Επίσης παρατίθενται πληροφορίες για το κοινωνικό και ψυχολογικό προφίλ των νέων που υποπίπτουν σε παραβατικές συμπεριφορές.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας. Το ενδιαφέρον εστιάζεται κυρίως στους παράγοντες εκείνους, οι οποίοι δημιουργούν το περιβάλλον μέσα στο οποίο εκδηλώνονται οι παραβατικές συμπεριφορές των νέων. Πιο συγκεκριμένα, έμφαση δίνεται σε κοινωνικούς παράγοντες οικογενειακούς, σχολικούς και ταξικούς.

Το τέταρτο κεφάλαιο έχει ως θέμα το ρόλο της οικογένειας, του σχολείου καθώς και των τεχνολογικών μέσων στην εξέλιξη της παραβατικότητας.

Ακολουθεί το πέμπτο κεφάλαιο το οποίο έχει ως θέμα το νομικό και θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται το τι ισχύει στην Ελλάδα νομοθετικά για την παραβατικότητα σε γενικότερο πλαίσιο και εν συνεχεία στην ποινική νομοθεσία όσον αφορά την νεανική παραβατικότητα.

Εν συνεχεία στο κεφάλαιο έξι γίνεται αναφορά στις διεθνείς αλλά εγχώριες τάσεις πρόληψης και θεραπείας της νεανικής Παραβατικότητας.

Ενώ στο έβδομο και τελευταίο κεφάλαιο αναλύεται ο ρόλος της επανορθωτικής δικαιοσύνης στην αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας. Επίσης, γίνεται μια σύντομη ανασκόπηση της ποινικής αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας και εν συνεχεία το κεφάλαιο επικεντρώνεται στα ελληνικά αλλά και διεθνή μέτρα πρόληψης για το συγκεκριμένο κοινωνικό φαινόμενο. Τέλος γίνεται αναφορά στις θεραπευτικές προσεγγίσεις της παραβατικότητας.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση της συζήτησης των συμπερασμάτων της βιβλιογραφικής έρευνας καθώς και με την διεξαγωγή προτάσεων που δίνονται για περαιτέρω σκέψη και δράση για την ελληνική πραγματικότητα.

1.3. Προβλήματα στη Πράξη

Κατά την διάρκεια συγγραφής της παρούσας εργασίας επιχειρήθηκε να περιγραφεί το γενικότερο πλαίσιο διαμόρφωσης και εφαρμογής των νέων παρεμβατικών προγραμμάτων πρόληψης και θεραπείας της νεανικής παραβατικότητας.

Τα προβλήματα τα οποία προέκυψαν κατά τη συγγραφή της εργασίας ήταν κυρίως τεχνικής φύσεως. Ένα από αυτά έχει να κάνει με τον εξαιρετικά μειωμένο αριθμό ελληνικών μελετών και ερευνών για την αντιμετώπιση της

νεανικής παραβατικότητας. Τα περισσότερα δεδομένα για την συγγραφή της εργασίας πάρθηκαν μέσα από τη μελέτη ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας.

Λόγω της κρίσης η Ελλάδα δεν έχει να επιδείξει σημαντικό ρόλο στη λήψη προληπτικών μέτρων για το θέμα που μας αφορά, με αποτέλεσμα όλο το ενδιαφέρον των εκπονητών της συγκεκριμένης εργασίας να στραφεί σε προγράμματα πρόληψης και θεραπείας του εξωτερικού. Επίσης, λόγω της ελλιπούς οργάνωσης και μηχανογράφησης δεν ήταν εφικτή η πρόσβαση σε αρχεία σχετικά με προγράμματα και εφαρμογές πρόληψης.

Τέλος μια ακόμη σημαντική δυσκολία αποτέλεσε η πρόσφατη αλλαγή στον οδηγών σπουδών σχετικά με τη συγγραφή εργασιών του τμήματος. Αυτό δημιούργησε σημαντικό πρόβλημα στην τελειοποίηση της εργασίας καθώς μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα μας ζητήθηκε να αυξηθεί ο όγκος των σελίδων κατά το 1/3.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά για το θέμα της νεανικής παραβατικότητας σε διεθνές αλλά κυρίως σε ελληνικό επίπεδο. Αρχικά γίνεται αναφορά στην έκταση της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα αλλά και σε επιλεγμένα μέρη του υπόλοιπου κόσμου. Εν συνεχεία αναφέρονται τα χαρακτηριστικά του νεαρών ατόμων με παραβατική συμπεριφορά καθώς και το πώς αυτά δρουν και συμπεριφέρονται. Στο τρίτο υποκεφάλαιο αναφέρονται τα δημογραφικά στοιχεία της ελληνικής νεανικής παραβατικότητας καθώς και οι κυριότερες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς των νέων.

2.1. Έκταση της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα

Η νεανική παραβατικότητα αποτελεί ένα ευρύ φαινόμενο παγκοσμίως. Όσον αφορά τον ελλαδικό χώρο, το φαινόμενο παρουσιάζει μια ανοδική πορεία λόγω των νέων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών (Selih,2012). Παρόλα αυτά η νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα δεν βρίσκεται στα ίδια υψηλά επίπεδα όπως αυτά των Ηνωμένων Πολιτειών (Selih,2012). Σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες αλλά και στην αμερικανική ήπειρο, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, τα επίπεδα νεανικής παραβατικότητας είναι υψηλά και συμπεριλαμβάνουν βαριάς μορφής αδικήματα σε σχέση με την ελληνική κοινωνία, στην οποία η παραβατικότητα των ανηλίκων εκδηλώνεται με πιο ήπιες μορφές. Αυτό φυσικά δεν αναιρεί το γεγονός ότι και στην ελληνική πραγματικότητα έχουν σημειωθεί σε μικρότερο ποσοστό όμως, παραβατικές συμπεριφορές νέων, οι οποίες αφορούσαν βαριάς μορφής αδικήματα και τα οποία επέφεραν την ποινική τιμωρία (Selih,2012).

Έρευνες της Προστασίας Ανηλίκων του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης έδειξαν ότι από το 1990 έως και το 1999 δεν υπήρξε σημαντική αύξηση των ποσοστών της νεανικής παραβατικότητας (Γιαννοπούλου & Τσομπάνογλου,2003). Αυξάνεται όμως ο αριθμός των ανηλίκων οι οποίοι παίρνουν μέρος σε εγκληματικές πράξεις. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό ανηλίκων που συμμετείχαν το 1999 σε εγκληματικές πράξεις έφτασε το 16.7%, χωρίς και πάλι αυτό να θεωρείται σημαντικό ποσοστό σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες (Κουράκης,2000).

Σε γενικές γραμμές, οι παραβατικές συμπεριφορές που σημειώνονται από ανηλικούς ηλικίας μέχρι και 17 χρονών, αφορούν ήπιες μορφές παραβάσεων όπως παραβιάσεις οι οποίες σχετίζονται με την οδική κυκλοφορία, την παράνομη προσέλευση σε χώρα ως μετανάστες και την επαιτεία (Κουράκης,2000). Οι συγκεκριμένες μορφές παράβασης φτάνουν έως και το 70% ανάμεσα στους νέους από 13 έως και 17 χρονών αλλά και ανάμεσα στους νέους ηλικίας από 18 έως και 20. Σε μικρότερη συχνότητα

έπονται παραβατικές συμπεριφορές οι οποίες έχουν να κάνουν με σωματικές βλάβες και κλοπές (Κουράκης,2000).

Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι ο Κουράκης σε έρευνα του για την νεανική εγκληματικότητα διαπίστωσε ότι από το 1984 έως το 1995, οι νέοι των 13 έως και 17 ετών, παρουσιάζουν μεγαλύτερη τάση για παραβάσεις οι οποίες αφορούν πρόκληση σωματικών βλαβών και φθορά ξένης ιδιοκτησίας (Γιαννοπούλου & Τσομπανοπούλου,2003). Επίσης, άνοδος παρατηρείται και σε άλλα είδη παραβατικότητας όπως αυτά που έχουν να κάνουν με παραβατικές συμπεριφορές σχετικά με την νομοθεσία για τις εξαρτησιογόνες ουσίες (Κοκκέβη κ.α.,2009).

Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη του Ερευνητικού πανεπιστημιακού ινστιτούτου ψυχικής υγιεινής σε συνεργασία με τον ΟΚΑΝΑ, το 2011, είχε ως θέμα μια πανελλήνια έρευνα στο μαθητικό πληθυσμό της χώρας, για τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών (ναρκωτικά, αλκοόλ, κάπνισμα) (ΕΠΨΥ,2011). Στην έρευνα πήραν μέρος 676 σχολεία και συνολικά 37.000 μαθητές και μαθήτριες ηλικίας από 13 έως και 19 ετών. Τα αποτελέσματα τα οποία προέκυψαν από την έρευνα είναι αντιπροσωπευτικά για το σύνολο της χώρας και πανελληνίως αποδεκτά (Γιαννοπούλου & Τσομπανοπούλου,2003).

Η έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το 15,2% των μαθητών από 15 έως και 19 ετών έχει κάνει χρήση κάποιας παράνομης ουσίας. Σημαντικό είναι δε ότι για την πλειοψηφία από αυτό το ποσοστό, η χρήση δεν ήταν μοναδική καθώς την συνέχισαν και μετέπειτα (ΕΠΨΥ,2011). Η πλειονότητα των μαθητών που έχουν κάνει χρήση είναι αγόρια οι οποίοι είναι μαθητές σε σχολικές μονάδες στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη. Συγκεκριμένα, χρήση κάνναβης έχει κάνει το 2.6% των αγοριών από το ερευνητικό δείγμα και το 0,9% των κοριτσιών. Επίσης, η έρευνα έδειξε ότι η χρήση των εξαρτησιογόνων ουσιών παρουσιάζει ανοδική πορεία σε όλο και μεγαλύτερες ηλικίες του μαθητικού πληθυσμού (ΕΠΨΥ,2011). Η έρευνα καταλήγει ότι από το 1984 έως και το 2011 έχει τριπλασιαστεί το ποσοστό χρήσης ναρκωτικών από μαθητές ηλικίας 15 έως και 19 ετών (ΕΠΨΥ,2011).

Σημαντικά είναι τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας σχετικά με την κατανάλωση αλκοόλ από μαθητές ηλικίας 13 έως και 19 ετών (ΕΠΨΥ,2011). Πιο συγκεκριμένα, το 61% των μαθητών αυτής της ηλικίας έκαναν χρήση αλκοόλ των τελευταίο μήνα τουλάχιστον μια φορά ενώ το 11% ήπια πάνω από 2 φορές την εβδομάδα (ΕΠΨΥ,2011). Χαρακτηριστικό είναι δε ότι το 34% των μαθητών δήλωσε ότι έχει καταναλώσει μεγάλες ποσότητες αλκοόλ με αποτέλεσμα να μεθύσει τουλάχιστον μία φορά στη ζωή του ενώ το 13% έχει μεθύσει πάνω από 2 φορές.

Σε αυτή τη περίπτωση το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών οι οποίοι καταναλώνουν αλκοόλ βρίσκονται στη πόλη της Θεσσαλονίκης. Σημαντικό είναι δε ότι τα ποσοστά κατανάλωσης αλκοόλ αλλά και μέθης αυξάνονται σύμφωνα με την ηλικία (ΕΠΨΥ,2011). Πιο συγκεκριμένα, τα

αποτελέσματα έδειξαν ότι το 18% των εφήβων ηλικίας από 17 έως και 18 ετών πίνει πάνω από δυο φορές την εβδομάδα. Το ποσοστό αυξάνεται στους νέους ηλικίας 19 ετών, το οποίο φτάνει το 26,8%. Γενικά, η έρευνα έδειξε ότι παρουσιάζεται μια ανοδική τάση στην υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ στο μαθητικό πληθυσμό της Θεσσαλονίκης και άλλων ημιαστικών κέντρων, κατά την τετραετία 2007-2011 (ΕΠΨΥ,2011).

Όσον αφορά το κάπνισμα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 20% κάπνισε μέσα στον τελευταίο μήνα ενώ το 14% καπνίζει συστηματικά. Και σε αυτή την περίπτωση τα αγόρια είναι περισσότερα από τα κορίτσια που καπνίζουν. Το κάπνισμα γίνεται συστηματική συνήθεια ανάλογα με την ηλικία (ΕΠΨΥ,2011). Πιο συγκεκριμένα, η ηλικία κατά την οποία το μεγαλύτερο ποσοστό του ανήλικου μαθητικού πληθυσμού αρχίζει το κάπνισμα είναι αυτή των 17 με 18 ετών. Το ποσοστό σε αυτή την ηλικία φτάνει το 24,5% ενώ γίνεται ακόμα μεγαλύτερο για τους μαθητές της ηλικίας των 19 ετών και το οποίο φτάνει το 51%. Συνεπώς, το κάπνισμα ως κοινωνική παραβατική συμπεριφορά τα τελευταία χρόνια, σημειώνει άνοδο ανάμεσα στα άτομα άνω των 18 ετών (ΕΠΨΥ,2011).

Μια άλλη όψη της παραβατικότητας των νέων είναι η εμφάνιση ομάδων που εμπλέκονται σε παραβατικές συμπεριφορές. Πρόκειται για ένα φαινόμενο το οποίο γίνεται όλο και πιο έντονο κοινωνικά, λαμβάνοντας ανησυχητικές διαστάσεις (Dickens,2008). Είναι γνωστές ως συμμορίες ανηλίκων και αναφέρονται στη δραστηριοποίηση οργανωμένων ομάδων νέων, οι οποίοι παίρνουν μέρος σε παραβατικές πράξεις όπως βανδαλισμοί, ληστείες, σχολικό εκφοβισμό κ.α. (Dickens,2008). Πρόκειται για μια μορφή οργάνωσης με συστηματικό χαρακτήρα παγκοσμίως.

Πιο συγκεκριμένα, ο όρος συμμορία αφορά τη μόνιμη δράση ομάδων με βίαιο χαρακτήρα και με μέλη τα οποία λειτουργούν με βάση την δομή της εκάστοτε ιεραρχίας (Rigby,2008). Χαρακτηρίζονται από μια ιδιαίτερη συνοχή στο εσωτερικό τους και έχουν ως στόχο την επιτέλεση συγκεκριμένων ειδών δραστηριοτήτων. Η ύπαρξη συμμοριών ανηλίκων είναι γνωστές από το 16ο αιώνα στις περισσότερες δυτικές κοινωνίες (Rigby,2008).

Υπάρχουν αναφορές σε συμμορίες νεαρών ατόμων, τα οποία επιδίδονταν σε παραβατικές πράξεις όπως φθορά ξένης ιδιοκτησίας και προσβολή άλλων ατόμων (Rigby,2008). Τα περισσότερα από αυτά τα παιδιά θεωρούνταν ότι προέρχονταν από προβληματικά οικογενειακά περιβάλλοντα κατώτερων οικονομικών στρωμάτων, τα οποία κατέληγαν στην επαιτεία (Rigby,2008).

Έχουν διενεργηθεί πολλές μελέτες σχετικά με το συγκεκριμένο φαινόμενο, από τις οποίες οι ερευνητές προσπάθησαν να ορίσουν τους παράγοντες τους οποίους διαμορφώνουν αυτή την κατάσταση (Rigby,2008). Ο Thrasher στην έρευνα του υποστηρίζει ότι οι συμμορίες αναπτύσσονται σε περιοχές όπου το ποιοτικό και βιοτικό επίπεδο των κατοίκων είναι χαμηλό και συγκεκριμένα χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων (Maras,2011).

Επίσης, ο Thrasher υποστηρίζει ότι οι περιοχές στις οποίες παρουσιάζεται έξαρση του φαινομένου είναι αυτές όπου κατοικούν μετανάστες (Maras,2011). Μετέπειτα ερευνητές βασιζόμενοι στα παραπάνω, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η συμμετοχή παιδιών σε συμμορίες οφείλεται στην ανάγκη για προσωπικής διεξόδου από τα προβλήματα (Rigby,2008).

Από άλλες έρευνες όμως προκύπτει ότι τα άτομα τα οποία εμπλέκονται σε συμμορίες ανηλίκων το κάνουν γιατί η συγκεκριμένη συμμετοχή τους, τα βοηθά να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση και θάρρος (Rigby,2008). Μέσα στα πλαίσια της συμμορίας το παιδί αποκτά σθένος και δέχεται το σεβασμό άλλων συνομήλικων. Ενισχύεται έτσι το κύρος του, το οποίο πιθανόν να έχει πληγεί μέσα στο σχολικό περιβάλλον (Rigby,2008).

Σημαντική για την ελληνική πραγματικότητα είναι η έρευνα του Κουράκη (2006), η οποία έχει ως ευρύτερο θέμα την Κοινωνικοποίηση των εφήβων και ειδικότερα την εξέταση του φαινομένου των παραβατικών ομάδων και συμμοριών ανηλίκων. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του 2002 με 2003 από το πανεπιστήμιο Αθηνών. Βασικότερος στόχος της έρευνας ήταν η καταγραφή ατομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών μαθητών λυκείου καθώς και η σχέση που έχουν οι παρέες τους με παραβατικές πράξεις είτε αυτές είναι μεμονωμένες είτε ομαδικές.

Πιο συγκεκριμένα, το θέμα της ομαδικής παραβατικότητας μελετήθηκε από δυο πλευρές, δηλαδή και του θύτη αλλά και του θύματος. Μελετήθηκαν και οι παρέες οι οποίες έχουν διαπράξει κάποια παράβαση αλλά και οι παρέες και τα παιδιά τα οποία έχουν πέσει θύματα παραβατικής συμπεριφοράς. Τα αποτελέσματα της μελέτης του Κουράκη (2006) έδειξαν ότι παρόλο το γεγονός ότι το 46,7% του ερευνητικού δείγματος αποτελούνταν από κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητών που είναι μέλη σε συμμορίες ανηλίκων είναι αγόρια.

Στην ίδια έρευνα, αποδείχθηκε ότι οι έφηβοι οι οποίοι συμμετέχουν σε παραβατικές ομάδες δήλωσαν ότι έχουν μια σταθερή παρέα, της οποίας όμως την ύπαρξη αγνοούν οι γονείς τους (Κουράκης κ.α. 2004). Οι ομάδες αυτές αποτελούνται κυρίως από ομόφυλα άτομα, τα οποία βρίσκονται συχνότερα μέσα στο σχολικό περίγυρο (Κουράκης κ.α. 2004). Επίσης, όσον αφορά το χώρο προέλευσης της παρέας αυτή μπορεί να είναι είτε από άτομα προερχόμενα από κοινά νυχτερινά στέκια είτε από το αθλητικό περιβάλλον (Κουράκης κ.α. 2004). Ένα ακόμη σημαντικό χαρακτηριστικό των ελληνικών συμμοριών είναι το ότι τα παιδιά τα οποία είναι μέλη τέτοιων ομάδων δήλωσαν ότι την παρέα τους διέπουν συναισθήματα αλληλεγγύης και αλληλοϋποστήριξης.

Τέλος, σημαντικό είναι το ότι από την έρευνα προέκυψε ότι δεν υπάρχει κάποια ιεραρχημένη δομή στις παρέες αλλά ούτε κάποιο συγκεκριμένο τυπικό το οποίο να ακολουθείται από τα μέλη της (Κουράκης κ.α. 2004). Συνεπώς, οι συμμορίες ανηλίκων στην Ελλάδα δεν έχουν συστηματικό χαρακτήρα και βρίσκονται ακόμη σε πρώιμη μορφή σε σχέση με το τι συμβαίνει σε άλλες χώρες (Κουράκης κ.α. 2004). Η ύπαρξη τους

οφείλεται κυρίως σε παράγοντες οι οποίοι έχουν να κάνουν με τα νέα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα της εποχής αλλά και σε φυλετικούς και ταξικούς λόγους.

Σε παγκόσμιο επίπεδο όπως συμβαίνει και στην Ελλάδα, τα μέλη των συμμοριών είναι κυρίως αρσενικού γένους. Παρόλα αυτά, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί το γεγονός ύπαρξης και γυναικείων συμμοριών από πολύ παλιά, οι οποίες είναι δυο ειδών (Κουράκης κ.α. 2004). Πρόκειται για το είδος της βοηθητικής συμμορίας η οποία αναφέρεται στις γυναίκες οι οποίες δρουν συνεπικουρικά με τις αντρικές συμμορίες και τις ανεξάρτητες γυναικείες συμμορίες, οι οποίες δρουν αυτόνομα και λειτουργούν με δικούς τους κανόνες (Κουράκης κ.α. 2004).

Η δράση των συμμοριών, δεν περιορίζεται μόνο μέσα στο σχολικό περιβάλλον αλλά εμφανίζεται και εκτός αυτού, στους δρόμους. Η δράση των συμμοριών ανηλίκων σε δημόσια μέρη είναι γνωστή ως «bullying». Πρόκειται για πράξεις νεαρών μαθητών εναντίον συμμαθητών τους, οι οποίοι πέφτουν θύματα κακοποίησης τους (Jacobson,2012).

Πιο συγκεκριμένα, ο όρος «bullying» συναντάται στην ελληνική βιβλιογραφία είτε ως «σχολικός εκφοβισμός» είτε ως «θυματοποίηση». Ο σχολικός εκφοβισμός έχει να κάνει με την εκδήλωση επιθετικών συμπεριφορών μέσα στο σχολικό περιβάλλον, οι οποίες περιλαμβάνουν πράξεις όπως σωματική, λεκτική ή κοινωνική βία (Jacobson,2012).

Έχουν διεξαχθεί πολλές έρευνες διεθνώς για το συγκεκριμένο θέμα, οι οποίες ασχολούνται με τα ποσοστά των παιδιών τα οποία ασκούν ή έχουν πέσει θύματα του «bullying» καθώς και με τις αιτίες που το προκαλούν (Craig κ.α.,2007). Σημαντική είναι η έρευνα του Διεθνούς Ινστιτούτου της Παιδικής Υγείας και της Ανθρώπινης Ανάπτυξης, η οποία έδειξε ότι το 17% των μαθητών πέφτουν πάνω από δυο φορές την εβδομάδα θύματα του «bullying» (Craig κ.α.,2007) . Χαρακτηριστικό είναι δε και το ποσοστό από την αντίθετη πλευρά, κατά την οποία το 19% των μαθητών δρα ως θύτης του «bullying» σε μεγάλη συχνότητα ανά εβδομάδα (Craig κ.α.,2007).

Η χώρα με τα μεγαλύτερα ποσοστά «bullying» είναι ο Καναδάς. Σε έρευνα του 2004 του World Health Organisation Health Behaviour in School- Aged Children, αποδείχθηκε ότι το 68% των μαθητών πέφτουν θύματα «bullying» (Craig κ.α.,2007). Χαρακτηριστικό είναι επίσης αυτό που συμβαίνει στην Μεγάλη Βρετανία, η άνοδος δηλαδή της σωματικής βίας ανάμεσα σε κορίτσια στο σχολείο.

Το «bullying» συναντάται συχνά και στην ελληνική πραγματικότητα και αποτελεί σημαντικό αντικείμενο μελέτης για τους εκπαιδευτικούς και ερευνητές (Μπεσίρης,2012). Σημαντική έρευνα για το θέμα είναι της Μανουδάκη, η οποία μαζί με τον κοινωνιολόγο Μαγγανά διεξήγαγε έρευνα σε 126 μαθητές από 15 έως και 19 ετών, με θέμα τις μορφές παραβατικότητας των νέων (Μπεσίρης,2012). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 16.6% των μαθητών ανήκε σε συμμορίες ανηλίκων οι οποίες δρούσαν ομαδικά, επιτελώντας παραβατικές πράξεις (Μπεσίρης,2012).

Χαρακτηριστικό των ομάδων αυτών ήταν η αλληλεγγύη και αλληλοϋποστήριξη των μελών τους, κάτι το οποίο έρχεται σε άμεση συμφωνία με τα αποτελέσματα της έρευνας του Κουράκη. Επίσης, η έρευνα έδειξε ότι μόλις το 7.1% του ερευνητικού δείγματος πίστευε ότι ανήκει σε μια παραβατική οργάνωση με συλλογική δράση (Μπεσίρης,2012). Οι μαθητές οι οποίοι ανήκαν σε παραβατικές ομάδες ήταν κυρίως αγόρια, τα οποία δρούσαν κυρίως μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Οι πράξεις τους σχετιζόνταν με την καταστροφή σχολικής περιουσίας αλλά και με τη διακίνηση ναρκωτικών μέσα στο σχολείο (Μπεσίρης,2012).

Σημαντική είναι και η έκθεση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών σύμφωνα με την οποία ύστερα από ανάλυση και επεξεργασία των δικαστικών αποφάσεων του δικαστικού έτους 2010-2011, διαπιστώθηκε ότι στα μονομελή και τριμελή δικαστήρια ανηλίκων, τη συγκεκριμένη χρονιά προσήλθαν σε δίκη 204 συνολικά ανήλικοι κατηγορούμενοι. Από αυτούς οι 189 ήταν αγόρια και τα 15 κορίτσια. Για τους 164 κατηγορούμενους η απόφαση ήταν είτε θετική είτε αρνητική ενώ για τους άλλους 40 η υπόθεση πήρε αναβολή. Σημαντικό είναι δε ότι μόνο οι 122 από τους συνολικούς κατηγορούμενους παρουσιάστηκαν στη δίκη τους ενώ οι υπόλοιποι 82, απουσίαζαν με αποτέλεσμα να δικαστούν εν ερήμην (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Η έρευνα της υπηρεσίας επιμελητών ανηλίκων των Αθηνών έδειξε ότι μερικοί από τους ανήλικους παραβάτες δικάστηκαν περισσότερες από μία φορές μέσα στο ίδιο έτος για παραβάσεις του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά, με αποτέλεσμα κάποιοι από τους παραβάτες να αποκτήσουν την ιδιότητα του κατηγορούμενου, ο οποίος περιπίπτει συνεχώς σε παραβάσεις. Επίσης σημαντικό είναι το στοιχείο ότι το δικαστήριο είχε να αντιμετωπίσει κατά το έτος 2010-2011 παραβάσεις στις οποίες συμμετείχαν περισσότεροι από έναν ανήλικο. Έτσι εξηγείται και το γεγονός ότι για την συγκεκριμένη χρονική περίοδο εκδόθηκαν 204 σε σύνολο δικαστικές αποφάσεις ενώ στην πραγματικότητα οι ανήλικοι παραβάτες ήταν σε αριθμό 187 (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Αναλυτικότερα τα ανήλικα άτομα τα οποία διέπραξαν πλημμελήματα κατά του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά, ήταν 138 σε αριθμό και αφορούσαν κυρίως κατοχή ναρκωτικών για ιδιοχρησία. Το συγκεκριμένο πλημμέλημα όμως μπορεί να συνοδεύονταν και από άλλες παραβατικές πράξεις (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Πιο συγκεκριμένα, οι ανήλικοι κατηγορούμενοι για προμήθεια προς ίδια χρήση διαιρούνται στις παρακάτω ομάδες. Η πρώτη παραβατική κατηγορία περιλαμβάνει 86 σε σύνολο ανήλικα άτομα τα οποία προσήλθαν σε δίκη μόνο εξαιτίας της κατηγορίας για κατοχή και προμήθεια ναρκωτικών για προσωπική τους χρήση. Από αυτούς 56 ήταν έλληνες και 30 αλλοδαποί οι οποίοι κατηγορήθηκαν και δικάστηκαν μόνο για μία φορά. Από την άλλη 8 ανήλικα άτομα κατηγορήθηκαν και εισήχθησαν σε δίκη περισσότερες από μία φορές και συγκεκριμένα από δύο έως και τέσσερις φορές για τον ίδιο λόγο. Συνεπώς οι υποθέσεις οι οποίες εκδικάστηκαν ήταν σε σύνολο 18 και

αφορούσαν και αυτές την κατηγορία για προμήθεια προς ίδια χρήση. Από αυτούς οι 6 ήταν έλληνες και οι 12 αλλοδαποί ανήλικοι (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Ακολουθεί η ομάδα των ανηλίκων παραβατών οι οποίοι εκτός από το αδίκημα της προμήθειας ναρκωτικών για προσωπική τους χρήση, κατηγορήθηκαν παράλληλα και για άλλες παραβάσεις όπως παράνομη οπλοκατοχή, κλοπές, ληστείες και απείθεια. Οι συγκεκριμένοι παραβάτες ήταν σε αριθμό 9 από τους οποίους οι 4 ήταν έλληνες και οι 5 αλλοδαποί (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Αρκετοί ανήλικοι και συγκεκριμένα 35 σε αριθμό δικάστηκαν πάνω από δύο φορές έως και πέντε φορές την ίδια χρονική περίοδο για ποικίλους λόγους. Πιο συγκεκριμένα, 23 ανήλικα άτομα δικάστηκαν για κατοχή ναρκωτικών αλλά και για άλλες παραβάσεις όπως παράβαση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, κλοπές, ληστείες, οπλοκατοχή και σωματικές βλάβες (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Το σύνολο των ανηλίκων κατηγορουμένων για προμήθεια και κατοχή ναρκωτικών για προσωπική χρήση ήταν για την περίοδο 2010- 2011 153 άτομα. Από αυτούς οι 101 καταδικάστηκαν ενώ για τους 22 αποφασίστηκε ότι δεν διέπραξαν την παράβαση. Για τους 101 παραβάτες με την κατηγορία προμήθειας ναρκωτικών για ιδιοχρησία οι ποινές από το δικαστήριο κυμαίνονταν από μια απλή επίπληξη έως και φυλάκιση. Πιο συγκεκριμένα, τα αναμορφωτικά μέτρα και οι ποινές ήταν απλή επίπληξη για εικοσιτέσσερις από τους ανήλικους παραβάτες, η επιμέλεια ενός ανήλικου δόθηκε σε οικογένεια ενώ για εξήντα ακόμα στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων. Σε ένα ακόμη ανήλικο επιβλήθηκε το αναμορφωτικό μέτρο της παρακολούθησης συμβουλευτικού προγράμματος και σε τέσσερις άλλους η διαμονή σε Ίδρυμα Αγωγής. Τέλος σε έναν μόνο νεαρό ενήλικο επιβλήθηκε η ποινή της φυλάκισης, για παράβαση την οποία είχε διαπράξει πριν ενηλικιωθεί (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Ακόμα 49 ανήλικα άτομα κρίθηκαν ότι διέπραξαν κακούργημα καθώς παρέβησαν των Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά, εμπορευόμενοι ουσίες. Πιο συγκεκριμένα, από αυτούς είκοσι εννιά ανήλικοι κρίθηκαν ένοχοι για εμπορία ναρκωτικών για μία και μόνο φορά. Οι έξι ήταν έλληνες και είκοσι τρεις αλλοδαποί. Μόνο δύο ανήλικοι προσήλθαν σε δίκη για περισσότερες από μία φορές, κατηγορούμενοι για αγορά ναρκωτικών και κατοχή με στόχο την εμπορία (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Εφτά ακόμη ανήλικοι κατηγορήθηκαν και για εμπορία ναρκωτικών αλλά και άλλα αδικήματα όπως κλοπές, ληστείες, και παραχάραξη χρημάτων, τα οποία διέπραξαν ταυτόχρονα. Ακόμα έντεκα ανήλικα άτομα εισήχθησαν από δύο έως και πέντε φορές κατά το έτος 2010-2011 και αυτά για εμπορία ναρκωτικών αλλά και για άλλους ποικίλους λόγους (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Συνεπώς, το σύνολο των ανήλικων ατόμων που διέπραξαν κακουργηματικές πράξεις, παραβαίνοντας των Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά κατά το έτος 2010-2011 ήταν σε αριθμό πενήντα ένα. Οι τρεις κρίθηκαν αθώοι ενώ οι τριάντα οχτώ ένοχοι. Για δέκα από τους πενήντα ένα ανεστάλη η δίκη (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Στο παρακάτω πίνακα απεικονίζονται τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τις παραβάσεις του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά για το έτος 2010 -2011.

Συγκεντρωτικός πίνακας παραβάσεων του ΚΝΝ

Φύση της παράβασης ΚΝΝ για την οποία εισήχθησαν οι κατηγορούμενοι	Εισαχθέντες κατηγορούμενοι/συγκατηγορούμενοι και έκβαση της υπόθεσης
Παράβαση ΚΝΝ πλημμεληματικού χαρακτήρα αρμοδιότητας Μονομελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων	153 ανήλικοι κατηγορούμενοι 101 ανήλικοι τέλεσαν την πράξη 22 ανήλικοι δεν τέλεσαν την πράξη
Παράβαση ΚΝΝ κακουργηματικού χαρακτήρα αρμοδιότητας Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων	51 ανήλικοι κατηγορούμενοι 38 ανήλικοι τέλεσαν την πράξη 3 ανήλικοι δεν τέλεσαν την πράξη
Σύνολο παραβάσεων ΚΝΝ	204 ανήλικοι κατηγορούμενοι 139 ανήλικοι τέλεσαν την πράξη 25 ανήλικοι δεν τέλεσαν την πράξη

Πίνακας 1. από Στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών κατά το δικαστικό έτος 2010-2011 (Σεπτέμβριος 2010-Ιούλιος 2011).

Από την συγκεκριμένη έρευνα των επιμελητών ανηλίκων προέκυψαν και άλλα επιπλέον αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα, έπειτα από την μελέτη των ατομικών φακέλων των ανηλίκων προσώπων από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών, προέκυψε ότι εκτός από τους εκατόν ογδόντα επτά ανήλικους παραβάτες, από τους οποίους οι ενενήντα δύο ήταν έλληνες και οι ενενήντα πέντε αλλοδαποί, διαπιστώθηκε ότι υπήρξαν και άλλοι πενήντα τέσσερεις ακόμα νέοι παραβάτες οι οποίοι

είχαν εμπειρία και ιστορικό χρήσης ναρκωτικών αλλά δικάστηκαν αποκλειστικά για άλλες παραβάσεις του ποινικού κώδικα. Ο αριθμός των υποθέσεων για τις οποίες εισήχθησαν οι πενήντα τέσσερις νεαροί παραβάτες στο δικαστήριο ποικίλε. Πιο συγκεκριμένα τριάντα οχτώ από τους πενήντα τέσσερις παραβάτες δικάστηκαν μόνο για μια φορά και για μια συγκεκριμένη υπόθεση. Ενώ οι υπόλοιποι εισήχθησαν σε δίκη για πάνω από δύο υποθέσεις έως και οχτώ (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών, 2011).

Ακολουθεί πίνακας ο οποίος περιλαμβάνει την κατανομή των ανήλικων παραβατών σε συνάρτηση με την παραβατική συμπεριφορά τους.

Ανήλικοι	Έλληνες		Αλλοδαποί		Σύνολο
	Αγόρια	Κορίτσια	Αγόρια	Κορίτσια	
Ανήλικοι κατηγορούμενοι για κακούργηματική παράβαση ΚΝΝ	10	2	36	1	49
Ανήλικοι κατηγορούμενοι για πλημμεληματική παράβαση ΚΝΝ	73	7	56	2	138
Σύνολο	83	9	92	3	187
Ανήλικοι κατηγορούμενοι για άλλες πράξεις	33	3	18	-	54
Σύνολο	128		113		241

Πίνακας 2. από Στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών κατά το δικαστικό έτος 2010-2011 (Σεπτέμβριος 2010-Ιούλιος 2011).

Επιπλέον σημαντικό στοιχείο το οποίο προέκυψε από την έρευνα ήταν το ότι έγινε εφικτή η ομαδοποίηση των ατομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των νεαρών παραβατών. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα έδειξε ότι από τους παραβάτες τα διακόσια είκοσι έξι ήταν αγόρια και τα δεκαπέντε κορίτσια. Επίσης, εκατόν είκοσι οχτώ ήταν έλληνες ενώ εκατόν δεκατρείς αλλοδαποί. Από αυτούς μόνο οι εξήντα εννιά έχουν τελειώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση ενώ ακόμα λιγότεροι, τριάντα δύο είχαν προχωρήσει στη δευτεροβάθμια. Επίσης, όσον αφορά την εργασιακή

κατάσταση των ανηλικών παραβατών, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ογδόντα εννιά δεν απασχολούνται σε κάποια εργασία ενώ οι εξήντα από αυτούς έχουν κάποια περιστασιακή δουλειά (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλικών Δικαστηρίου Ανηλικών Αθηνών,2011).

Ένας ακόμη άξονας στον οποίο επικεντρώθηκε η έρευνα των επιμελητών ανηλικών ήταν αυτός των ποσοστών χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών καθώς και η ηλικία έναρξης τους. Πιο συγκεκριμένα, τα περισσότερα από τα διακόσια σαράντα ένα ανήλικα άτομα ξεκίνησαν την χρήση ναρκωτικών κατά την ηλικία των δεκαπέντε με δεκαέξι ετών (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλικών Δικαστηρίου Ανηλικών Αθηνών,2011).

Ηλικία έναρξης χρήσης	Ανήλικοι
11 ετών	1
12 ετών	1
13 ετών	8
14 ετών	19
15 ετών	59
16 ετών	50
17 ετών	39
Δεν κάνει χρήση	8
Αδιευκρίνιστη	56
Σύνολο	241

Πίνακας 3. από Στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλικών Δικαστηρίου Ανηλικών Αθηνών κατά το δικαστικό έτος 2010-2011 (Σεπτέμβριος 2010-Ιούλιος 2011).

Από την έρευνα προέκυψε ότι οι ανήλικοι χρήστες ναρκωτικών κατά την περίοδο 2010-2011, επιδόθηκαν στην χρήση ινδικής κάνναβης. Πιο συγκεκριμένα, εκατόν σαράντα πέντε άτομα συνελήφθησαν για χρήση της προαναφερθείσας εξαρτησιογόνου ουσίας. Σημαντικό είναι δε το ότι ενενήντα εννιά από τους εκατόν σαράντα ένα ανήλικους παραβάτες βρέθηκαν ότι κάνουν χρήση περιστασιακά.

Τέλος, η έρευνα της υπηρεσίας επιμελητών ανηλικών της Αθήνας είχε σημαντικά ερευνητικά ευρήματα σχετικά με την θεραπευτική και συμβουλευτική αντιμετώπιση της χρήσης ουσιών από τους ανήλικους παραβάτες. Τα αποτελέσματα θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι απογοητευτικά καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό των παραβατών δεν έχουν παρακολουθήσει καθόλου κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα. Πιο συγκεκριμένα εκατόν δέκα σε σύνολο νεαροί παραβάτες, βρέθηκαν ότι δεν

συμμετείχαν ποτέ στη ζωή τους σε κάποιο συμβουλευτικό πρόγραμμα αποκατάστασης (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών,2011).

Θεραπευτική/συμβουλευτική αντιμετώπιση	
Έχει ολοκληρώσει πρόγραμμα	7
Παρακολουθεί πρόγραμμα	19
Έχει αποτυχημένες προσπάθειες παρακολούθησης προγράμματος	41
Δεν έχει παρακολουθήσει ποτέ πρόγραμμα	110
Δεν κάνει χρήση	8
Αδιευκρίνιστη	56
Σύνολο	241

Πίνακας 4. από Στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών κατά το δικαστικό έτος 2010-2011 (Σεπτέμβριος 2010-Ιούλιος 2011).

Μια άλλη πλευρά της έρευνας για την νεανική παραβατικότητα, ασχολείται όχι με τα ποσοστά ύπαρξη της αλλά με το ποιο είναι το προφίλ των παιδιών τα οποία παίρνουν μέρος σε τέτοιου είδους παραβάσεις. Παρακάτω ακολουθεί αναφορά στα χαρακτηριστικά των νεαρών ατόμων με παραβατική συμπεριφορά. Πρώτα όμως γίνεται αναφορά σε διεθνείς αλλά και πανελλήνιες έρευνες από τις οποίες προκύπτουν τα βασικά χαρακτηριστικά του προφίλ των νεαρών παραβατών.

2.2. Τα χαρακτηριστικά του νεαρών ατόμων με παραβατική συμπεριφορά

Το παιδί το οποίο παρουσιάζει παραβατική συμπεριφορά, συνήθως παρουσιάζει και χαμηλή σχολική επίδοση (Shoemaker,2013). Τα παιδιά αυτά χαρακτηρίζονται από έντονη δυσκολία προσαρμογής στο σχολείο με αποτέλεσμα αυτό να προκαλεί προβλήματα στο περιβάλλον του (Siegel & Welsh,2010) . Σε γενικές γραμμές τα παιδιά με παραβατικές συμπεριφορές παρουσιάζουν προβλήματα στη μάθηση λόγω μαθησιακών δυσκολιών, οι οποίες τα βασανίζουν, όπως η δυσλεξία, η δυσγραφία κ.α (Siegel & Welsh,2010). Οι δυσκολίες αυτές συνήθως οφείλονται σε δυσλειτουργικές

εκφάνσεις του εγκεφάλου τους καθώς και σε παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με το περιβάλλον τους .

Λόγω όλων αυτών των προβλημάτων τα συγκεκριμένα παιδιά έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και νιώθουν ανήμπορα να συναγωνιστούν τους συμμαθητές τους (Shoemaker,2013). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία άσχημων συναισθημάτων στα παιδιά αυτά, τα οποία μετέπειτα εκφράζονται με έντονες και επιθετικές συμπεριφορές προς τους συμμαθητές, τους δασκάλους και την οικογένεια τους (Springer & Roberts, 2011). Απόρροια της παραπάνω κατάστασης είναι ο στιγματισμός και η περιθωριοποίηση των παιδιών αυτών, συνέπειες οι οποίες προκαλούν άσχημες αντιδράσεις και κυρίως παραβατικού χαρακτήρα. Τα περιθωριοποιημένα παιδιά απαντούν στο στιγματισμό και στον αποκλεισμό από το σχολικό τους περίγυρο με βίαιες και παραβατικές πράξεις. Την παραβατικότητα τους συνοδεύουν τάσεις φυγής, αυτοκτονίας και κατάθλιψης (Shoemaker,2013).

Ένα ακόμη βασικό χαρακτηριστικό των παιδιών με παραβατική συμπεριφορά είναι ότι δεν έχουν φιλοδοξίες και στόχους. Επίσης, από το οικογενειακό τους περιβάλλον δεν λαμβάνουν την απαραίτητη στήριξη, με αποτέλεσμα να στρέφονται προς τρίτα άτομα για να βιώσουν την αποδοχή τους (Shoemaker,2013). Τα άτομα αυτά αποτελούν εν συνεχεία την παρέα τους, μαζί με την οποία κοινωνικοποιούνται και διαμορφώνουν το χαρακτήρα τους.

Τα παιδιά αυτά δεν έχουν προσωπική ταυτότητα και αποκτούν υπόσταση μόνο μέσα στα πλαίσια της παρέας, στην οποία καταπολεμούν την ανασφάλεια τους (Springer & Roberts, 2011). Μέχρι να ενταχθούν σε μια παρέα, τα παιδιά αυτά δεν έχουν το συναίσθημα του «ανήκειν» κάπου. Οι ομάδες στις οποίες εντάσσονται τα περιθωριοποιημένα παιδιά υποπίπτουν συχνά σε παράνομες πράξεις. Αυτό συμβαίνει γιατί το παιδί επηρεάζεται σημαντικά από την πορεία της ομάδας στην οποία ανήκει, ανοίγοντας μ' αυτό τον τρόπο το δρόμο για την εγκληματικότητα (Hōn-su Kim & Hyōn-sil Kim, 2008).

Έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά τα οποία παρουσιάζουν παραβατικές συμπεριφορές είτε σε ατομικό είτε σε ομαδικό επίπεδο, προέρχονται συνήθως από κατώτερα ταξικά στρώματα. Παρόλα αυτά η παραβατικότητα δεν εντοπίζεται μόνο σε κατώτερα στρώματα αλλά σε όλες τις δομές της κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, παραβατικές συμπεριφορές οι οποίες σχετίζονται με τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών καθώς και με την εκδήλωση βίαιων πράξεων, εντοπίζονται στους νέους από όλα τα κοινωνικά στρώματα . Η διαφορά τους όμως έγκειται στον τρόπο οργάνωσης τους και έκφρασης τους. Ειδικότερα, χαρακτηριστικό των παραβατικών ατόμων ανώτερων και μεσαίων κοινωνικών ομάδων είναι το ότι αυτά οργανώνονται σε μικρότερου αριθμού ομάδες, η δράση των οποίων δεν δημοσιοποιείται . Τα άτομα αυτά δεν εκτίθενται τόσο όσο οι νεαροί παραβάτες των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων, οι οποίοι ομαδοποιούνται σε μεγαλύτερες συμμορίες .

Εξίσου σημαντικό είναι η αναφορά στους παράγοντες τους οποίους δημιουργούν τις συγκεκριμένες συμπεριφορές. Αυτοί μπορεί να είτε βιολογικοί παράγοντες, είτε οικογενειακοί, είτε πολιτισμικοί είτε να σχετίζονται με άτομα από το ευρύτερο περιβάλλον του παιδιού (Springer & Roberts, 2011).

Η εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς από νεαρά άτομα, συχνά αποδίδεται σε γενετικούς παράγοντες, οι οποίοι σχετίζονται με το γενετικό υλικό το οποίο έχουν κληρονομήσει τα άτομα αυτά, από το οικογενειακό τους περιβάλλον (Rafter,2008). Οι γονείς δύνανται να κληροδοτήσουν στα παιδιά τους γονίδια τα οποία τείνουν προς την παραβατικότητα. Η ύπαρξη γονιδίων τα οποία ευθύνονται για την εκδήλωση τάσεων προς την παραβατικότητα δεν έχει αποδειχθεί επιστημονικά. Συνεπώς, η γονιδιακή αιτία του φαινομένου, αποτελεί απλά και μόνο μια εικασία (Rafter,2008). Αντιθέτως, είναι αποδεκτή η βιολογική αιτία του φαινομένου, καθώς το νεαρό άτομο μπορεί να εκδηλώσει τέτοιου είδους συμπεριφορές, λόγω της κληρονομικότητας χαρακτηριστικών από την προσωπικότητα που είχε επιδοθεί κατά το παρελθόν σε ανάλογες πράξεις (Springer & Roberts, 2011).

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας παραβατικής συμπεριφοράς είναι το ίδιο το οικογενειακό περιβάλλον του νέου (Williams κ.α. 2007). Η οικογένεια κατέχει πολύ σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση του παιδιού και συνεπώς αποτελεί την πρωταρχική πηγή ηθικών αξιών και κανόνων για το άτομο (Hōn-su Kim & Hyōn-sil Kim, 2008). Όταν όμως η δομή της οικογένειας δεν ευνοεί την ομαλή διαδικασία κοινωνικοποίησης των παιδιών, τότε αυτά παρεκκλίνουν και αναζητούν ασφάλεια και αποδοχή σε άλλα αμφισβητούμενης ποιότητας περιβάλλοντα. Πιο συγκεκριμένα, έρευνες έχουν δείξει ότι παιδιά τα οποία έχουν γονείς εξαρτημένους από ουσίες ή αλκοόλ, έχουν την τάση και τα ίδια να εκδηλώνουν παραβατικές συμπεριφορές. Τα παιδιά ανήμπορα να αντιμετωπίσουν τις κρίσεις μέσα στην οικογένεια, συσσωρεύουν θυμό μέσα τους, τον οποίο εκδηλώνουν αργότερα με επιθετικές πράξεις (Springer & Roberts, 2011).

Σύμφωνα με τους Apel και Kaukinen, οι γονεϊκές συγκρούσεις μέσα σε ένα σπίτι, μπορούν να παροτρύνουν το παιδί να εκδηλώσει τάσεις παραβατικής συμπεριφοράς. Το παιδί γίνεται επιθετικό όταν βιώνει οικογενειακές συγκρούσεις μέσα στο σπίτι του (Apel & Kaukinen,2008).

Σημαντική αιτία της παραβατικότητας αποτελεί και η απουσία ενός από τους δυο γονιούς. Η οικογενειακή ισορροπία διαταράσσεται και η οικονομική εξαθλίωση επέρχεται στην οικογένεια. Δημιουργούνται προβλήματα τα οποία φέρνουν καθημερινές εντάσεις, ωθώντας έτσι το παιδί προς την αναζήτηση νέου κύκλου ανθρώπων, μέσα στον οποίο θα μπορεί να γίνει αποδεκτό (Apel & Kaukinen,2008).

Συνεπώς, για την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών συντρέχουν λόγοι κοινωνικοί και οικονομικοί. Όσον αφορά το δεύτερο, η οικονομική κρίση, όπως επίσης και η ανεργία δημιουργούν κοινωνική και ηθική αστάθεια (Williams κ.α. 2007). Οι χαμηλές χρηματικές απολαβές των νέων,

προκαλούν το άγχος τους για επιβίωση και τους οδηγούν συχνά στην αναζήτηση μεθόδων για προσωπική εκτόνωση (Williams κ.α. 2007).

Σημαντικό ρόλο στην δημιουργία παραβατικών συμπεριφορών παίζουν και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και γενικότερα η τεχνολογία. Η τηλεόραση συχνά προβάλλει ταινίες και εκπομπές με βίαιο περιεχόμενο, με αποτέλεσμα να επηρεάζονται άμεσα οι νέοι (Williams κ.α. 2007). Αυτό αποτελεί συχνό φαινόμενο για τα αγόρια ηλικίας 8 έως και 12 ετών, τα οποία βλέποντας ταινίες με εγκληματικές ενέργειες και βία, τείνουν προς την εκδήλωση παραβατικών πράξεων (Springer & Roberts, 2011). Οι σκηνές βίας τις οποίες περιέχουν οι ταινίες αυτές, εντυπώνονται στο μυαλό των παιδιών, με αποτέλεσμα, τα ίδια τα παιδιά να επιθυμούν να τις ενσωματώσουν στην καθημερινή πραγματικότητα τους (Shoemaker,2013). Σημαντικό είναι δε ότι τα παιδιά παρασύρονται από την παραποίηση πραγματικών γεγονότων, μέσα από τις ταινίες, όπως παραδείγματος χάριν ο θάνατος. Το ενδιαφέρον τους εστιάζεται στην πράξη βίας και όχι στον ανθρώπινο πόνο, μέσα στο έργο (Kowalski κ.α. 2012).

Επίσης, η χρήση διαδικτυακών παιχνιδιών αποτελεί έναν ακόμη παράγοντα ενίσχυσης της παραβατικής συμπεριφοράς των νέων. Υπάρχουν παιχνίδια το θέμα των οποίων στηρίζεται εξ ολοκλήρου στην επιτέλεση κάποιας βίαιης πράξης (Kowalski κ.α. 2012). Έρευνες έχουν δείξει ότι τα άτομα τα οποία παίζουν παιχνίδια βίας στον υπολογιστή, διακατέχονται από επιθετικές διαθέσεις (Springer & Roberts, 2011). Οι Craig κ.α σε σχετική τους έρευνα για την σχέση ανάμεσα στην νεανική παραβατικότητα και τα διαδικτυακά παιχνίδια βίαιου περιεχομένου, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά τα οποία απασχολούνται πολύ ώρα σε παιχνίδια τέτοιου περιεχομένου, εκδηλώνουν έντονη επιθετικότητα και τάση προς παράβαση κανόνων (Shoemaker,2013).

Επιπλέον, η χρήση του διαδικτύου δίνει την ευκαιρία στα νέα άτομα και κυρίως τους εφήβους να εμπλακούν σε καινούργιες μορφές παραβατικότητας, όπως το «cyber bullying». Πρόκειται για ένα νέο είδος παραβατικότητας το οποίο οφείλεται στην ανάπτυξη της τεχνολογίας και συγκεκριμένα του διαδικτύου. Είναι ένα φαινόμενο σύμφωνα με το οποίο παιδιά και έφηβοι χρησιμοποιούν την τεχνολογία για να παρενοχλήσουν, ακόμα και να βλάψουν άλλους (Kowalski κ.α. 2012). Το «Cyber bullying» ασκείται κυρίως μέσω της χρήσης του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, των chat rooms και των ιστοσελίδων.

Το κινητό αποτελεί ένα ακόμη μέσω άσκησης του «Cyber bullying» αφού μέσω των μηνυμάτων και των φωτογραφιών, τα παιδιά μπορούν να προβούν σε πράξεις εκφοβισμού, ακόμα και εκβιασμού (Kowalski κ.α. 2012). Πιο συγκεκριμένα, τα τηλέφωνα με κάμερα, χρησιμοποιούνται για την αποθήκευση προσβλητικών φωτογραφιών, οι οποίες προτού να σταλούν στον στόχο παρενόχλησης, προωθούνται σε όλους τους υπόλοιπους συνομηλίκους (Kowalski κ.α. 2012).

Εκτίθενται έτσι δημοσίως νεαρά παιδιά τα οποία πέφτουν θύματα της παραβατικότητας άλλων παιδιών της ίδιας ηλικίας. Ένας ακόμη τρόπος

εκδήλωσης του φαινομένου γίνεται μέσα από την κατασκευή ιστοσελίδας στην οποία τοποθετείται απειλητικό ή αποδοκιμαστικό υλικό εναντίον κάποιου παιδιού (Kowalski κ.α. 2012). Εν συνεχεία, η ηλεκτρονική διεύθυνση της ιστοσελίδας αποστέλλεται σε όλους τους συμμαθητές με αποτέλεσμα ο στόχος να γίνεται περίγελο όλου του σχολείου. Όταν ο στόχος είναι κορίτσι, τότε ο θύτης παροτρύνει τους επισκέπτες της ιστοσελίδας να δημιουργήσουν άτυπες ψηφοφορίες με υποτιμητικούς τίτλους (Kowalski κ.α. 2012).

2.3. Δημογραφικά στοιχεία και κυριότερες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς των νέων

Η έρευνα με θέμα την νεανική παραβατικότητα έχει επικεντρωθεί πολλές φορές στον καθορισμό των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών των νεαρών θυτών/παραβατών. Πιο συγκεκριμένα, με το θέμα ασχολούνται περισσότερο οι αγγλικές έρευνες τα τελευταία χρόνια. Αυτό συμβαίνει λόγω της γενικότερης ανησυχίας που επικρατεί στην αγγλική κοινωνία καθώς και λόγω της εκδήλωσης της δημόσιας ανάγκης για αλλαγή του νόμου σχετικά με την παραβατικότητα των νέων (Μπεσίρης,2012).

Οι μελετητές έχουν επικεντρωθεί κυρίως σε παραβατικές και ψυχιατρικές διαταραχές οι οποίες εκδηλώνονται σε νεαρά άτομα (Rigby,2008). Επίσης, το ενδιαφέρον τους εστιάστηκε και στη διερεύνηση των παραπάνω σε ειδικές ομάδες του γενικού πληθυσμού προερχόμενα από δικαστικά περιβάλλοντα και κέντρα αποκατάστασης νέων ατόμων. Πιο συγκεκριμένα, έρευνες σε άτομα τα οποία ήταν μέλη σε θεραπευτικά κέντρα νεολαίας, έδειξαν ότι τα άτομα αυτά προέρχονταν κυρίως από διαταραγμένα οικογενειακά περιβάλλοντα καθώς και το ότι πολλά από αυτά παρουσίαζαν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Rigby,2008).

Αυτό αποδεικνύει και η έρευνα των Bhatti κ.α., η οποία έδειξε ότι το ερευνητικό δείγμα παρουσίαζε μεγάλα ποσοστά ψυχικών προβλημάτων με ιδιαίτερα κλινικά χαρακτηριστικά. Σχεδόν το 50% παρουσίαζε συγκεκριμένα συμπτώματα κατάθλιψης, χωρίς να περιλαμβάνονται σ' αυτό το ποσοστό τα προβλήματα στην συμπεριφορά και στις επικοινωνιακές δεξιότητες (Parageorgiou&Vostanis, 2010).

Ακόμα πιο συγκεκριμένη είναι η έρευνα των Huckle και Williams η οποία αναφέρει ότι νεαροί παραβάτες ηλικίας από 13 έως και 18 ετών διαγνώστηκαν με σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα. Σύμφωνα με τις ιατροδικαστικές αρχές οι πλειονότητα των ατόμων αυτών είχε διαπράξει σοβαρές παραβάσεις οι οποίες αφορούσαν σεξουαλικά εγκλήματα, τραυματισμούς και δολοφονικές πράξεις. Η μελέτη του συγκεκριμένου ερευνητικού δείγματος, έδειξε ότι τα άτομα αυτά παρουσίαζαν μεγάλα ποσοστά ψυχολογικών διαταραχών καθώς και υψηλά επίπεδα χρήσης ουσιών.

Άλλες έρευνες εστίασαν στη διερεύνηση του κοινωνικού υπόβαθρου των νεαρών παραβατών. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα των Lengua κ.α έδειξε

ότι νεαροί έφηβοι ηλικίας από 16 έως και 21 ετών, οι οποίοι διέμεναν σε περιφερειακές μονάδες αποκατάστασης ανηλίκων και ενηλίκων, δεν διέμεναν πριν από την καταδίκη τους μαζί με την οικογένεια τους. Το 42% από αυτούς τους εφήβους είχε στο οικογενειακό του περιβάλλον, ιστορικό εγκληματικής ενέργειας. Επίσης, το 25% από το δείγμα διαγνώστηκε με κάποια ψυχιατρική πάθηση, με πιο διαδεδομένη αυτή της σχιζοφρένειας, ενώ το 34% παρουσίαζε συμπτώματα αυτοκαταστροφής. Σημαντικό είναι δε και το γεγονός ότι το 43% των παιδιών αυτών έπασχαν από εθισμό στο αλκοόλ κατά την περίοδο την οποία εκδήλωναν παραβατικές συμπεριφορές (Parageorgiou & Vostanis, 2010).

Συνεπώς, από τα παραπάνω προκύπτει ότι η εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών συνοδεύεται συχνά από την παρουσία ψυχιατρικών διαταραχών. Αυτή η άποψη ενισχύεται περισσότερο από την έρευνα των Myers κ.α. η οποία διεξήχθη σε δείγμα 25 νεαρών ατόμων τα οποία είχαν διαπράξει φόνο στις Ηνωμένες πολιτείες. Το 50% του δείγματος είχε βιώσει την εμπειρία ανθρωποκτονίας μέσα στο οικογενειακό του περιβάλλον, αλλά μόνο το 17% από το ποσοστό αυτό έλαβε κάποια θεραπεία.

Από τις αφηγήσεις των ερωτηθέντων, προέκυψε ότι το παρελθόν των περισσότερων περιλάμβανε γεγονότα βίας και ετερόκλητης σεξουαλικής συμπεριφοράς. Παράγοντες όπως το προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον καθώς και τα προβλήματα με τους ίδιους τους γονείς, συνδέονταν άμεσα με την συστηματική παραβατική συμπεριφορά των νεαρών ατόμων.

Ακόμη μια έρευνα είναι αυτή των Bailey κ.α. η οποία διεξήχθη σε μια ομάδα νεαρών ατόμων τα οποία διέμεναν σε μια μονάδα ασφαλείας ενηλίκων. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι σχεδόν το 30% των συμμετεχόντων παρουσίαζαν υψηλά ποσοστά εμπειρίας από οικογενειακή βία. Τέλος, σχεδόν το 50% είχε διαπράξει σοβαρές παραβάσεις και εγκλήματα (Bogacz, 2014).

Μια διαφορετική έρευνα είναι αυτή των Jasper κ.α. η οποία είχε ως θέμα την παραβατικότητα των εφήβων γυναικών. Το δείγμα αποτελούνταν από 100 κορίτσια τα οποία περιθάλπονταν σε μονάδες φροντίδας ανηλίκων εφήβων. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το 68% από τα κορίτσια αυτά είχαν στο ενεργητικό τους παρενόχληση ή επίθεση τουλάχιστον σε ένα άτομο. Εντυπωσιακό είναι δε, το ότι το 76% παρουσίαζε συμπτώματα αυτοκαταστροφής ενώ το 71% είχε υποστεί κακοποίηση (Bogacz, 2014).

Σημαντική έρευνα είναι και αυτή των Nicol κ.α. η οποία διερεύνησε τα διαφορετικά είδη υποκοουλτούρας σε νεαρούς παραβάτες. Πάνω από το 75% παρουσίασε κλινικές ψυχιατρικές διαταραχές, οι οποίες αφορούσαν προβλήματα με τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες, με την υπερκινητικότητα, την κατάχρηση ουσιών και την κατάθλιψη (Bogacz, 2014).

Μια πιο πρόσφατη έρευνα είναι των Stouthamer-Loeber και Loeber η οποία έχει ως αντικείμενο την συσχέτιση σοβαρών νεανικών παραβατικών συμπεριφορών νεαρών αγοριών με την ύπαρξη προβληματικής

συμπεριφοράς στο ιστορικό τους (Stouthamer-Loeber,2002). Τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία θέτει η έρευνα σχετίζονται με τον καθορισμό της ηλικίας κατά την οποία τα παιδιά εκδηλώνουν για πρώτη φορά παραβατική συμπεριφορά καθώς και το πώς μπορεί να συνδεθεί αυτό με τη μετέπειτα ύπαρξη τέτοιων συμπεριφορών. Τέλος, διερευνάται το ποσοστό των παιδιών τα οποία λαμβάνουν κάποια ψυχολογική βοήθεια για να ξεπεράσουν τις παραβατικές συμπεριφορές τους (Stouthamer-Loeber,2002).

Το ερευνητικό δείγμα αποτελούνταν από νεαρά άτομα ηλικίας 13 έως και 18.5 ετών. Χρησιμοποιήθηκαν πληροφορίες από δικαστικά αρχεία ανηλίκων καθώς και από διαγνώσεις ειδικών. Οι νέοι χωρίστηκαν με βάση το είδος παράβασης την οποία είχαν διαπράξει, καθώς και από τη σοβαρότητα της. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα αγόρια τα οποία είχαν διαπράξει σοβαρά αδικήματα, είχαν επιτελέσει την πρώτη τους παραβατική πράξη κατά την ηλικία των 12 ετών (Stouthamer-Loeber,2002).

Το 75% του δείγματος μέχρι και την προσέλευση τους σε ιδρύματα μέσω της εισαγγελίας ανηλίκων, είχε στο ενεργητικό του παραβατικές συμπεριφορές ήδη από πέντε χρόνων (Stouthamer-Loeber,2002). Το 30% από τα νεαρά αγόρια διαγνώστηκαν με διαταραχές συμπεριφοράς από την ηλικία των 13. Τέλος, η έρευνα έδειξε ότι λιγότερο από το μισό του δείγματος, το οποίο παρουσίαζε σοβαρές παραβατικές συμπεριφορές, δέχτηκε ψυχολογική υποστήριξη από ειδικούς στο σχολείο (Stouthamer-Loeber,2002).

Τέλος, μια έρευνα η οποία αφορά την ελληνική πραγματικότητα είναι αυτή των Μανιαδάκη και Κακούρου η οποία διεξήχθη το 2008 (Maniadaki & Kakouros,2008). Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας ήταν η περιγραφή των δημογραφικών και οικογενειακών χαρακτηριστικών φυλακισμένων νεαρών παραβατών, αρσενικού γένους, έτσι ώστε να καθοριστεί η σχέση των παραβατικών συμπεριφορών τους με τα προβλήματα ψυχιατρικής προελεύσεως (Maniadaki & Kakouros,2008).

Η έρευνα προχωράει και στη σύγκριση νεαρών παραβατών αλλοδαπής καταγωγής με Έλληνες παραβάτες, σε συνάρτηση των προαναφερθέντων μεταβλητών (Maniadaki & Kakouros,2008). Οι ερευνητές αποσκοπούν στο να καλύψουν με αυτή τους την μελέτη το κενό που υπάρχει στο ελληνικό ερευνητικό πεδίο, με θέμα την συσχέτιση των ψυχιατρικών προβλημάτων με την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών (Maniadaki & Kakouros,2008). Το ερευνητικό δείγμα αποτελούνταν από ενενήντα τρία αγόρια, προερχόμενα από τρία γνωστά ιδρύματα στην Ελλάδα.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μετανάστες νεαροί παραβάτες παρουσίαζαν υψηλά επίπεδα ψυχοκοινωνικών προβλημάτων. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά αυτά προέρχονταν από αντίξοα περιβάλλοντα, όπως λόγου χάριν από μεγάλες ανήμπορες οικογένειες με γονείς χαμηλού μορφωτικού επιπέδου καθώς και με πολλά οικονομικά προβλήματα. Επιπλέον, σύμφωνα με την έρευνα, οι οικογένειες των παιδιών τα οποία συμμετείχαν στη μελέτη, είχαν κάποια εγκληματική πράξη στο ενεργητικό

τους. Το ερευνητικό δείγμα παρουσίασε και υψηλά επίπεδα διαταραχών στις επικοινωνιακές του δεξιότητες, όπως επίσης και υψηλό βαθμό άγχους και κατάθλιψης (Shoemaker,2013). Η έρευνα καταλήγει στο ότι τα νεαρά αγόρια τα οποία βρίσκονταν σε ιδρύματα, είχαν την ανάγκη υποστήριξης σε πολλούς τομείς και ιδιαίτερος σε θέματα ψυχολογικής φύσεως (Shoemaker,2013).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η νεανική παραβατικότητα είναι ένα γενικό κοινωνικό φαινόμενο το οποίο συναντάται σε όλες τις χώρες της υφηλίου. Με το πέρασμα των δεκαετιών καθώς και με την ύπαρξη οικονομικής, θεσμικής και κοινωνικής κρίσης στις περισσότερες χώρες του κόσμου όπως και στην Ελλάδα, το φαινόμενο αυτό εμφανίζει ραγδαία αύξηση. Η μόνη διαφορά της Ελλάδας από τις υπόλοιπες χώρες είναι ότι στον ελλαδικό χώρο, η νεανική παραβατικότητα δεν βρίσκεται στα ίδια υψηλά επίπεδα όπως άλλων χωρών και δεν περιλαμβάνει τόσο βαρέα αδικήματα όπως αυτά της Αμερικής. Η παραβατικότητα των ανηλίκων στην Ελλάδα εκδηλώνεται με πιο ήπιες μορφές. Παρόλα αυτά δεν αμφισβητείται το γεγονός ότι και στην ελληνική πραγματικότητα έχουν σημειωθεί παραβατικές συμπεριφορές νέων βαριάς μορφής.

Κάνοντας μια αναδρομή στις έρευνες σχετικά με την ελληνική παραβατικότητα, προκύπτει ότι από το 1990 έως και το 1999 το φαινόμενο δεν εμφάνισε σημαντική αύξηση των ποσοστών του. Αυξήθηκε όμως ο αριθμός ανηλίκων οι οποίοι συμμετείχαν σε εγκληματικές πράξεις κατά τη συγκεκριμένη περίοδο. Σε γενικές γραμμές, οι παραβατικές συμπεριφορές που σημειώνονται από του νεαρούς παραβάτες είναι ήπιες μορφής και αφορούν κυρίως παραβάσεις οδικής κυκλοφορίας, παράνομης μετανάστευσης καθώς και επαιτείας.

Από ελληνικές έρευνες έχει ακόμα προκύψει ότι κατά την δεκαετία 1984-1995 οι ανήλικοι παραβάτες επιδίδονται σε πολλές παραβάσεις πρόκλησης σωματικών βλαβών και φθορά ξένης ιδιοκτησίας. Σημαντική άνοδος παρατηρείται κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών και σε άλλα είδη παραβατικότητας σχετικά με τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών. Παρουσιάζονται υψηλά ποσοστά χρήσης ναρκωτικών από μαθητές αλλά και μεγάλα ποσοστά χρήσης αλκοόλ. Έξαρση εμφανίζει και ένα ακόμη είδος παραβατικής συμπεριφοράς το οποίο γίνεται όλο και πιο έντονο κοινωνικά, λαμβάνοντας ανησυχητικές διαστάσεις. Πρόκειται για οργανωμένες και συστηματικές παραβατικές συμπεριφορές οι οποίες ονομάζονται συμμορίες ανηλίκων.

Οι αιτίες συμμετοχής των παιδιών σε τέτοιου είδους ομάδες είναι ποικίλες και μία από τις πιο σημαντικές είναι το γεγονός ότι τα νεαρά άτομα τα οποία συμμετέχουν σε συμμορίες ανηλίκων το κάνουν γιατί αποκτούν αυτοεκτίμηση και θάρρος. Με αυτό τον τρόπο ο ανήλικος απολαμβάνει τον σεβασμό και την αποδοχή των άλλων.

Ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο η δράση των συμμοριών ανηλίκων είναι πιο οργανωμένη και συστηματική, έχοντας μια ευρεία δραστηριοποίηση, στην Ελλάδα ενώ υφίστανται τέτοιες ομάδες δεν έχουν συστηματικό χαρακτήρα και βρίσκονται ακόμη σε πρωτογενή μορφή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο τρίτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στο θέμα της νεανικής παραβατικότητας μέσα από τις διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες δημιουργήθηκαν κατά καιρούς. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στους αιτιατούς παράγοντες καθώς και στα χαρακτηριστικά τα οποία αποδίδονται στην παραβατικότητα μέσα από τις διάφορες θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις του φαινομένου. Στόχος της συγκεκριμένης ανάλυσης είναι να καλυφθούν όλες οι πιθανές αιτίες πρόκλησης της παραβατικότητας, έτσι ώστε εν συνεχεία να αναφερθούν οι πιο κατάλληλοι τρόποι πρόληψης και θεραπείας του φαινομένου. Πιο συγκεκριμένα αναφέρονται θεωρίες σχετικά με τη νεανική παραβατικότητα, ανθρωπολογικού, κοινωνιολογικού και βιολογικού περιεχομένου.

3.1. Ανθρωπολογικές θεωρίες

Δημιουργός της ανθρωπολογικής θεωρίας ήταν ο γιατρός και ψυχίατρος Cesare Lombroso, ο οποίος μίλησε για τον εγκληματία από την γέννηση του. Πιο συγκεκριμένα, αυτό που έκανε ο Lombroso ήταν να αναφερθεί στα χαρακτηριστικά εκείνα του ανθρώπου που παραπέμπουν σε εγκληματική συμπεριφορά. Ο Lombroso επικεντρώθηκε κυρίως στα εξωτερικά χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς των ατόμων που εκδηλώνουν παραβατικές συμπεριφορές. Μελέτησε τις σωματικές και οργανικές λειτουργίες οι οποίες διαφοροποιούν έναν εγκληματία από τον κοινό άνθρωπο (Binder & Geis, 2001).

Σύμφωνα με τη θεωρία του Lombroso, ένας άνθρωπος με εγκληματικές διαθέσεις και συμπεριφορές φέρεται και έχει χαρακτηριστικά πρωτόγονου και απολίτιστου ανθρώπου. Εξαιτίας αυτών των πρωτόγωνων χαρακτηριστικών τα άτομα αυτά αδυνατούν να ενταχθούν μέσα στην κοινωνία και να συνδιαλεχθούν με άλλα άτομα (Binder & Geis, 2001). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον κοινωνικό τους στιγματισμό και εν συνεχεία την κοινωνική τους περιθωριοποίηση. Μ' αυτό τον τρόπο εκδηλώνονται εγκληματικές συμπεριφορές, η οποίες οφείλονται στα πρωτόγονα αισθήματα του ανθρώπου. Συνεπώς, με βάση τη θεωρία του Lombroso η εγκληματικότητα θεωρείται μια εγγενής κατάσταση η οποία έχει να κάνει με τα βιολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου (Burfeind & Bartusch, 2011).

Η θεωρία του Lombroso αποτελεί την πρώτη προσπάθεια διερεύνησης και εξήγησης της εγκληματικής συμπεριφοράς. Παρόλα αυτά ο Lombroso και οι συναφείς θεωρίες με τη δική του, δεν αποδείχθηκαν ποτέ καθώς μέσα από έρευνες σε φυλακισμένους εγκληματίες έγινε φανερό ότι δεν υφίσταται καμία σχέση ανάμεσα στα χαρακτηριστικά αυτά τα οποία

αποδίδει ο Lombroso σε έναν εγκληματία και στους ήδη υπάρχοντες εγκληματίες (Burfeind & Bartusch,2011).

Εκτός από τα βιολογικά χαρακτηριστικά ο Lombroso επικεντρώνεται και σε άλλα σημεία τα οποία έχουν να κάνουν με την εσωτερική εκείνη δύναμη η οποία ωθεί τα άτομα στο να διαπράξουν ένα έγκλημα. Στην ουσία η μοίρα του κάθε εγκληματία είναι προδιαγεγραμμένη καθώς το ίδιο το άτομο με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά δεν μπορεί να αποτρέψει τις εσωτερικές εκείνες δυνάμεις που το εξωθούν στο έγκλημα. Για τον Lombroso ο εγκληματίας είναι ένα άτομο το οποίο δεν μπορεί να ξεφύγει από τη μοίρα του (Burfeind & Bartusch,2011).

Ο Lombroso αποτέλεσε την αρχή μιας σχολής η οποία στηρίχθηκε πάνω στη θεωρία του για το έγκλημα. Η σχολή ονομάστηκε Θετική εγκληματολογική σχολή και είχε πολλούς υποστηρικτές από διάφορους τομείς όπως της ιατρικής, νομικής, κοινωνιολογίας κ.α. Συνεπώς μετά τον Lombroso εμφανίστηκαν και άλλοι ερευνητές οι οποίοι ασπάζτηκαν τα όσα υποστήριξε (Shoemaker,2013).

Ένας από αυτούς ήταν και ο Enrico Ferri ο οποίος αποδέχεται τις απόψεις του Lombroso περί εγκληματικότητας και τις ενισχύει περισσότερο προσθέτοντας νέα στοιχεία κοινωνιολογικής προέλευσης (Burfeind & Bartusch,2011). Πιο συγκεκριμένα, μελετά το θέμα της εγκληματικότητας μέσα από ένα πιο κοινωνιολογικό πρίσμα, υποστηρίζοντας ότι είναι χρέος της κάθε κοινωνίας να προστατεύει τα μέλη της από τις διάφορες εγκληματικές τάσεις. Γι αυτό το λόγο είναι αναγκαία και νόμιμη η θέσπιση ποινών και γενικότερα ενός πλαισίου τιμωρίας για αυτούς που διαπράττουν εγκλήματα (Burfeind & Bartusch,2011).

Ο Ferri υποστηρίζει ότι για το έγκλημα δεν ευθύνονται μόνο τα εγγενή βιολογικά χαρακτηριστικά του εγκληματία αλλά υπάρχουν και άλλα στοιχεία τα οποία καθορίζουν τέτοιου είδους συμπεριφορές. Προβαίνει δηλαδή σε μια πιο κοινωνιολογική ανάλυση του φαινομένου λέγοντας ότι σημαντικοί παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν στην εκδήλωση της εγκληματικότητας είναι το μέρος στο οποίο μεγάλωσε και έδρασε ο εγκληματίας αλλά και πιθανοί οικονομικοί πολιτιστικοί και κοινωνικοί παράγοντες (Burfeind & Bartusch,2011).

3.2. Κοινωνιολογικές Θεωρίες Παραβατικότητας.

Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα η ερευνητική τάση στις ΗΠΑ μεταβάλλεται, αφήνοντας την ανθρωπολογική πλευρά του θέματος και επικεντρώνοντας πλέον σε κοινωνιολογικές κυρίως προσεγγίσεις. Πιο συγκεκριμένα, εμφανίζονται επιστήμονες οι οποίοι προσπαθούν να εξηγήσουν το φαινόμενο της παραβατικότητας μέσα από κοινωνικές πτυχές. Οι κοινωνικοί παράγοντες πλέον παίζουν σημαντικό ρόλο στην εξήγηση των αιτιών εκδήλωσης της παραβατικότητας. Ένας από τους σημαντικότερους επιστήμονες της συγκεκριμένης εποχής είναι ο κοινωνιολόγος Robert King Merton (Siegel & Welsh,2010).

Ο Merton κατά την τρίτη δεκαετία του 20ου αιώνα αποδεσμεύεται από τις θεωρητικές απόψεις της ανθρωπολογικής σχολής και μέσα από το έργο του «Κοινωνική Δομή και Ανομία» δηλώνει της αποστασιοποίηση του. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι οι θεωρητικές προσεγγίσεις του Lombroso δεν δύνανται να έχουν καμία επιστημονική βάση καθώς δεν είναι δυνατό να συνδέονται οι αιτίες των συγκεκριμένων ανθρώπινων συμπεριφορών μόνο με την ύπαρξη και τη μη ικανότητα ελέγχου των ενστίκτων του κάθε ατόμου. Πιο συγκεκριμένα, αυτό το οποίο υποστηρίζει ο Merton είναι ότι η εκδήλωση της συμπεριφοράς του ατόμου εξαρτάται από τη σημασία επιθυμεί να δώσει το άτομο αυτό σ αυτή. Σχετίζεται δηλαδή με τον εκάστοτε κοινωνικό στόχο που έχει ο καθένας και γενικότερα η ίδια η κοινωνία.

Ο Merton διατύπωσε την θεωρία της Ανομίας σύμφωνα με την οποία καλείται να απαντήσει σε ένα σημαντικό ερώτημα σχετικά με τους λόγους και τις αιτίες που οι δομές μιας κοινωνίας παροτρύνουν μερικά άτομα να εκδηλώσουν παραβατικές συμπεριφορές. Ο Merton προσπαθεί να απαντήσει στο παραπάνω ερώτημα εστιάζοντας σε συγκεκριμένα θέματα. Ειδικότερα, ασχολείται με τους στόχους της κοινωνίας όσον αφορά τον τομέα του πολιτισμού αλλά και τα μέσα επίτευξης αυτών των στόχων (Siegel & Welsh,2010).

Στην πραγματικότητα αυτό που υποστηρίζει ο Merton είναι ότι για το κάθε άτομο η επίτευξη απόκτησης πλούτου και άνεσης αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα καθορισμού της συμπεριφοράς τους. Πιο συγκεκριμένα, η έντονη επιθυμία αλλά και η σημασία που δίνεται για την επίτευξη των οικονομικών στόχων έχει ως αποτέλεσμα να μην δίνεται η ίδια σημασία και στα μέσα τα οποία θα χρησιμοποιηθούν για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα άτομα παρασυρόμενα από την επιθυμία και την σπουδαιότητα της πράξης τους, να μη λογαριάζουν το αν τα μέσα που θα χρησιμοποιήσουν είναι νόμιμα ή μη. Συνεπώς, εξαιτίας των κοινωνικών δομών τα άτομα αυτά περιπίπτουν στην ανομία (Siegel & Welsh,2010).

Ένα σημαντικό παράδειγμα της θεωρίας του Merton είναι αυτό το οποίο συμβαίνει με τους ανήλικους. Οι ανήλικοι οι οποίοι δεν έχουν οικονομικές ανέσεις και προέρχονται από κατώτερες κοινωνικές τάξεις, νιώθοντας αδύναμοι να αποκτήσουν οικονομικά οφέλη, απορρίπτουν τους πολιτιστικούς στόχους και τους νόμιμους τρόπους απόκτησης χρημάτων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να χρησιμοποιούν παράνομα μέσα για την επίτευξη των στόχων τους και να εκδηλώνουν παραβατικές συμπεριφορές (Siegel & Welsh,2010).

Επίσης σημαντικές ιδέες για το θέμα της παραβατικότητας και της ανομίας είναι και αυτές του Emile Durkheim. Σύμφωνα με τον Durkheim η ανομία αποτελεί ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο αναστατώνεται η συνοχή των μελών μίας κοινωνίας. Ως αιτία της ανομίας ο Durkheim ορίζει την υλιστική τάση της κοινωνίας, μέσα στην οποία το άτομο ανακαλύπτει όλο και περισσότερες ανάγκες (Burfeind & Bartusch,2011). Στόχος του ατόμου είναι η κάλυψη αυτών των αναγκών και η πραγματοποίηση των ατομικών του

στόχων. Η προσπάθεια κάλυψης των αναγκών αλλά και της επίτευξης στόχων, οδηγούν σε αντίδραση των μελών της κοινωνίας απέναντι στον κοινωνικό έλεγχο. Η ανασφάλεια του ατόμου λόγω έλλειψης αγαθών επιτείνεται με αποτέλεσμα αυτό να υποπίπτει σε άνομες πράξεις (Burfeind & Bartusch,2011).

Ο Durkheim αυτό που επιχειρεί να κάνει είναι να αναλύσει την κοινωνική κατάσταση μέσα στην οποία ανθεί η ανομία και να καθορίσει τους παράγοντες εκείνους που συμβάλλουν σε αυτό. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι οι κοινωνικές συνθήκες της ανομίας υφίστανται όταν σημειώνονται μεγάλες οικονομικές μεταβολές σε μια κοινωνία. Συνεπώς, η ανομία αναπτύσσεται σε καιρούς κρίσης ή ακόμα και σε απότομη μεταβολή σε συνθήκες ευημερίας. Σημαντικό ρόλο παίζουν επίσης και οι διαφορές ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις καθώς και οι συγκρουσιακές αντιθέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα τους όπως επίσης και η εξασθένηση της κοινωνικής συνοχής (Burfeind & Bartusch,2011).

Συνεπώς, η ανομία είναι μια κατάσταση η οποία συμβαίνει λόγω της κατάρρευσης των κοινωνικών κανόνων και της ανυπαρξίας κοινωνικού ελέγχου. Πιο συγκεκριμένα, λόγω του ότι τα άτομα μιας κοινωνίας δεν δύνανται να αντιληφθούν τον ρόλο τους μέσα στην κοινωνία χωρίς την εφαρμογή κάποιων κανόνων, αυτό έχει ως αποτέλεσμα το άτομο μέσα σε μεταβαλλόμενες περιόδους, από οικονομική κρίση σε ευημερία και το αντίστροφο να δυσανασχετεί και να προβαίνει σε παραβατικές πράξεις (Siegel & Welsh,2010).

Σημαντική θεωρία για την παραβατικότητα είναι και αυτή της «οικολογικής σχολής» του Σικάγο. Η θεωρία αυτή ονομάζεται οικολογική λόγω του ότι μέσα στα θεωρητικά της πλαίσια η νεανική παραβατικότητα παρομοιάζεται με τα ασθενικά φυτά τα οποία εάν δεν λάβουν την κατάλληλη περιποίηση, καταστρέφονται. Δημιουργός της συγκεκριμένης θεωρίας ήταν ο δημοσιογράφος Robert Ezra Park, ο οποίος στις αρχές του 20ου αιώνα επιχείρησε να συλλέξει πληροφορίες για την ποιότητα της κοινωνικής ζωής των πολιτών στην πόλη του Σικάγο. Ακολούθησαν μια σειρά από μελέτες οι οποίες είχαν ως αντικείμενο τις κοινωνικές συνθήκες της πόλης και το πώς αυτές διαμορφώθηκαν σε σχέση με την μεγάλη εισροή μεταναστών (Burfeind & Bartusch,2011).

Εκπρόσωποι της σχολής είναι οι Clifford Shaw και Henry Mackay οι οποίοι συνέχισαν το έργο του Park και μέσα από μελέτες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι περιοχές στις οποίες εμφανίζονταν μεγάλοι βαθμοί παραβατικότητας ήταν κυρίως βιομηχανικές περιοχές, στις οποίες κατοικούσαν κυρίως άτομα διαφορετικής πολιτισμικής και φυλετικής προέλευσης. Οι ομάδες αυτών των ανθρώπων ανήκαν στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις και βίωναν έντονα τη φτώχεια και την περιθωριοποίηση (Burfeind & Bartusch,2011).

Οι Shaw και Mackay υποστήριξαν ότι οι εγκληματικές διαθέσεις μεταβιβάζονται μέσω των πολιτισμικών αξιών και συνθηκών και ενυπάρχουν μέσα σε περιοχές στις οποίες ανθεί και κυριεύει το έγκλημα

(Burfeind & Bartusch,2011). Κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι η συναναστροφή νέων ατόμων με ενήλικα άτομα τα οποία διαπράττουν εγκληματικές πράξεις , αποτελούσε τη βασική αιτία της νεανικής παραβατικότητας. Επίσης, επισήμαναν την σημασία του κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο μεγάλωναν οι νέοι, λόγω του ότι μέσα σε αυτό δεν υπήρχε κανένας κοινωνικός έλεγχος, με αποτέλεσμα να ευδοκιμεί το έγκλημα (Burfeind & Bartusch,2011).

Η συγκεκριμένη θεωρία παρουσιάζει πολλές αδυναμίες καθώς αδυνατεί να ερμηνεύσει το λόγο και τον τρόπο δημιουργίας των περιοχών με μεγάλα ποσοστά εγκληματικότητας και δεν επεξηγεί το ποιοι είναι οι παράγοντες εκείνοι οι οποίοι ωθούν κάποιον προς την διάπραξη ενός εγκλήματος (Burfeind & Bartusch,2011).

Μια ακόμη ομάδα θεωριών της αιτιολογίας της νεανικής παραβατικότητας είναι οι θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου. Σ' αυτές τις θεωρίες επισημαίνεται η ανάγκη για κοινωνικό έλεγχο καθώς το άτομο παρουσιάζει από μόνο του φυσικές παραβατικές τάσεις. Ο έλεγχος από την οικογένεια ή το σχολείο ή ακόμα και από την πολιτεία θεωρείται σημαντικός ως προς την εκδήλωση των παραβατικών συμπεριφορών (Vito & Maahs,2011). Πιο συγκεκριμένα, ο Walter Reckless διερεύνησε τους παράγοντες που συμβάλλουν στο να συγκρατείται το άτομο από την εμπλοκή του στην τέλεση παραβατικών πράξεων.

Ειδικότερα, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις κοινωνικές δομές του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο μεγαλώνει και δρα ο δράστης. Επικεντρώθηκε σε παράγοντες όπως την ανάγκη των νέων να ανήκουν σε μια ομάδα και να λάβουν κοινωνική αποδοχή. Τέτοιου είδους παράγοντες παίζουν σημαντικό ρόλο στην αυτοσυγκράτηση του νέου για μη εμπλοκή του σε παραβατικές πράξεις και αποτελούν εξωγενείς παράγοντες της παραβατικότητας (Vito & Maahs,2011).

Με τον ίδιο τρόπο ο Reckless αναφέρθηκε και σε ενδογενείς παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με την προσωπικότητα του ατόμου και το κατά πόσο μπορεί αυτό να συγκρατείται μακριά από παραβατικές πράξεις. Πιο συγκεκριμένα, άτομα τα οποία χαρακτηρίζονται από στόχους, όνειρα και ηθικές αξίες, διαθέτουν τους απαραίτητους εκείνους εσωτερικούς μηχανισμούς ελέγχου, οι οποίοι το αποτρέπουν από το να εμπλακεί σε τέτοιου είδους καταστάσεις (Vito & Maahs,2011).

Εξίσου σημαντική κοινωνιολογική θεωρία με αυτή του Reckless είναι αυτή του Travis Hirschi. Ο Hirschi προσπάθησε να επικεντρωθεί στην επίλυση του ζητήματος για το πώς μόνο συγκεκριμένες ομάδες περιπίπτουν σε παραβατικές πράξεις καθώς και το τι το ιδιαίτερο υπάρχει στις ομάδες αυτές που να αιτιολογεί την επιλογή τους. Με την έρευνα του κατέληξε στο ότι αυτό που συμβάλλει στο να μην παραβαίνουν το νόμο κάποια άτομα είναι η σχέση των ατόμων αυτών με τον κοινωνικό τους περίγυρο καθώς και ο κοινωνικός έλεγχος που ασκείται από αυτόν (Vito & Maahs,2011).

Μια ακόμη ομάδα κοινωνιολογικών θεωριών για την παραβατικότητα είναι αυτές οι οποίες ασχολούνται με τον παραβατικό υποπολιτισμό. Οι συγκεκριμένες θεωρίες αναφέρονται στην ανάγκη της κοινωνικοποίησης του ατόμου, το οποίο εκδηλώνει την επιθυμία να ανήκει σε κάποια ομάδα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι επιδιώκει την ένταξη του σε μια ομάδα η οποία είναι δυνατή (Vito & Maahs,2011). Πιο συγκεκριμένα, αυτές οι θεωρίες υποστηρίζουν ότι τα άτομα τα οποία αποτελούν μια ομάδα νιώθουν την ανάγκη να ταυτιστούν με τα υπόλοιπα μέλη της , χωρίς να ενδιαφέρονται για το αν οι πράξεις της ομάδας τους είναι νόμιμες ή μη. Δεν τους ενδιαφέρει το αν η ομάδα στη οποία ανήκουν δεν είναι η κυρίαρχη ομάδα με αποτέλεσμα οι υποστηρικτές της συγκεκριμένης θεωρίας να καταλήγουν στο ότι η παραβατικότητα είναι το αποτέλεσμα της επιλογής του ατόμου να ανήκει σε μια υποπολιτιστική κοινωνική ομάδα (Vito & Maahs,2011).

Σημαντικός αντιπρόσωπος της θεωρίας του υποπολιτισμού είναι ο Albert Cohen ο οποίος στα μέσα του 20ου αιώνα δημοσίευσε την έρευνα του για τις νεανικές παραβατικές ομάδες, μέσα στην οποία χαρακτήριζε τις ομάδες των νεανικών παραβάτων ως υποπολιτισμικές. Επίσης, ως αιτία της παραβατικότητας αυτών των ομάδων επισήμανε την απογοήτευση την οποία νιώθουν τα νέα παιδιά από το σχολικό θεσμό, ο οποίος φροντίζει μόνο για τις ανάγκες της μεσαίας κοινωνικής τάξης. Συνδέει δηλαδή τις χαμηλές σχολικές επιδόσεις των παιδιών με την παραβατικότητα αλλά και με την αντίδραση των παιδιών αυτών προς τα πλεονεκτήματα τα οποία απολάμβαναν τα παιδιά των ανώτερων τάξεων (Höhn-su Kim & Hyöñ-sil Kim,2008).

Επιπλέον, αναφέρει ότι για να επιτελεστεί η ένταξη των μαθητών μέσα σε μια υποπολιτισμική ομάδα, χρειάζεται τα παιδιά αυτά να διαπράξουν κάποια παραβατική πράξη. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί ως η αντίδραση των ομάδων αυτών προς την θεμιτή και νόμιμη συμπεριφορά των αστικών τάξεων. Πρόκειται για την αντίδραση των παιδιών από χαμηλά κοινωνικά στρώματα στις αξίες τις οποίες πρεσβεύουν τα ανώτερα στρώματα. Τα παιδιά τα οποία αποφασίζουν να ενταχθούν σε μια υποπολιτισμική ομάδα το κάνουν εξαιτίας των μειονεκτικών συναισθημάτων τα οποία νιώθουν για την κοινωνική τους προέλευση, μέσα από τη συναναστροφή τους με συνομήλικους, οι οποίοι ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα (Höhn-su Kim & Hyöñ-sil Kim,2008).

Τα παιδιά αυτά βιώνουν την σχολική αποτυχία λόγω των ανεπαρκών εφοδίων τα οποία διαθέτουν, με αποτέλεσμα να μη μπορούν να ανταπεξέλθουν στον σχολικό ανταγωνισμό. Οι λιγιστές οικονομικές τους δυνατότητες, τους εμποδίζουν να εξασφαλίσουν ότι έχουν τα παιδιά των ανωτέρων τάξεων με αποτέλεσμα να επιπίπτουν σε αθέμιτες και βίαιες αντιδράσεις. Για αυτό το λόγο και συγκροτούνται σε ομάδες με χαρακτηριστικά τα οποία δεν ανήκουν στην κυρίαρχη κουλτούρα, έτσι ώστε να καθιερώσουν τις δικές τους αξίες και δυνατότητες μέσα στην κοινωνία (Burfeind & Bartusch,2011).

Μια ακόμη θεωρία για την νεανική παραβατικότητα, η οποία αναπτύσσεται μέσα στα πλαίσια της νοοτροπίας του παραβατικού υποπολιτισμού είναι του Walter Miller. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη θεωρία η εκάστοτε κοινωνική ομάδα κατέχει και μια συγκεκριμένη υποκοουλτούρα η οποία διαφέρει από αυτή της μεσαίας τάξης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να συγκρούονται οι υποκοουλτούρες των χαμηλών κοινωνικών τάξεων με αυτή της μεσαίας τάξης (Burfeind & Bartusch,2011).

Μέσα από την έρευνα του Miller διεξήχθη το συμπέρασμα ότι τα παιδιά των εργατικών τάξεων ανατρέφονται και μεγαλώνουν μέσα σε ένα οικογενειακό πλαίσιο στο οποίο εκλείπει η πατρική φιγούρα. Δεδομένης αυτής της κατάστασης, τα παιδιά αυτά αναγκάζονται να ωριμάσουν νωρίτερα και να αναλάβουν ρόλους ενηλίκου, με σκοπό να αντικαταστήσουν την έλλειψη της πατρικής φιγούρας. Μέσα στην υποπολιτισμική ομάδα τα παιδιά ενηλικιώνονται και υιοθετούν τις συμπεριφορές της ομάδας. Με αυτό τον τρόπο επέρχεται η σταδιακή τους ροπή προς την παραβατικότητα (Burfeind & Bartusch,2011).

Γνωστή θεωρία για την αιτιολογία της νεανικής παραβατικότητας είναι η επονομαζόμενη θεωρία της ετικετοποίησης. Η θεωρία αυτή αναπτύχθηκε την δεκαετία του 1960 από κοινωνιολόγους και η οποία είχε ως αντικείμενο μελέτης της, τις μορφές της αποκλίνουσας νεανικής συμπεριφοράς. Η θεωρία της ετικέτας δεν επικεντρώνεται στους λόγους ύπαρξης του εγκλήματος αλλά αναφέρεται σε όλες τις μορφές παραβατικής κοινωνικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, βασικό κορμό της θεωρίας αποτελεί η άποψη ότι οι κοινωνικές παραβατικές συμπεριφορές οφείλονται σε κοινωνικούς παράγοντες οι οποίοι αλληλεπιδρούν με το υποκείμενο δράσης και το εξωθούν στο να διαπράξει κάποια παράβαση. Συνεπώς, δεν υποστηρίζει ότι η παραβατικότητα αποτελεί ατομικό και προσωπικό χαρακτηριστικό ορισμένων ομάδων (Kontos & Brotherton,2008).

Η θεωρία αυτή ενοχοποιεί τον κοινωνικό στιγματισμό τον οποίο υφίστανται τα άτομα τα οποία παρουσιάζουν παρεκκλίνουσες συμπεριφορές, κατακρίνοντας την ετικετοποίηση ως τον παράγοντα ο οποίος μάλλον ενισχύει περισσότερο παρά μειώνει στην εκδήλωση τέτοιων συμπεριφορών. Με βάση την θεωρία της ετικέτας δεν δίνεται σημασία στον καθορισμό των αιτιατών παραγόντων, οι οποίοι προκαλούν αυτές τις συμπεριφορές αλλά σ' αυτό το οποίο εστιάζει είναι η συμπεριφορά του κοινωνικού περίγυρου, ο οποίος προκαλεί την εγκληματική συμπεριφορά. Ο κοινωνικός στιγματισμός, τον οποίο υφίστανται τα άτομα τα οποία έχουν εκδηλώσει παρεκκλίνουσες συμπεριφορές, οδηγεί στην κοινωνική τους περιθωριοποίηση και εν συνεχεία στην επανάληψη της εγκληματικής του δράσης (Kontos & Brotherton,2008).

Η συγκεκριμένη θεωρία έλαβε αρκετές επικρίσεις καθώς πολλοί επιστήμονες αμφισβήτησαν το κατά πόσο η ετικέτα η οποία αποδίδεται στα άτομα αυτά επιδρά στην ενίσχυση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Επίσης σημαντικό είναι το ότι η θεωρία της ετικετοποίησης ενώ ασχολείται με την έρευνα σχετικά με την επιρροή που έχουν οι εξωγενείς παράγοντες στην διαμόρφωση των μορφών της παραβατικότητας, δεν προσπαθεί να

απαντήσει στο τι προκαλεί αυτή την συμπεριφορά (Kontos & Brotherton,2008).

3.3. Βιολογικές Θεωρίες με έμφαση τα νεώτερα δεδομένα της γενετικής

Υπάρχουν θεωρίες σχετικά με τους αιτιατούς παράγοντες πρόκλησης της παραβατικότητας ανάμεσα στους νέους, οι οποίες στηρίζονται σε οργανικά αίτια του ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, οι βιολογικές θεωρίες της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς εστιάζουν στις βιολογικές μειονεξίες των ατόμων, τις οποίες και θεωρούν ως τις σημαντικότερες αιτίες πρόκλησης τέτοιου είδους συμπεριφορών (Hess,2009).

Τα βιολογικά μειονεκτήματα τα οποία έχουν ορισμένα άτομα, τους εμποδίζουν να αντιμετωπίσουν δυναμικά τα προβλήματα τα οποία προκύπτουν στην καθημερινή τους ζωή, με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν παραβατικές συμπεριφορές. Οι βιολογικές θεωρίες οι οποίες ανάγονται στις αρχές του περασμένου αιώνα, αντιπροσωπεύουν απόψεις οι οποίες σχετίζονται με τη Φρενολογία και τη Φυσιογνωμική επιστήμη (Shoemaker,2013).

Πιο συγκεκριμένα, οι παλαιότερες βιολογικές θεωρίες επιχειρούσαν να συνδέσουν τις αποκλίνουσες συμπεριφορές με την ύπαρξη συγκεκριμένων ψυχολογικών και σωματικών χαρακτηριστικών. Κεντρική ιδέα τους, αποτελούσε η άποψη ότι κάποια άτομα δεν παρουσίαζαν ομαλή φυσική ανάπτυξη λόγω του ότι εντοπιζόνταν διάφορες ανωμαλίες στο κρανίο και τον σκελετό τους. Οι ανωμαλίες αυτές κατέτασσαν τα άτομα αυτά σε μια ομάδα κατώτερου βιολογικού είδους, η οποία παρουσίαζε ψυχολογικά προβλήματα εξαιτίας των οργανικών της μειονεξιών. Όλα αυτά ήταν υπεύθυνα για την αποκλίνουσα συμπεριφορά του ατόμου (Hess,2009).

Στην σύγχρονη εποχή, οι βιολογικές θεωρίες σχετικά με την νεανική παραβατικότητα τονίζουν την σχέση αλληλεπίδρασης των γενετικών και περιβαλλοντολογικών παραγόντων, οι οποίοι έχουν άμεση επιρροή στον ανθρώπινο οργανισμό και εν συνεχεία στην συμπεριφορά του ανθρώπου (Hess,2009). Σημαντικοί εκπρόσωποι αυτών των θεωριών είναι οι Schulte και Towbin, οι οποίοι μέσα από την έρευνα τους υποστηρίζουν ότι υφίσταται σχέση μεταξύ της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και πιθανών εγκεφαλικών δυσλειτουργιών αλλά και με παράγοντες κοινωνικοοικονομικής προέλευσης. Πιο συγκεκριμένα, οι Schulte και Towbin τονίζουν ότι τα προβλήματα στον εγκέφαλο του ατόμου σχετίζονται με παράγοντες οι οποίοι έχουν να κάνουν με τις διατροφικές και περιβαλλοντικές συνθήκες του ατόμου (Shoemaker,2013).

Οι βιολογικές θεωρίες για τις αιτίες της νεανικής παραβατικότητας συνδέονται και με θεωρίες ψυχολογικής προσέγγισης. Ο Quay υποστηρίζει ότι σημαντική αιτία εκδήλωσης αποκλίνουσας συμπεριφοράς αποτελούν και οι ψυχοπαθητικές τάσεις του ατόμου, οι οποίες οφείλονται σε δυσλειτουργίες του νευρικού συστήματος. Αυτό μπορεί να αποτελέσει παραπλανητικό

στοιχείο για τους γονείς, οι οποίοι μη γνωρίζοντας ότι το παιδί τους πάσχει από κάποια νευρολογική δυσλειτουργία, ασκούν πίεση σε αυτό με αποτέλεσμα αργότερα να εκδηλώσει αποκλίνουσα συμπεριφορά (Hess,2009).

Μια άλλη ερευνητική διάσταση των βιολογικών θεωριών για την νεανική παραβατικότητα σχετίζεται με τη γενετική και συγκεκριμένα με το θέμα της κληρονομικότητας. Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι η παραβατικότητα των νέων οφείλεται σε γονίδια τα οποία κληρονομούν τα παιδιά από τους ίδιους τους γονείς. Οι γονείς κληροδοτούν στα παιδιά τους χαρακτηριστικά από την προσωπικότητα τους τα οποία δύνανται να τους αποδώσουν τάσεις για πράξεις αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Η άποψη αυτή βασίστηκε πάνω σε κλινικές έρευνες σε δίδυμα άτομα τα οποία ήταν συμβατά αναμεταξύ τους και εκδήλωναν παραβατική συμπεριφορά. Μέσα στα πλαίσια της γενετικής έρευνας για την αποκλίνουσα συμπεριφορά, ανακαλύφθηκε ένα χρωμόσωμα (Y) , το οποίο βρέθηκε σε άτομα τα οποία παρουσίαζαν ψυχοπαθητικές συμπεριφορές και ήταν φυλακισμένοι σε κλινικές των σωφρονιστικών ιδρυμάτων (Shoemaker,2013).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η ερμηνευτική προσέγγιση του φαινομένου της παραβατικότητας είναι πολύπτυχη. Πιο συγκεκριμένα, έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες από διάφορες εγκληματολογικές σχολές. Λόγω της πολυπλοκότητας και των πολλών αιτιών πρόκλησης του εγκλήματος, η παραβατικότητα συσχετίζεται με πολλούς αιτιατούς παράγοντες οι οποίοι απορρέουν από την ύπαρξη διαφόρων εγκληματολογικών θεωριών. Δεν δύναται να υπάρξει μονοδιάστατη προσέγγιση του θέματος της νεανικής παραβατικότητας λόγω του ότι δεν υπάρχει εμπειριστατωμένη έρευνα που να υποστηρίζει ότι η παραβατικότητα μπορεί να οφείλεται σε ένα είδος μόνο παραγόντων.

Μία ομάδα θεωριών σχετική με το θέμα της νεανικής παραβατικότητας είναι αυτή των Ανθρωπολογικών θεωριών. Η θεωρία αυτή εστιάζει στη μελέτη των εξωτερικών χαρακτηριστικών της συμπεριφοράς των ατόμων που εκδηλώνουν παραβατικές συμπεριφορές. Μελετώντας τον οργανισμό των νεαρών παραβατών προβαίνουν σε διαμόρφωση του πορτραίτου του παραβατικού ατόμου. Σύμφωνα με αυτό το προφίλ, ο παραβάτης είναι αυτός που έχει στοιχεία πρωτόγονου και απολίτιστου ανθρώπου, με αποτέλεσμα να στιγματίζεται κοινωνικά και να δημιουργούνται έτσι κοινωνικές ανισότητες. Οι ανθρωπολογικές θεωρίες περί παραβατικότητας εξελίσσονται και περιλαμβάνουν πλέον και τη μελέτη κοινωνικών στοιχείων.

Μια ακόμη ομάδα θεωρητικής ερμηνείας της νεανικής παραβατικότητας είναι αυτή που αφορά τις κοινωνιολογικές θεωρίες. Επιχειρείται να προσεγγιστεί και να αναλυθεί η νεανική παραβατικότητα μέσα από κοινωνιολογικές οδούς, υποστηρίζοντας ότι οι κοινωνικοί παράγοντες πλέον παίζουν σημαντικό ρόλο στην εξήγηση των αιτιών εκδήλωσης της παραβατικότητας.

Τέλος, γίνεται αναφορά και στις σύγχρονες βιολογικές θεωρίες σύμφωνα με τις οποίες η νεανική παραβατικότητα εμφανίζεται λόγω της αλληλεπίδρασης γενετικών και περιβαλλοντολογικών παραγόντων του ατόμου. Δίνεται έμφαση κυρίως στον παράγοντα της κληρονομικότητας και στην ύπαρξη ενός συγκεκριμένου γονιδίου, στο οποίο αποδίδεται η κληρονομική διάθεση του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έξαρση του κοινωνικού φαινομένου της παραβατικότητας αποδίδεται σε ποικίλους λόγους οι οποίοι επηρεάζονται και διαμορφώνονται σημαντικά από διάφορους κοινωνικούς και πολιτισμικούς φορείς. Σημαντικοί παράγοντες δημιουργίας της νεανικής παραβατικότητας θεωρούνται η οικογένεια, το σχολείο και τα ΜΜΕ. Πρόκειται για φορείς κοινωνικού και πολιτισμικού ελέγχου οι οποίοι έχουν άμεση επιρροή στην εμφάνιση κοινωνικών φαινομένων όπως αυτό της παραβατικότητας των νέων. Συνεπώς στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναφορά στο ρόλο της οικογένειας, του σχολείου και των ΜΜΕ ως γενεσιουργές αιτίες της έκρηξης της παραβατικότητας στις σύγχρονες κοινωνίες.

4.1. Ο ρόλος της οικογένειας

Η οικογένεια παίζει σημαντικό ρόλο στο θέμα της εκδήλωσης παραβατικών συμπεριφορών. Η ίδια η οικογένεια αποτελεί ένα βασικό συστατικό της κοινωνικοποίησης του παιδιού καθώς μέσα στα πλαίσια αυτής, το παιδί έρχεται σε επαφή με τις πρώτες αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς της κοινωνίας αλλά και συγκροτεί και την προσωπικότητα του. Μέσα στην οικογένεια το παιδί αποκτά τις πρώτες του βάσεις αλλά και το αναγκαίο μορφωτικό υπόβαθρο το οποίο θα χρησιμοποιήσει αργότερα για να λειτουργήσει μέσα στο σχολικό περιβάλλον και την κοινωνία (Hōn-su Kim & Hyōn-sil Kim,2008).

Άρα, όταν η οικογένεια δεν δύναται να παρέχει στα παιδιά τα απαραίτητα εκείνα εφόδια τα οποία θα τους χρειαστούν για την μετέπειτα κοινωνική τους πορεία, τότε είναι πολύ πιθανόν τα παιδιά αυτά να περιπέσουν σε παραβατικές συμπεριφορές (Hōn-su Kim & Hyōn-sil Kim,2008).

Δεν είναι τυχαίο ότι οι περισσότεροι νεανικοί παραβάτες προέρχονται από προβληματικά οικογενειακά περιβάλλοντα λόγω του ότι οι δεσμοί ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας τους έχουν χαλαρώσει. Μ' αυτό τον τρόπο η οικογένεια επιδρά αρνητικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Εξαιτίας του ότι ο θεσμός της οικογένειας πλέον αμφισβητείται και υφίσταται κρίση, αυτό έχει ως αποτέλεσμα

επικοινωνία στο εσωτερικό της να φθαρεί και τα παιδιά να ακολουθήσουν από πολύ νωρίς της δική τους πορεία (Höb-su Kim & Hyöb-sil Kim,2008).

Σε περιόδους κρίσης, πολλοί γονείς αναγκάζονται να εργάζονται πολλές ώρες με αποτέλεσμα να απομακρύνονται από τα παιδιά τους και τα οποία και αυτά με τη σειρά τους αναγκάζονται να ενηλικιώνονται από πολύ μικρά και να αναζητούν την συνοχή και την αποδοχή μέσω άλλων ομάδων. Επίσης, σημαντικό ρόλο στην εκδήλωση της παραβατικότητας των νέων παίζουν και τα τραυματικά βιώματα τα οποία αποκτούν τα παιδιά μέσα στην οικογένεια, όταν τα μέλη της αντιμετωπίζουν συναισθηματικές και σωματικές συγκρούσεις, δημιουργώντας έτσι συναισθηματικά προβλήματα στα παιδιά. Εν συνεχεία, τα παιδιά αυτά εμφανίζουν προβλήματα προσαρμογής στο σχολικό περιβάλλον καθώς και χαμηλή ακαδημαϊκή απόδοση. Όλα αυτά συμβάλλουν στην εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών (Regoli κ.α. 2009).

Συνεπώς, σημαντικό ρόλο στην όλη εξέλιξη της παραβατικής συμπεριφοράς παίζουν οι προσωπικές σχέσεις που έχουν τα παιδιά με τους γονείς τους. Πιο συγκεκριμένα, έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά τα οποία δεν βρίσκονται υπό τον γονικό έλεγχο, αργότερα παρουσιάζουν παραβατικές συμπεριφορές. Η οικογένεια για αυτά αποτελεί ένα προπαραβατικό στάδιο καθώς λόγω της αδιαφορίας των γονέων τα παιδιά έχουν έντονες αντιδράσεις, με αποτέλεσμα να υποβάλλονται συχνά σε τιμωρίες ή οποία τις περισσότερες φορές έχει αρνητικό αποτέλεσμα. Όλα αυτά διαταράζουν την ομαλότητα και την συνοχή της οικογένειας και προδιαθέτουν τα παιδιά για να εκδηλώσουν παραβατικές συμπεριφορές (Regoli κ.α. 2009).

Σημαντικό παράγοντα στην εξέλιξη της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς παίζει και η ίδια οι οικογενειακή κατάσταση των γονέων, δηλαδή το αν αυτοί είναι διαζευγμένοι ή διανύουν καταστάσεις χηρείας. Η απουσία ενός από τους δυο γονείς μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στην ανάπτυξη του παιδιού το οποίο δεν μπορεί να αναπληρώσει το κενό. Επίσης, ιδιαιτέρως σημαντικό είναι το αν τα παιδιά αυτά μεγάλωσαν ως νόμιμα τέκνα ή προήλθαν εκτός συνθηκών γάμου. Πολλές φορές τα παιδιά τα οποία προέρχονται εκτός γάμου, βιώνουν τον κοινωνικό στιγματισμό και παρουσιάζουν έντονες και αντιδραστικές συμπεριφορές (Shoemaker,2013). Όλα αυτά είναι καταλυτικοί παράγοντες για την εξέλιξη της νεανικής παραβατικότητας καθώς επιδεινώνουν την ποιότητα ζωής των νέων.

Οι νεανικές παραβατικές συμπεριφορές μπορούν επίσης να προκληθούν από τις παραβατικές συμπεριφορές των ίδιων των γονιών. Οι γονείς αποτελούν πρότυπα για τα παιδιά τα οποία μεγαλώνοντας και συνειδητοποιώντας ότι οι γονείς τους παρουσιάζουν παραβατικές συμπεριφορές επηρεάζονται άμεσα από όλη αυτή την κατάσταση. Η παραβατικότητα μπορεί να διέπει και τις σχέσεις των γονέων και να εκδηλώνεται μέσω της άσκησης βίας. Μ' αυτό τον τρόπο το παιδί ασπάζεται τη βίαιη συμπεριφορά των γονιών και την αποδέχεται ως κάτι το φυσιολογικό. Η ενδοοικογενειακή βία είτε ανάμεσα στους γονείς είτε ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά έχει αρνητικές συνέπειες στις συμπεριφορές των ίδιων των νέων, οι οποίοι τις βιώνουν (Shoemaker,2013).

Συνεπώς είναι εύλογο το γεγονός να αυξάνεται η πιθανότητα ροπής του νέου προς την παραβατικότητα, όταν ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας του περιλαμβάνονται άτομα τα οποία έχουν ήδη διαπράξει κάποια παραβατική πράξη ή έχουν καταδικαστεί για κάποιο έγκλημα. Τα νεαρά άτομα τα οποία παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά προέρχονται από προβληματικά περιβάλλοντα τα μέλη της οποίας αντιμετωπίζουν προβλήματα ψυχικά, αλκοολισμού και βίας (Höb-su Kim & Hyöb-sil Kim,2008). Αυτό συμβαίνει γιατί τα παιδιά αυτά δεν λαμβάνουν την κατάλληλη διαπαιδαγώγηση καθώς μεγαλώνουν μέσα σε ένα παραβατικό περιβάλλον, το οποίο προωθεί τις παραβατικές συμπεριφορές και τα παρασύρει στο να τις υιοθετήσουν. Συνεπώς είναι χαρακτηριστικό το ότι οι οικογένειες, οι οποίες είναι εσωστρεφείς και αντικοινωνικές, διαθέτουν μέλη τα οποία επιδίδονται σε παραβατικές πράξεις. Όλα αυτά συνιστούν στοιχεία του προπαραβατικού σταδίου των νέων (Höb-su Kim & Hyöb-sil Kim,2008).

4.2. Ο ρόλος του σχολείου

Η οικογένεια αποτελεί το πρώτο στάδιο της κοινωνικοποίησης του παιδιού. Το δεύτερο στάδιο κοινωνικοποίησης συμβαίνει με την είσοδο του παιδιού μέσα στο σχολικό περιβάλλον (Sarmiento-Brooks, 2008). Η μετάβαση από την οικογένεια στο σχολείο σημειώνεται μέσα από την μεταβολή των ενδιαφερόντων των παιδιών και της εστίασης τους από τις σχέσεις τους με τους γονείς στις σχέσεις τους με τους συνομήλικους συμμαθητές τους. Η οικογένεια συνεχίζει να λειτουργεί ως μέσο κοινωνικοποίησης το οποίο όμως υπερκαλύπτεται από την δράση του σχολείου, μέσα στο οποίο το παιδί αποκτά το φιλικό του κύκλο, ο οποίος τον επηρεάζει άμεσα και αποτελεσματικά (Sarmiento-Brooks, 2008).

Ο ρόλος του σχολείου στην κοινωνικοποίηση του παιδιού έχει ακόμα πιο μεγάλη σημασία, όταν η οικογένεια αδυνατεί να ασχοληθεί με το παιδί και δεν προσφέρει το κατάλληλο περιβάλλον για την αγωγή του. Συνεπώς, σε αυτή την περίπτωση το σχολείο αντικαθιστά το ρόλο της οικογένειας κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης (Sarmiento-Brooks, 2008).

Το σχολικό περιβάλλον μπορεί να αποτελέσει καταλυτικό παράγοντα της μείωσης των παραβατικών συμπεριφορών καθώς μέσω της σωστής εκπαίδευσης το παιδί μπορεί να αποκτήσει τις απαραίτητες δομές για συγκροτήσει ομαλά την προσωπικότητα του. Ο θεσμός της εκπαίδευσης προωθεί τη δημιουργία της ανάπτυξης μιας ομαλής προσωπικότητας, οι οποίες μέσα από τη σχολική γνώση θα αποκτήσει εκείνες τις ηθικές αξίες οι οποίες αργότερα θα το βοηθήσουν να επιλέξει το σωστό τρόπο ζωής. Μέσα στο σχολείο, διαμορφώνεται το ήθος των παιδιών και καλλιεργούνται αρετές σχετικές με το τι είναι νόμιμο, θεμιτό και δίκαιο. Τα παιδιά έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή με τα διάφορα πρόσωπα της κοινωνικής πραγματικότητας μέσα στο σχολείο (Siegel & Welsh,2010).

Μέσα στο σχολικό περιβάλλον το παιδί αποκτά κοινωνικούς τρόπους συμπεριφοράς και αναπτύσσει τους απαραίτητους μηχανισμούς για την κοινωνική του προσαρμογή. Στην ουσία, το σχολείο ασκεί έναν άτυπο

κοινωνικό έλεγχο στα παιδιά τα οποία μαθαίνουν να αποφεύγουν το ψέμα και την αδικία όπως επίσης και τη βλάβη των άλλων. Όλα αυτά επιτυγχάνονται μέσα από την σχολική γνώση αλλά και τις πολιτισμικές και πνευματικές πληροφορίες τις οποίες λαμβάνουν μέσα στο χώρο του σχολείου (Siegel & Welsh,2010).

Σημαντικό είναι δε ότι οι σχολικές επιδόσεις καθώς και η απόκτηση γνώσεων βρίσκονται σε συνάρτηση με τις καλύτερες προοπτικές εύρεσης εργασίας στο μέλλον. Συνεπώς, ένα ακόμη ευεργετικό στοιχείο του σχολείου είναι το ότι η καλές επιδόσεις παραπέμπουν στην ευκολότερη εύρεση εργασίας για τους νέου. Αυτό συνεπάγεται την ανάπτυξη και πρόοδο του βιοτικού επιπέδου των νέων, οι οποίοι έχοντας τα κατάλληλα βιοποριστικά εφόδια, δεν περιπίπτουν σε παρεκκλίνουσες συμπεριφορές (Siegel & Welsh,2010).

Από την άλλη πλευρά, το σχολείο όταν δεν λειτουργεί σωστά και δεν ασκεί τον απαραίτητο κοινωνικό έλεγχο, έχει τα αντίθετα αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα, το περιβάλλον του σχολείου μπορεί να λειτουργήσει ως εστία ανάπτυξης της παραβατικότητας μέσα στο οποίο εκδηλώνονται τα πρώτα στάδια της. Αυτό συμβαίνει γιατί πολλές φορές το παιδί έρχεται αντιμέτωπο με ακατάλληλες συμπεριφορές συνομήλικων και βιώνει καταστάσεις σχολικού εκφοβισμού, με αποτέλεσμα το παιδί να περιθωριοποιείται και να αντιδρά με άσχημο τρόπο (Shoemaker,2013).

4.3. Ο ρόλος της τηλεόρασης και των MME

Σε κάθε εποχή υφίσταται το χάσμα ανάμεσα στις σύγχρονες και παλαιότερες γενιές. Στις μέρες μας, οι πολιτισμικές αλλαγές συμβαίνουν με ταχύτατο ρυθμό και καλύπτουν όλο το φάσμα του πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού τομέα. Σε αυτό συνέβαλε η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, η οποία επέφερε σημαντικές αλλαγές σε όλους τομείς της καθημερινής ζωής του ατόμου (Deming,2012).

Οι αλλαγές αυτές προκαλούν την σύγκρουση της παλαιάς με τη νεότερη γενιά καθώς οι αξίες μεταβάλλονται και η παραδοσιακές τάσεις αντιστέκονται σε κάθε είδους νεωτερισμό. Οι νέοι εκδηλώνουν νέες ανάγκες τις οποίες προσπαθούν να καλύψουν μέσα από διάφορες δραστηριότητες. Οι παλαιότερες γενιές δεν δέχονται καμία αλλαγή σε ότι μέχρι τώρα γνώριζαν και εκδηλώνουν την απέχθεια τους σε κάθε τι διαφορετικό. Από την άλλη πλευρά, η νεολαία παρασυρόμενη από το κύμα της εποχής τους, αναζητούν μια φιλήδονη και καταναλωτική ζωή (Deming,2012).

Ο υλιστικός και καταναλωτικός χαρακτήρας της νέας εποχής προκαλεί την ανάγκη για απόρριψη των παραδοσιακών αξιών και την υιοθέτηση νέων, οι οποίες με τη σειρά τους προωθούν μια νέα κατάσταση γεμάτη από συναισθήματα ανασφάλειας και αβεβαιότητας. Η καταναλωτικές διαθέσεις της κοινωνίας, εξωθεί τον άνθρωπο στην επιθυμία για απόκτηση

όλο και περισσότερων υλικών αγαθών, με αποτέλεσμα το άτομο αυτό να μην ικανοποιείται ποτέ και αποζητά όλο και περισσότερα. Αυτό συνεπάγεται στη μεταστροφή του ανθρώπινου ενδιαφέροντος σε τρόπους νόμιμους και μη, απόκτησης αγαθών, αδιαφορώντας για τις διαπροσωπικές σχέσεις με τους συνανθρώπους τους και βασιζοντας την όλη πορεία τους σε σχέσεις εκμετάλλευσης (Deming,2012).

Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών. Η παραβατικότητα γίνεται ακόμη πιο έντονη όταν οι νέοι αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις καθημερινές τους ανάγκες, με αποτέλεσμα να περιπίπτουν σε παραβατικές πράξεις έτσι ώστε να αποκτήσουν αυτά που επιθυμούν (Siegel & Welsh,2010).

Στην τόνωση της συγκεκριμένης κατάστασης συμβάλουν και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης τα οποία προάγουν το υλιστικό και καταναλωτικό μοντέλο της εποχής. Πιο συγκεκριμένα, μέσα όπως η τηλεόραση δίνουν την ευκαιρία δια μέσου της εικόνας, να εντυπωθούν στο μυαλό του νέου σκηνές βίας και παραβατικότητας, Αυτό αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά κίνητρα ροπής προς την παραβατικότητα καθώς ο νέος διαπλάθει το χαρακτήρα του με βάση τα πρότυπα αυτά (Siegel & Welsh,2010).

Τα μικρά παιδιά τα οποία παρακολουθούν εικόνες βίας στην τηλεόραση, εμφανίζουν και τα μεγαλύτερα ποσοστά μελλοντικής παραβατικότητας. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά αυτά κοινωνικοποιούνται δια μέσου της παρατήρησης και μίμησης εικονικών προτύπων, τα οποία πολλές φορές καθιερώνουν ως ήρωες τους (Siegel & Welsh,2010).

Τα παιδιά γίνονται αποδέκτες τηλεοπτικών μηνυμάτων τα οποία μπορούν να προκαλέσουν σημαντικά προβλήματα στη ψυχολογική τους ανάπτυξη. Η συνεχόμενη έκθεση των παιδιών σε παραστάσεις βίας, οδηγεί αυτά τα παιδιά σε βίαιες και εγκληματικές συμπεριφορές. Αυτό επιτελείται μέσω της μίμησης καθώς τα παιδιά αυτά υιοθετούν τα πρότυπα αυτά ως ήρωες τους, με τους οποίους προσπαθούν να εξομοιωθούν (Siegel & Welsh,2010).

Εξίσου σημαντικό ρόλο παίζουν και οι διαφημίσεις οι οποίες παρουσιάζουν και προάγουν έναν υλιστικό τρόπο ζωής, δημιουργώντας έτσι νέες ανάγκες τα άτομα, τα οποία επιθυμούν αγαθά που στην ουσία δεν χρειάζονται. Η απερίσκεπτη ζήτηση αγαθών προκαλεί την αντίδραση των γονέων, οι οποίοι αρνούνται να πραγματοποιήσουν τις επιθυμίες των παιδιών τους, με αποτέλεσμα και αυτά να εκδηλώνουν έντονες και αρνητικές συμπεριφορές (Siegel & Welsh,2010).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σημαντικό ρόλο στην ώθηση του νέου προς της παραβατικότητα κατέχουν διάφοροι παράγοντες όπως η οικογένεια, το σχολείο και τα ΜΜΕ.

Η οικογένεια ίσως να αποτελεί το βασικότερο παράγοντα επιρροής καθώς είναι αποδεδειγμένο ότι αν ο νέος ζει σε ένα ισορροπημένο οικογενειακό περιβάλλον χωρίς προβλήματα , τότε παρουσιάζει λιγότερες πιθανότητες να προβεί σε κάποια παραβατική πράξη. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο σε αντίθετη περίπτωση. Τα ενδοοικογενειακά προβλήματα και κυρίως η βία μέσα στην οικογένεια, αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες ροπής των νέων προς την παραβατικότητα.

Εν συνεχεία, ένας ακόμη σημαντικός κοινωνικός παράγοντας είναι το σχολείο το οποίο αποτελεί χώρο κοινωνικών επαφών και συναναστροφών. Ο νέος μέσα από τις σχέσεις που αναπτύσσει με τους συνομηλίκους του προβαίνει σε πράξεις οι οποίες δύναται πολλές φορές να είναι παραβατικού χαρακτήρα. Μέσα στα πλαίσια προσπάθειας διαμόρφωσης του χαρακτήρα του, ο νέος μπορεί να επηρεαστεί αρνητικά από την παρέα του και να οργανωθεί μέσα σε μικρές επικίνδυνες ομάδες με παραβατική συμπεριφορά.

Τέλος, μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την ύπαρξη της νεανικής παραβατικότητας έχουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Πρόκειται για ένα μέσο καταλυτικής άσκησης ελέγχου και επιρροής στα νεαρά άτομα. Οι σκηνές βίας και εγκληματικότητας που παρουσιάζονται από τα ΜΜΕ, μπορούν να ενισχύσουν τις παραβατικές συμπεριφορές των ατόμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έκρηξη της βιομηχανικής επανάστασης καθώς και οι τάσεις αστικοποίησης συνέβαλλαν στην αύξηση της εγκληματικότητας και συνεπώς έφεραν στο προσκήνιο την ανάγκη για θέσπιση νομοθεσίας σχετικά μ' αυτήν (Πιτσελά,2008). Από τις αρχές του περασμένου αιώνα η αντιμετώπιση της παραβατικότητας αποκτά έναν πιο ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Σ' αυτό συνέβαλλε σημαντικά η επιστήμη της ποινολογίας η οποία προσπάθησε να μεταβάλλει τους στόχους του ποινικού δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρείται ο ποινικός κώδικας να επιδιώκει όχι την ανταπόδοση του εγκλήματος αλλά την πρόληψη του καθώς και το δικαίωμα του δράστη για μεταστροφή και επανένταξη στην κοινωνία (Πιτσελά,2008).

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο Νομικό και θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας. Ειδικότερα σε πρώτο στάδιο αναφέρονται το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο για την παραβατική συμπεριφορά καθώς και το ελληνικό ποινικό δίκαιο για τους ανήλικους. Τέλος γίνεται αναφορά στις υπηρεσίες που αντιμετωπίζουν τη νεανική παραβατικότητα.

5.1. Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο για τη παραβατική συμπεριφορά

5.1.α) Ιστορική αναδρομή του θεσμικού πλαισίου

Ένας από τους πρώτους Ελληνικούς Ποινικούς Νόμους είναι αυτός του 1834. Στον συγκεκριμένο νόμο ως ανήλικοι ορίζονται τα παιδιά έως και το 14ο έτος της ηλικίας τους. Υπήρχαν ενδιάμεσοι ηλικιακοί σταθμοί οι οποίοι λάμβαναν και διαφορετική ποινική αντιμετώπιση. Πιο συγκεκριμένα, στα παιδιά τα οποία δεν είχαν συμπληρώσει το 10ο έτος της ηλικίας τους, οι αρχές είχαν ειδική μεταχείριση (Κουράκης,2012). Τα δεκάχρονα παιδιά δεν θεωρούνταν ικανά να διαπράξουν κάποια έγκλημα καθώς για την δικαιοσύνη είχαν το ακαταλόγιστο. Για αυτό το λόγο, δεν τους επιβάλλονταν κάποια δικαστική ποινή αλλά τιμωρούνταν μέσα στα πλαίσια της οικογένειας από τους κηδεμόνες τους. Στην όλη σφωρονιστική διαδικασία λάμβαναν κάποιες φορές μέρος και οι αστυνομικές αρχές (Κουράκης,2012).

Για τις περιπτώσεις όπου το παιδί είχε περάσει το 10ο έτος της ηλικίας του αλλά ήταν κάτω από 14 ετών ίσχυε η ίδια ποινή με αυτή των ενηλίκων παραβατών, σε μειωμένη όμως μορφή (Κουράκης,2012). Όσον αφορά τους ανήλικους οι οποίοι είχαν ξεπεράσει το 14ο έτος της ηλικίας τους, λάμβαναν την ίδια μεταχείριση με τους ενηλίκους. Συνεπώς, συνάγεται

το συμπέρασμα ότι ο νόμος του 1834 ήταν σημαντικά περιοριστικός και αυστηρός όσον αφορά τον σωφρονισμό των ανηλίκων (Κουράκης,2012).

Το νομοθετικό ποινικό πλαίσιο αλλάζει από τις αρχές του 20ού αιώνα, αποκτώντας έναν πιο ανθρωπιστικό προσανατολισμό, ο οποίος είχε ως κέντρο του τη φροντίδα του ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, η νομοθεσία επικεντρώνεται περισσότερο στην παροχή δυνατότητας κοινωνικοποίησης και επανένταξης των ανηλίκων παραβατών καθώς και στην πρόληψη τέτοιων παραβατικών συμπεριφορών. Ο νόμος ν. 1682/1919 επικεντρώνεται στην προστασία των ανηλίκων παραβατών που έχουν περιπέσει στην επαιτεία και είναι θύματα άλλων θυτών (Κουράκης,2012).

Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για ένα νόμο σύμφωνα με τον οποίο ο ανήλικος που διέπραττε ή επρόκειτο να διαπράξει ένα έγκλημα παραπέμπονταν σε κάποιο αναμορφωτήριο ή σε κάποιο άσυλο, μετά από παραγγελία του εισαγγελέα. Είναι φανερό ότι ο συγκεκριμένος νόμος δε σεβόταν κανένα δικαίωμα των κατηγορούμενων ανηλίκων και δεν αποτελούσε δείγμα του επιθυμητού κράτους πρόνοιας της εποχής (Κουράκης,2012).

Παρόλα αυτά δεν πρέπει να παραβλεφτεί το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εφαρμόστηκε ο νόμος αυτός. Η εποχή κατά την οποία εφαρμόστηκε ο ν 1682/1919 χαρακτηριζόταν από την μη γνώση των πολιτών για θέματα πρόνοιας καθώς και για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων. Επίσης, ο αριθμός των νεαρών παραβατών ήταν αυξημένος λόγω των άθλιων βιοτικών συνθηκών κάτω από τις οποίες ζούσαν παιδιά ανήλικα τα οποία είχαν μείνει μόνα τους λόγω των πολέμων (Κουράκης,2012).

Βασικές αλλαγές του θεσμικού πλαισίου επέφερε ο ποινικός κώδικας του 1950. Σ' αυτόν το νόμο συγκεκριμενοποιήθηκαν τα ηλικιακά όρια των νεαρών παραβατών και άλλαξαν οι τρόποι αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς τους (Κουράκης,2012). Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά τα παιδιά τα οποία διέπρατταν κάποια παράβαση πριν συμπληρώσουν το 7ο έτος της ηλικίας τους, δεν υποβάλλονταν σε καμιά ποινική κύρωση. Αυτό συνέβαινε γιατί οι παραβατικές πράξεις των παιδιών κάτω των 7 ετών δεν είχαν ιδιαίτερη σημασία για το κράτος. Ειδικότερα τα άτομα αυτά είχαν το ακαταλόγιστο λόγω του νεαρού της ηλικίας τους. Για τις κρατικές αρχές δεν είχαν καμία ικανότητα να διαπράξουν κάποια σοβαρή και ποινικά κολάσιμη πράξη. Το μόνο μέτρο που μπορούσε να ληφθεί σε αυτή την περίπτωση ήταν παρεμβατικής φύσεως και αφορούσε τη γονική φροντίδα των παιδιών αυτών (Κουράκης,2012).

Με τον πιο πρόσφατο νόμο ν. 2298/1995, τα παιδιά κάτω των επτά ετών (νήπια) δεν υποβάλλονται σε προνοιακά μέτρα καθώς έχουν θεσπιστεί κατώτερα ηλικιακά όρια με βάση τα οποία θεωρείται ότι ένα παιδί αυτής της ηλικίας δεν μπορεί να διαπράξει ένα έγκλημα. Αυτό επιβάλλει και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία έχει επικυρωθεί και υιοθετηθεί από την Ελλάδα με το ν. 2101/1992. Τα ηλικιακά όρια κατά τα οποία μπορεί ένα παιδί να κατηγορηθεί ως παραβάτης, γίνονται ακόμα πιο

συγκεκριμένα με το νόμο του 2003, με τον οποίο το κατώτερο όριο ορίζεται το 8ο έτος (ν. 3189/2003) (Πιτσελά,2008).

Το νέο ελληνικό δίκαιο ανηλίκων (ν. 3189/2003) είναι εξαιρετικά καινοτόμο παρόλο που το βασικό θεσμικό πλαίσιο για τους ανήλικους παραβάτες έχει παραμείνει το ίδιο με αυτό του 1950. Οι καινοτόμες αλλαγές τις οποίες έφερε το νέο θεσμικό πλαίσιο ανηλίκων είναι τρεις σε αριθμό. Η πρώτη αφορά την ενίσχυση του ρόλου των αναμορφωτικών μέτρων, τα οποία επιβάλλονται από το δικαστήριο ανηλίκων στους νεαρούς παραβάτες (Πιτσελά,2008).

Η δεύτερη καινοτομία έγκειται στην κατάργηση του όρου “παιδιά”, ως αναφορά στους ανήλικους παραβάτες. Πιο συγκεκριμένα, πλέον ο ποινικός κώδικας αναφέρεται σ’ αυτά με το χαρακτηρισμό ανήλικοι παραβάτες. Τέλος, η τρίτη καινοτόμα αλλαγή αφορά στην δημιουργία νέων και υψηλότερων ηλικιακών ορίων ποινικής μεταχείρισης. Ειδικότερα, ο ανήλικος παραβάτης μπορεί να λάβει ποινικές κυρώσεις μόνο αν έχει συμπληρώσει το 7ο έτος της ηλικίας του έως και το 17ο (Πιτσελά,2008).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, συνάγεται το συμπέρασμα ότι μέσα στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο δίνεται και ο ορισμός των ανήλικων παραβατών και συγκεκριμένα μέσα από την περιγραφή των ισχυόντων κανόνων του ποινικού δικαίου (Πιτσελά,2008). Το νομοθετικό πλαίσιο για τους ανήλικους παραβάτες είναι διαφορετικό από χώρα σε χώρα. Η διαφορά αυτή έγκειται σε παράγοντες πολιτιστικούς, ιστορικούς και πολιτικούς. Σύμφωνα λοιπόν με το περιεχόμενο του ποινικού κώδικα ανηλίκων, ως ανήλικοι παραβάτες ορίζονται τα άτομα τα οποία βρίσκονται στην ηλικία των επτά ετών και εξής, έως και το δέκατο έβδομο έτος της ηλικίας τους (Κουράκης,2012).

Υπάρχουν διαφοροποιήσεις και μέσα στο παραπάνω πλαίσιο. Πιο συγκεκριμένα, όσοι έχουν ηλικία έως και δώδεκα ετών θεωρούνται παιδιά ενώ οι υπόλοιποι έφηβοι. Συνεπώς, οι ανήλικοι χωρίζονται σε δυο ηλικιακές κατηγορίες σ’ αυτή των επτά έως δώδεκα ετών, ηλικιακό πλαίσιο κατά το οποίο θεωρούνται ανεύθυνα ποινικής ευθύνης. Σ’ αυτή την κατηγορία επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα (Κουράκης,2012).

Η άλλη ηλικιακή ομάδα ανηλίκων είναι αυτή των από των δεκατριών έως και δεκαεπτά ετών, ανήλικοι οι οποίοι θεωρούνται έφηβοι. Οι έφηβοι χωρίζονται σε ομάδες οι οποίες μπορούν να θεωρηθούν είτε ποινικά ανεύθυνοι, είτε ποινικά υπεύθυνοι (Κατσίρας,2008).

Παρόλα αυτά με την μεταρρύθμιση του 2003 αν και υφίστανται αυτές οι κατηγοριοποιήσεις, η αναφορά στα άτομα αυτά γίνεται με το χαρακτηρισμό «ανήλικοι παραβάτες».

5.2. Το ελληνικό ποινικό δίκαιο για τους ανηλίκους

Η Διεθνής Σύμβαση των Δικαιωμάτων του παιδιού τονίζει την ιδιαίτερη σημασία της προστασίας της παιδικής ηλικίας. Η παράμετρος αυτή είναι κατοχυρωμένη συνταγματικά σε πολλές χώρες παγκοσμίως και χαιρεί μεγάλης προσοχής και εκτίμησης από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς. Είναι αναφαίρετο δικαίωμα κάθε παιδιού να προστατεύεται από το νόμο, όταν απειλείται από το ίδιο του το οικογενειακό περιβάλλον αλλά και από τον κοινωνικό του περίγυρο (Κατσίρας,2008).

Συνεπώς, αποδίδεται στην παιδική ηλικία μια ιδιαίτερη προσοχή και αξία, η οποία είναι αναγνωρίσιμη και επισήμως από την διεθνή κοινότητα. Πιο συγκεκριμένα, αναγνωρίζεται το γεγονός ότι η παιδική ηλικία αποτελεί μια από τις πιο κρίσιμες περιόδους στη ζωή του ανθρώπου καθώς έχει σημαντική επίδραση στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς και του χαρακτήρα του ατόμου (Πιτσελά 2008).

Η ιδιαίτερη σημασία που έχει για την πολιτεία και για την κοινωνία η παιδική ηλικία, είναι φανερό ότι είναι κατοχυρωμένη συνταγματικά με το άρθρο 21 του Ελληνικού Συντάγματος. Στο ίδιο άρθρο επισημαίνεται και το μέγιστο ηλικιακό όριο της παιδικής ηλικίας, το οποίο είναι το ηλικιακό έτος των δεκαοχτώ ετών. Συνεπώς, μέσα στο ελληνικό δίκαιο οι ανήλικοι παραβάτες είναι τα άτομα ηλικίας κάτω των 18 ετών τα οποία έχουν διαπράξει παραβατική συμπεριφορά (Κατσίρας,2008).

Οι κυρώσεις που έχει η παραβατική συμπεριφορά των νέων, ορίζονται από το ελληνικό ποινικό δίκαιο ανηλίκων . Σ' αυτό περιλαμβάνονται όλες οι ποινικές κυρώσεις, οι οποίες επιβάλλονται στους ανήλικους παραβάτες και οι οποίες κατατάσσονται σε κατηγορίες ανάλογα με το μέγεθος των ένομων συνεπειών. Οι κατηγορίες αυτές αφορούν την επιβολή των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων, καθώς και τον ποινικό σφραγισμό των νεαρών παραβατών (Κουράκης,2012).

Τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα έχουν παιδαγωγικό και κοινωνικό χαρακτήρα. Στόχος τους είναι η φροντίδα των ανήλικων παραβατών. Ο ποινικός σφραγισμός συνεπάγεται τον εγκλεισμό του δράστη και τη στέρηση της προσωπικής ελευθερίας. Επιβάλλεται συνήθως σε έφηβους παραβάτες οι οποίοι θεωρούνται ικανοί να διαπράξουν αξιόποινες πράξεις (Κουράκης,2012).

5.3. Νομικές Υπηρεσίες Ανηλίκων

Τα δικαστήρια ανηλίκων έχουν ειδική ποινική δικαιοδοσία και διακρίνονται σε μονομελή, τριμελή α' βαθμού και τριμελή β' βαθμού. Η στροφή του νομοθετικού πλαισίου προς ένα πιο παιδαγωγικό και προνοιακό χαρακτήρα, έφερε στο προσκήνιο την ανάγκη για δημιουργία ειδικών δικαστηρίων τα οποία θα ασχολούνταν με θέματα παράβασης των ανηλίκων (Κατσίρας,2008).

Ειδικότερα, ο πρώτος νόμος με τον οποίο θεσπίστηκε η δημιουργία δικαστηρίου ανηλίκων είναι ο ν.5098/1931 (Κουράκης,2012). Η δημιουργία ανάγκης για ύπαρξη ειδικών δικαστηρίων αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα του κοινωνικού πλαισίου της εποχής, σύμφωνα με την οποία ήταν έντονο εκσυγχρονιστικό πνεύμα το οποίο επικρατούσε σ' όλη την Ευρώπη του 20ου αιώνα. Δόθηκε έμφαση στο σεβασμό και στην αναγνώριση της παιδικής ηλικίας καθώς και στην κινητοποίηση και ευαισθητοποίηση των πολιτών για τη διασφάλιση της (Κουράκης,2012).

Η πιο σημαντική ώθηση στην δημιουργία δικαστηρίων για ανήλικους παραβάτες, δόθηκε με το Ποινικό κώδικα του 1950. Την εποχή αυτή ιδρύεται το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων, πρώτου και δεύτερου βαθμού. Το δικαστήριο αυτό εκδίκαζε τις σοβαρότερες μορφές εγκλημάτων από ανήλικους παραβάτες και μπορούσε να επιβάλλει ποινές με ελάχιστη χρονική ισχύ αυτή των πέντε ετών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων να αποκτήσει κακουργηματικό χαρακτήρα. Συνεπώς, από το 1952 και έπειτα, οι κακουργηματικές πράξεις των ανηλίκων εκδικάζονταν από τα ειδικά και όχι από τα ορκωτά δικαστήρια (Κουράκης,2012).

Πιο συγκεκριμένα, ο νόμος 3860/2010 ορίζει ότι το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει υποθέσεις ανηλίκων, οι οποίες δεν δικάζονται από το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων, καθώς και πταίσματα αλλά και εφέσεις κατά των αποφάσεων του πταισματοδικείου. Επίσης, το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων είναι αυτό το οποίο ορίζει τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά ιδρύματα στους ανήλικους παραβάτες έως και δεκαπέντε ετών. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων ασχολείται με εγκληματικές πράξεις ανηλίκων, σοβαρότερης μορφής και οι οποίες αν τελούνταν από ενήλικα, θα επέσυραν τη μέγιστη των ποινών. Τέλος, υπάρχει και το εφετείο ανηλίκων το οποίο εκδικάζει τις εφέσεις, οι οποίες ασκούνται κατά των αποφάσεων των πλημμελειοδικείων (Βιδάλη & Κουλούρης,2012).

Ειδικότερα, στα δικαστήρια ανηλίκων εκδικάζονται υποθέσεις νεαρών παραβάτων ηλικίας από 8 έως και 18 ετών. Η σύνθεση των δικαστηρίων ανηλίκων ποικίλει και για αυτό το λόγο διακρίνονται σε μονομελή και τριμελή πρώτου βαθμού που συγκροτούνται από τον δικαστή ανηλίκων τα πρώτα και από το δικαστή ανηλίκων και δύο πρωτοδίκες τα δεύτερα και σε τριμελή δεύτερου βαθμού (εφετεία ανηλίκων) που συγκροτούνται από τον εφέτη ανηλίκων και δύο εφέτες (Βιδάλη & Κουλούρης,2012). Πιο συγκεκριμένα, η παιδική εγκληματικότητα-παραβατικότητα κρίνεται από τους δικαστές ανηλίκων, οι οποίοι κατέχουν και την κατάλληλη εξειδίκευση.

Ο δικαστής ανηλίκων επιλέγεται με μεγάλη προσοχή καθώς η απόφαση του αφορά παιδιά, τα οποία ανήκουν στις ευάλωτες και ευαίσθητες κατηγορίες του πληθυσμού. Συνεπώς ο δικαστής ανηλίκων είναι ειδικά καταρτισμένος και σε νομικές γνώσεις αλλά και σε παιδαγωγικές γνώσεις. Ο ρόλος του είναι ιδιαίτερος σημαντικός καθώς, οφείλει να έχει πολύπλευρη μόρφωση, συμπεριλαμβανομένων γνώσεων όπως από τον τομέα της

παιδοψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και της εγκληματολογίας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012).

Είναι αναγκαία η πολύπλευρη γνώση του καθώς πρέπει να είναι σε θέση να αξιολογήσει και να κατανοήσει τις πληροφορίες σχετικά με το νεαρό παραβάτη, από άλλους ειδικούς. Πρέπει να είναι σε θέση να γνωρίζει τις ψυχολογικές αντιδράσεις των παιδιών καθώς και το πώς αυτές προκαλούνται. Επίσης, θα πρέπει να είναι σε θέση να αξιολογεί τη δράση του παραβάτη, σε συνδυασμό με το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνει (Κουράκης, 2012).

Οι εξειδικευμένες αυτές γνώσεις θα συμβάλλουν στο να μπορέσει ο δικαστής να κατανοήσει τους λόγους τους οποίους οδήγησαν το νεαρό παραβάτη στο να διαπράξει μια παραβατική πράξη αλλά και να βρει το ποια θα είναι τα απαραίτητα και αποτελεσματικότερα μέτρα αντιμετώπισης της παραβατικής του συμπεριφοράς. Στόχος του δικαστή ανηλίκων δεν είναι να επιβάλλει ποινές αλλά και να συμβάλλει στην επανένταξη του νέου στην κοινωνία μέσω της διαπαιδαγώγησης του (Κατσίρας, 2008).

Μεγάλο στοίχημα για το δικαστή ανηλίκων αποτελεί το να καταφέρει να κερδίσει την συμπάθεια του νεαρού παραβάτη και να τον πείσει να συμμετάσχει και ο ίδιος στη αναμορφωτική διαδικασία. Συνεπώς, στόχος του δικαστή είναι να πείσει τον νεαρό παραβάτη ότι τα μέτρα τα οποία του επιβλήθηκαν, είναι για το καλό του (Κουράκης, 2012). Απαραίτητα χαρακτηριστικά του δικαστή ανηλίκων είναι να διαποτίζει το ακροατήριο με το συναίσθημα του σεβασμού προς τη δικαιοσύνη αλλά και να μπορεί να δημιουργεί ευέλικτες συνθήκες, μέσα στις οποίες θα λαμβάνει υπόψη όλους τους παράγοντες διαμόρφωσης της παραβατικής κατάστασης του νέου. Ο δικαστής ανηλίκων θα πρέπει να έχει παιδαγωγικό αλλά και κοινωνικό ρόλο. Στόχος πρέπει να είναι η δημιουργία συνθηκών για ένα ομαλό μέλλον, θερμή καλλιέργεια των όρων για την ομαλότητα του μέλλοντος (Κατσίρας, 2008).

Ο τρόπος συγκρότησης και λειτουργίας των Δικαστηρίων Ανηλίκων, περιγράφεται μέσα στον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών. Οι συνεδριάσεις των δικαστηρίων ανηλίκων γίνονται μέσα σε ειδικές αίθουσες και χωρίς ακροατήριο, δηλαδή «κεκλεισμένων των θυρών» (Κατσίρας, 2008). Η απουσία κοινού, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την διεξαγωγή τέτοιων δικών και είναι κατοχυρωμένη και συνταγματικά. Αυτό συμβαίνει προς σεβασμό της προστασίας της ιδιωτικής ζωής του ανηλίκου αλλά και για λόγους κοινωνικούς, οι οποίοι έχουν να κάνουν με την αποτροπή του κοινωνικού στιγματισμού. Τα μόνα άτομα στα οποία επιτρέπεται η είσοδος σε τέτοιες δίκες είναι ο δικαστής, ο εισαγγελέας, ο κατηγορούμενος, η πολιτική αγωγή, ο συνήγορος, οι μάρτυρες, ο επιμελητής ανηλίκων και οι γονείς (Πιτσελά, 2008).

Εφόσον διαπραχθεί το αδίκημα από τον ανήλικο, ακολουθεί η προδικαστική διαδικασία, η οποία είναι ίδια με αυτή την οποία ισχύει για του ενήλικες παραβάτες. Πιο συγκεκριμένα, αποστέλλονται όλες οι δικογραφίες της υπόθεσης από την αστυνομία στον εισαγγελέα και έπειτα εφόσον το

κρίνει σκόπιμο ο εισαγγελέας, ασκείται δίωξη. Μέχρι τη δικάσιμο, την ανακριτική διαδικασία αναλαμβάνει η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (Κουράκης,2012).

Όσον αφορά το ρόλο του εισαγγελέα ανηλίκων, αυτός θα πρέπει να είναι ιδιαίτερος προσεκτικός και αντικειμενικός. Σ' αυτόν έγκειται το αν θα ασκηθεί ποινική δίωξη ή όχι κατά ενός ανηλίκου, όπως επίσης και το αν θα συνεχιστεί ή θα σταματήσει όλη η ποινική διαδικασία, με ή άνευ όρων (Πιτσελά, 2008).

Στόχος τους είναι η διασφάλιση των δικαιωμάτων του ανηλίκου καθώς και η λήψη έκτατων μέτρων για τη βελτίωση της κατάστασης του. Για αυτό το λόγο και η ίδια η νομοθεσία δίνει ως κατευθυντήρια γραμμή των εισαγγελέων, την αποτροπή κοινωνικού στιγματισμού του δράστη και συνεπώς στη μη κράτηση του, όταν αυτό μπορεί να γίνει (Βιδάλη & Κουλούρης,2012).

Συνεπώς, ο εισαγγελέας ασκεί ποινική δίωξη κατά των ανηλίκων μόνο όταν το επιβάλλουν αυστηρά οι καταστάσεις. Σημαντικοί παράγοντες σ' αυτό είναι το πόσο σοβαρό είναι το αδίκημα που έχει διαπράξει ο ανήλικος αλλά και σε πιο βαθμό μπορεί να προσφέρει η κοινωνία και ο περίγυρος του ανηλίκου προστασία. Για αυτό και αποτελεί βασικό χρέος των δικαστών η εξέταση επιβολής εναλλακτικών μέτρων δίωξης και παράκαμψης των βασικών (Πιτσελά, 2008).

Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων κατέχουν σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας. Είναι περιφερειακές υπηρεσίες του υπουργείου Δικαιοσύνης και φορείς άσκησης επίσημου κοινωνικού ελέγχου στη χώρα. Υπάρχουν και δρουν σ' όλα τα μέρη όπου υπάρχει και Δικαστήριο Ανηλίκων. Επόπτης της δράσης τους είναι ο δικαστής ανηλίκων (Πιτσελά,2008).

Η λειτουργία τους υφίσταται εκτός των ιδρυματικών χώρων και σχετίζεται με την διαχείριση και επιμέλεια των αναμορφωτικών μέτρων που έχουν επιβληθεί στους ανήλικους παραβάτες. Η δράση τους έχει ως στόχο την συναισθηματική, κοινωνική και οικονομική στήριξη των ανηλίκων όπως επίσης και των οικογενειών τους. Ο ρόλος τους γίνεται πιο απαραίτητος σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο νεαρός παραβάτης παρουσιάζει πιθανότητες εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς, εξαιτίας του κακού και δυσχερή οικογενειακού πλαισίου, μέσα στο οποίο μεγαλώνει (Κουράκης, 2012).

Οι επιμελητές ανηλίκων δρουν και λειτουργούν όχι μόνο πριν από τη διεξαγωγή της δίκης αλλά και μετά από αυτή. Έχουν διττό ρόλο καθώς λειτουργούν και κατασταλτικά αλλά και προληπτικά (Κατσίρας,2008). Πιο συγκεκριμένα, λειτουργεί κατασταλτικά σε περιπτώσεις παιδιών τα οποία έχουν διαπράξει κάποια παραβατική πράξη και τους έχει επιβληθεί η αρμόζουσα ποινική δίωξη αλλά και προληπτικά σε περιπτώσεις ανηλίκων, οι οποίοι δεν έχουν ακόμα διαπράξει κάποιο αδίκημα αλλά εμφανίζουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά τα οποία προμηνούν ότι θα υποπέσουν σε κάποιο ποινικό παράπτωμα (Κατσίρας, 2008).

5.4. Μέτρα αντιμετώπισης της νεανικής εγκληματικότητας

Υπάρχουν πολλές νομοθετικές διατάξεις μέσα στο ελληνικό δίκαιο, οι οποίες έχουν ως στόχο την προστασία των ανηλίκων και συγκεκριμένα την βεβαιότητα και εξασφάλιση δίκαιων συνθηκών διεξαγωγής δίκαιης δίκης τους. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αντιμετώπιση των ανήλικων παραβατών καθώς αυτοί αποτελούν άτομα τα οποία δομούν και διαμορφώνουν ακόμα την προσωπικότητα τους και συνεπώς πρέπει να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα για να μπορέσει ο ανήλικος παραβάτης να επανέλθει στην κοινωνία. Συνεπώς, η όλη διαδικασία αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας πρέπει να έχει διαπαιδαγωγικό χαρακτήρα και όχι αυτό της τιμωρίας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012).

Βασικός στόχος του ποινικού κώδικα, όσον αφορά την ομάδα των νεαρών παραβατών, είναι η εξασφάλιση του συμφέροντος των ανηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, η πολιτειακές και νομοθετικές αρχές έχουν χρέος να λαμβάνουν μέτρα προστασίας για όλους τους ανηλικούς, τα οποία θα έχουν προστατευτικό και αποτρεπτικό χαρακτήρα. Πρέπει να δημιουργούν εκείνες τις κατάλληλες συνθήκες, οι οποίες θα τους βοηθήσουν κατά την περίοδο που θα είναι ευάλωτοι σε αποκλίνουσες συμπεριφορές, να μην υποτροπιάζουν (Πιτσελά, 2008).

Βασικός σκοπός των νομοθετικών μέτρων αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας είναι η σωστή ψυχική και βιολογική ανάπτυξη των ανηλίκων καθώς και η ομαλή επανένταξή τους στην κοινωνία, όταν αυτοί υποτροπιάζουν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο να δίνει έμφαση στην εφαρμογή μέτρων αναμόρφωσης και θεραπείας για την αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας και όχι στην ιδρυματοποίηση τους (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012).

Στην Ελλάδα, την πιο ριζοσπαστική αλλαγή στη νομοθεσία περί ανηλίκων, φέρνει ο ποινικός κώδικας του 1950 και όλες οι νομοθετικές παραλλαγές τους από εκεί και έπειτα. Το 1950 αποτέλεσε καθοριστικό σημείο για την αναμόρφωση του Δικαίου των Ανηλίκων. Όπως αναφέρθηκε και στα παραπάνω κεφάλαια έως και το 1950, βασικό κριτήριο για την απόφαση και την εφαρμογή ποινικών κυρώσεων σε ανήλικους παραβάτες ήταν το κατά πόσο αυτοί ήταν σε ικανή πνευματική θέση για να διαπράξουν κάποιο έγκλημα καθώς και τη δυνατότητα να αντιληφθεί νοητικά το μέγεθος της πράξης του. Ο εγκλεισμός σε κάποιο ίδρυμα ή επανορθωτικό και σωφρονιστικό κατάστημα ήταν δεδομένη σε κάθε περίπτωση (Κουράκης, 2012).

Εν καιρώ, έρευνες έδειξαν ότι η τάση αυτή του κράτους να τιμωρεί και να παραδειγματίζει τους νεαρούς παραβάτες δεν είχε κανένα θετικό αποτέλεσμα στη μείωση των ποσοστών της νεανικής παραβατικότητας. Απεναντίας, η πολιτεία αντιλήφθηκε ότι η επιβολή ποινικών τιμωριών στον ανήλικο οδηγούσε περισσότερο στην αύξηση της εγκληματικής υποτροπής παρά στη μείωση της (Κατσίρας, 2008).

Το παραπάνω συμπέρασμα αποτέλεσε και την αιτία, η πολιτεία να προχωρήσει στην συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος στην παιδική ηλικία και στην αναγνώριση του ως αυτοτελές και έννομο αγαθό. Στο ίδιο άρθρο δίνεται έμφαση στη διαφύλαξη και προστασία της παιδικής ηλικίας και νομοθετείται το ελάχιστο και το μέγιστο ηλικιακό όριο της ποινικής ανευθυνότητας του ανηλίκου. Ως κατώτερο όριο ορίστηκε το έβδομο έτος της ηλικίας και ως ανώτερο το δωδέκατο έτος (Κουράκης, 2012).

Οι πιο σημαντικές αναμορφωτικές αλλαγές στον ελληνικό ποινικό κώδικα των ανηλίκων, επιτελούνται με το νόμο 3189/2003, ο οποίος προσδίδει στην ποινική νομοθεσία έναν πιο διαπαιδαγωγικό χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, μεγαλώνουν τα ηλικιακά όρια με βάση τα οποία οι ανήλικοι θεωρούνται ικανοί για να αποδοθεί ποινική ανευθυνότητα στην πράξη τους. Πλέον ως ποινικά ανεύθυνοι θεωρούνται τα παιδιά από 8ο έως και το 13ο έτος της ηλικίας τους (Κουράκης, 2012). Επίσης, καθορίζεται το 18ο έτος της ηλικίας ως το κατώτατο όριο για επιβολή κάθειρξης. Σημαντικό είναι δε ότι ο νόμος λειτουργεί και αναδρομικά και πιο συγκεκριμένα μπορεί να εφαρμοστεί και σε περιπτώσεις αδικημάτων, τα οποία διαπράχθηκαν σε παλαιότερα χρόνια, πριν τη θέσπιση της νομοθεσίας του 2003 (Κουράκης, 2012).

Ένα ακόμα καινοτόμο χαρακτηριστικό του νόμου του 2003, για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας είναι ο περιορισμός παραπομπής ανηλίκων σε ιδρύματα και η επιβολή ειδικών αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων, τα οποία αποτελούν ένα ηπιότερο είδος αντιμετώπισης. Πιο συγκεκριμένα, η όλη αντιμετώπιση πλέον έγκειται στην εφαρμογή νέων αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων όπως αυτά ορίζονται στα άρθρα του Ποινικού Κώδικα 122 και 123 αντίστοιχα (Πιτσέλα, 2008).

Ακόμα πιο ριζοσπαστικός είναι ο νόμος Νόμος 3860/2010 ο οποίος προσδίδει έναν ακόμα πιο ήπιο χαρακτήρα στην αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας. Πιο συγκεκριμένα, οι νεαροί παραβάτες δεν υποβάλλονται στη διαδικασία του αυτοφώρου και αυτό έχει ως συνέπεια να μη δικάζονται πλέον, ως αυτόφωρα τα εγκλήματα τους. Επίσης, με το νόμο 3860/2010 μεγαλώνει το ηλικιακό όριο επιβολής προσωρινής κράτησης ή ποινής εγκλεισμού από το 13ο στο 15ο έτος της ηλικίας τους (Κουράκης, 2012).

Υπάρχουν τρεις τρόποι αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας. Ο ποινικός κώδικας ορίζει την εφαρμογή αναμορφωτικών μέτρων, θεραπευτικών μέτρων και τον εγκλεισμό σε ιδρύματα. Ο διαχωρισμός των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων γίνεται με βάση το περιεχόμενο τους καθώς και με βάση τους στόχους που έχει το καθένα (Κατσίρας, 2008).

Τα αναμορφωτικά μέτρα παίζουν καθοριστικό ρόλο για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας. Η επιλογή αποτελεσματικών αναμορφωτικών μέτρων δεν περιορίζεται μόνο σε αυτά τα οποία αναφέρονται στο άρθρο του ποινικού κώδικα. Η εφαρμογή και επιλογή του μέτρου έγκειται στην κάθε ξεχωριστή περίπτωση του νεαρού δράστη

(Χαΐδου,2013). Πιο συγκεκριμένα, ο κάθε νεαρός παραβάτης αποτελεί μια ξεχωριστή και ιδιαίτερη περίπτωση, η οποία απαιτεί και συγκεκριμένες πρακτικές αντιμετώπισης κάθε φορά (Χαΐδου, 2013).

Μ' αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται η επιθυμητή παιδαγωγική επιτυχία καθώς τα μέτρα εφαρμόζονται λαμβάνοντας υπόψη τις απαιτήσεις και τα χαρακτηριστικά της κάθε περίπτωσης . Χαρακτηριστικό είναι δε το ότι στον ποινικό κώδικα, τα μέτρα αυτά αναφέρονται με σειρά προτεραιότητας, η οποία έχει να κάνει με τη σοβαρότητα και τη βαρύτητα της επιβολής τους (Πιτσέλα, 2008).

Πρώτα γίνεται αναφορά στο αναμορφωτικό μέτρο της επίπληξης. Πρόκειται για την πιο ήπια και απλή μορφή αναμορφωτικού μέτρου και επιβάλλεται από το δικαστήριο. Πιο συγκεκριμένα, η επίπληξη αφορά μια προφορική αποδοκιμασία της παραβατικής πράξης του ανηλίκου από το δικαστήριο, η οποία έχει επίσημο χαρακτήρα. Στόχος της επίπληξης είναι η προτροπή του νεαρού παραβάτη προς αποφυγή διάπραξης παραβατικής συμπεριφοράς. Βασικό ρόλο στην εφαρμογή αλλά και στην αποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου μέτρου παίζει η επίκληση της καλής θελήσεως του παραβάτη καθώς και της συνείδησης του (Χαΐδου, 2013).

Το συγκεκριμένο αναμορφωτικό αυτό μέτρο δεν έχει σημαντικό ποινικό χαρακτήρα και επιβάλλεται από το δικαστή για κάποια πταίσματα. Μπορεί να συνοδευτεί και από άλλα επιπλέον μέτρα όπως η επίβλεψη προστασίας από τους επιμελητές ανηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, οι επιμελητές ανηλίκων επιβλέπουν το αν η επίπληξη στην οποία υποβλήθηκαν οι νεαροί παραβάτες από το δικαστήριο, έχει ανταπόκριση στη πραγματικότητα (Κουράκης, 2012).

Το δεύτερο μέτρο αναμόρφωσης το οποίο αναφέρεται στον ποινικό κώδικα είναι η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή τους επιτρόπους του. Παρόμοιο είναι και το τρίτο μέτρο αναμόρφωσης το οποίο αναφέρεται ως η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια (Χαΐδου,2013). Το ποιά θα είναι η ανάδοχη οικογένεια καθορίζεται από το δικαστήριο ανηλίκων, το οποίο λαμβάνει υπόψη τη γνώμη και την κοινωνική έρευνα των επιμελητών ανηλίκων (Κουράκη, 2012).

Στόχος αυτού του μέτρου του ποινικού κώδικα είναι η εύρεση κατάλληλου οικογενειακού πλαισίου μέσα στο οποίο θα φιλοξενηθεί το ανήλικο άτομο. Ολόκληρη η διαδικασία ανάθεσης της υπεύθυνης επιμέλειας του ανήλικου σε ανάδοχη οικογένεια, βασίζεται στην αρχή του εθελοντισμού αλλά και στην επικουρική βοήθεια του κράτους (Πιτσέλα, 2012).

Ακολουθεί το τέταρτο στη σειρά αναμορφωτικό μέτρο το οποίο αφορά την ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες, ή ιδρύματα ανηλίκων, ή σε ειδικούς επιμελητές ανηλίκων. Σύμφωνα με το μέτρο αυτό η ανάθεση της επιμέλειας του παιδιού δίδεται στους επιμελητές ανηλίκων και ειδικότερα σε κοινωνικούς λειτουργούς.

Πρόκειται για ένα μέτρο το οποίο επιβάλλεται σε καταστάσεις τις οποίες ο νεαρός παραβάτης είναι ελεύθερος και η επίβλεψη του έγκειται στην δικαιοδοσία του επιμελητή ανηλίκων. Θεωρείται ένα άκρως θετικό και αποτελεσματικό αναμορφωτικό μέτρο (Πιτσελά, 2008).

Η ανάθεση της επιμέλειας του ανήλικου σε προστατευτικές εταιρίες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων, κυρίως, γίνεται ύστερα από την κοινωνική έρευνα του επιμελητή ανηλίκων, την οποία διεξάγει με σκοπό την ανεύρεση πληροφοριών σχετικά με την προσωπικότητα αλλά και το περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνει ο ανήλικος. Το μέτρο αυτό έχει πολλά στοιχεία από το μέτρο της προστατευτικής επίβλεψης των ενηλίκων (Κουράκης, 2012).

Σημαντικό αναμορφωτικό μέτρο είναι και η συνδιαλλαγή του ανήλικου δράστη και θύματος για την έκφραση συγγνώμης και για την εν γένει εξώδικη αποκατάσταση των συνεπειών της πράξης. Το συγκεκριμένο μέτρο έχει ως στόχο την ανάληψη ευθυνών της πράξης από τον ανήλικο, ο οποίος καλείται μπροστά στο θύμα να παραδεχτεί τη σοβαρότητα της πράξεως του (Κατσίρας, 2008).

Ένα ακόμη αναμορφωτικό μέτρο είναι παροχή κοινωφελούς εργασίας σε οργανώσεις οι οποίες χρειάζονται βοήθεια. Ο νεαρός παραβάτης συμμετέχει στην ενδυνάμωση αυτών των οργανώσεων, οι οποίες μέσα από τη δράση τους προσπαθούν να τονώσουν το κοινωνικό αίσθημα ευθύνης των νεαρών παραβατών (Κατσίρας, 2008).

Ιδιαίτερο μέτρο αναμόρφωσης είναι η παραπομπή του ανήλικου παραβάτη σε κοινωνικά και ψυχολογικά προγράμματα αποκατάστασης. Εφόσον, ο νέος μπορέσει να ξεπεράσει τα ψυχικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζει, έχει τη δυνατότητα να φοιτήσει σε σχολές επαγγελματικής εκπαίδευσης. Επίσης, αναμορφωτικό μέτρο είναι και η παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής, για νεαρούς παραβάτες οι οποίοι έχουν διαπράξει παραβάσεις του Κ.Ο.Κ (Κατσίρας, 2008).

Τελευταίο αναμορφωτικό μέτρο το οποίο αναφέρεται στον ποινικό κώδικα ανηλίκων, είναι αυτό το οποίο ορίζει την τοποθέτηση του ανήλικου σε κατάλληλο κατάστημα αγωγής. Πρόκειται για ένα βαρύ αναμορφωτικό μέτρο του ποινικού κώδικα ανηλίκων καθώς επιβάλλει την στέρηση της ελευθερίας του ανήλικου και τον υποχρεωτικό εγκλεισμό του σε ένα χώρο. Το συγκεκριμένο αναμορφωτικό μέτρο προτιμάται μόνο σε περιπτώσεις όπου τα προηγούμενα αναμορφωτικά μέτρα δεν φέρουν τα επιθυμητά θετικά αποτελέσματα (Πιτσελά, 2008).

Αναφορά στα θεραπευτικά μέτρα του ποινικού κώδικα γίνεται στο άρθρο 123 του ποινικού κώδικα. Στόχος των μέτρων αυτών είναι η παραπομπή του ανήλικου παραβάτη σε θεραπευτικό κατάστημα, εφόσον το αρμόδιο δικαστήριο κρίνει ότι ο ανήλικος χρειάζεται ιδιαίτερη μεταχείριση (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012).

Το άρθρο 123 αναθεωρήθηκε μετά το 2003 και νομοθέτησε την επιβολή των θεραπευτικών μέτρων σε περιπτώσεις, οι οποίες εξαρτώνται από την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο ανήλικος. Πιο συγκεκριμένα, τα μέτρα αυτά επιβάλλονται όταν ο ανήλικος παραβάτης πάσχει από κάποια ψυχική ασθένεια, ή από κάποια διαταραχή των πνευματικών του λειτουργιών (Κατσίρας, 2008). Στην κατηγορία αυτή υπάγονται και τα άτομα οποία έχουν αισθητηριακά και οργανικά προβλήματα δηλαδή όταν ο ανήλικος δράστης είναι τυφλός, κωφάλαλος, ή επιληπτικός (Κουράκης, 2012).

Επίσης τα μέτρα αυτά επιβάλλονται και σε ανήλικους παραβάτες οι οποίοι είναι εθισμένοι στην χρήση οινοπνευματωδών ποτών, ή ναρκωτικών ουσιών και δεν έχουν την δυνατότητα αλλά και ικανότητα να σταματήσουν χρήση τους και τον εθισμό που προκαλούν. Τέλος, τα θεραπευτικά μέτρα επιβάλλονται σε περιπτώσεις που ο ανήλικος παραβάτης παρουσιάζει δυσλειτουργίες και καθυστέρηση στην πνευματική και ηθική του ανάπτυξη. Τρίτος κατά σειρά τρόπος αντιμετώπισης ο οποίο επιβάλλεται σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα ανηλίκων είναι ο περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα (Κουράκης, 2012).

Η επιβολή σωφρονιστικών μέτρων αποτελεί την πιο βαριά μορφή παρέμβασης που προβλέπει ο ποινικός κώδικας καθώς επηρεάζει άμεσα την ζωή των νεαρών παραβατών. Επιβάλλεται σε περιπτώσεις όπου τα άλλα μέτρα δεν είχαν θετικά αποτελέσματα και έχει την ίδια σημασία με μια τυπική ποινική ποινή. Τα σωφρονιστικά μέτρα επιβάλλονται σε ποινικούς παραβάτες που είναι ποινικά υπεύθυνοι για τις πράξεις και στερούνται της προσωπικής τους ελευθερίας. Επιβάλλονται σε παραβάτες οι οποίοι έχουν περάσει το 13ο έτος της ηλικίας τους αλλά όχι το 17ο (Πιτσελά, 2008).

Η ποινή του εγκλεισμού σε ειδικό κατάστημα νέων, καθώς και η επιβολή προσωρινών μέτρων κράτησης επιβάλλονται ύστερα από πολύ σκέψη και έλεγχο. Πιο συγκεκριμένα, για να κριθεί ότι ένας ανήλικος παραβάτης χρήζει ανάγκης να εισαχθεί σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα, τα κριτήρια είναι πολύ αυστηρά. Οι περιπτώσεις οι οποίες οδηγούν στην κράτηση του ανήλικου παραβάτη σε ειδικά καταστήματα νέων, είναι αυτές που ανάγονται στο βαθμό του κακουργήματος και συγκεκριμένα η πράξη του ανήλικου πρέπει να αφορά εκδηλώσεις βίας και κινδύνου της σωματικής ακεραιότητας ή να συμπεριλαμβάνεται σε μορφές γενικότερης εγκληματικής δραστηριότητας του ανηλίκου (Κατσίρας, 2008).

Άρα οι ποινές κράτησης σε ειδικά σωφρονιστικά καταστήματα νέων και κατ' επέκταση η ιδρυματοποίηση των ανηλίκων δεν επιδιώκεται από το νόμο καθολικά αλλά επιβάλλεται μόνο όταν το απαιτεί η περίπτωση. Για αυτό το λόγο ο δικαστής ανηλίκων εφόσον εξετάσει την περίπτωση διεξοδικά και αποφασίσει τον εγκλεισμό του ανηλίκου, έχει και παράλληλη υποχρέωση να αιτιολογήσει το λόγο της απόφασης του με ισχυρά επιχειρήματα. Η απόφαση του δεν μπορεί να είναι αυθαίρετη και για να μπορεί να την υποστηρίξει, θα πρέπει να έχει ισχυρά κίνητρα και λόγους. Σε αυτό έγκειται και η ανάγκη κατοχής ειδικής παιδαγωγικής και ψυχολογικής γνώσης του δικαστή ανηλίκων έτσι ώστε να προβαίνει σε σημαντικές αποφάσεις ύστερα από ορθή και εμπειριστατωμένη σκέψη (Κουράκης, 2012).

Ο νόμος του 2003 έφερε μια ακόμη πολύ σημαντική αλλαγή σχετικά με τον αυτεπάγγελτο διορισμό δικηγόρου για τις παραβάσεις των νέων οι οποίες ορίζονται ως κακούργηματα. Εφόσον οι ανήλικοι δεν θεωρούνται ότι διαπράττουν κακουρηγματοικές πράξεις και όλες οι παραβάσεις τους θεωρούνται πλημμελήματα, αυτόματα χάνουν και την ευκαιρία υπεράσπισης τους από ειδικό δικηγόρο. Πιο συγκεκριμένα, εφόσον ο ανήλικος δεν μπορεί να τελέσει κακούργημα για τον ελληνικό ποινικό δίκαιο, χάνει αμέσως και τη δυνατότητα υποχρεωτικού συνηγόρου υπεράσπισης του. Παρόλα αυτά ο νόμος του 2003 επιτρέπει τον υποχρεωτικό αυτεπάγγελτο διορισμό συνηγόρου στις περιπτώσεις κακουρηγματοικών πράξεων (Χαΐδου,2013).

Τέλος βασική καινοτομία του ποινικού κώδικα 2003 αποτελεί η δυνατότητα η οποία παρέχεται στον εισαγγελέα για να απέχει από την άσκηση ποινικής δίωξης. Αυτό μπορεί να το κάνει ο εισαγγελέας όταν μετά από τον έλεγχο που έχει κάνει, αποφασίσει ότι δεν είναι αναγκαίο να ασκηθεί δίωξη για τον ανήλικο κατηγορούμενο. Τα κριτήρια στα οποία στηρίζεται ο εισαγγελέας για την μη άσκηση ποινικής δίωξης είναι η προσωπικότητα του νεαρού παραβάτη αλλά και η σοβαρότητα της όλης υπόθεσης (Κουράκης, 2012).

Τον Ιούλιο του 2010 ψηφίστηκαν οι «Βελτιώσεις της ποινικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες, πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων» με το νομοσχέδιο ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3860 (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010). Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο έφερε καινούργιες αλλαγές στον τομέα της αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το νομοσχέδιο μεταβάλλεται το άρθρο 54 και ως μέγιστο χρονικό διάστημα σωφρονισμού για τους νεαρούς παραβάτες ορίζονται πλέον τα δέκα χρόνια σε αντίθεση με τον προηγούμενο νόμο ο οποίος ορίζεται τη μέγιστη διάρκεια σωφρονισμού έως και είκοσι χρόνια (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010). Ο σωφρονισμός δύναται να φτάσει και τα δεκαπέντε έτη μόνο σε ειδικές περιπτώσεις σοβαρών αδικημάτων (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010).

Σημαντική αλλαγή του νόμου είναι επίσης και το ότι με το καινούργιο νομοσχέδιο ορίζονται ως τρόπος τιμωρίας για τους ανήλικους έως και δεκαπέντε ετών μόνο η επιβολή αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων. Σύμφωνα με τον προηγούμενο νόμο το συγκεκριμένο ηλικιακό όριο περιοριζόταν στο δέκατο τρίτο έτος ηλικίας των νεαρών παραβατών (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010).

Με το νομοσχέδιο ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3860, καθιερώθηκε η κράτηση ανηλίκων σε καταστήματα κράτησης, μόνο των παραβατών οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας τους και μόνο εφόσον έχουν διαπράξει κάποιο κακούργημα.

Στους ανήλικους μέχρι το 15ο έτος της ηλικίας τους μπορούν να επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα. Ο περιορισμός

ανηλικού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων να επιβάλλεται μόνο σε όσους έχουν συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας τους, εφόσον η πράξη τους έχει το χαρακτήρα κακουργήματος και ο ποινικός σωφρονισμός κρίνεται, με ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογημένη απόφαση, απολύτως αναγκαίος (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010).

Επιπλέον τροποποιείται το άρθρο 129 του ποινικού κώδικα, δίνοντας πλέον το δικαίωμα στον ανήλικο παραβάτη να παρίσταται στην ακρόαση του στο τριμελές δικαστήριο ανηλικών το οποίο είναι αρμόδιο για να αποφασίζει την υπό όρους απόλυσή του. Επίσης, καθιερώνεται ως υποχρεωτική και αναγκαία η προηγούμενη ακρόαση του ανηλικού, με την προϋπόθεση αυτή να είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί, προτού ο εισαγγελέας να αποφασίσει για την αποχή ή μη από την ποινική δίωξη. (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010).

Με την τροποποίηση του άρθρου 7 του κώδικα ποινικής δικονομίας για τους ανήλικους παραβάτες, καθιερώνεται η προϋπόθεση κατοχής αυξημένων προσόντων για τον ορισμό ενός δικαστή ως δικαστή ανηλικών. Επίσης, τα καθήκοντα του δικαστή ανηλικών μπορεί να αναλάβει ο πρόεδρος πρωτοδικών μαζί με έναν αναπληρωτή πρόεδρο ή πρωτοδίκη. Επίσης καθορίζεται η τριετής συνεχής θητεία του στην συγκεκριμένη θέση καθώς και ο περιορισμός της δυνατότητας ανανέωσης της θητείας των δικαστών ανηλικών έως μια μόνο παραπάνω τριετία. Αυτό έχει ως στόχο την αποφυγή των επανειλημμένων ανανεώσεων της θητείας τους στη συγκεκριμένη θέση καθώς και την αποφυγή κινδύνου αδυναμίας συμμετοχής των δικαστών και από άλλους κλάδους της ποινικής δικονομίας (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010).

Αρμόδια για την εκδίκαση όλων των ποινικών και αξιόποινων πράξεων των ανηλικών, οι οποίες στην περίπτωση των ενηλικών παραβατών θα αποτελούσαν κακούργημα, είναι τα μονομελή δικαστήρια. Επίσης, δεν υφίσταται η διαδικασία του αυτοφώρου στα δικαστήρια ανηλικών (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010).

Επιτρέπεται μόνο η προσωρινή κράτηση ανηλικών σε περιπτώσεις μόνο που υπάρχει η δυνατότητα να επιβληθεί και ποινικός σωφρονισμός περιορίζοντας με αυτό τον τρόπο την επιβολή κράτησης μόνο στους ανήλικους παραβάτες άνω των 15 ετών. Η εφήμερη κράτηση των ανηλικών δεν μπορεί να έχει διάρκεια μεγαλύτερη των έξι μηνών (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010).

Σημαντική τροποποίηση του νομοσχεδίου ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3860 είναι ότι ο διορισμός συνηγόρου από τον δικαστή ανηλικών είναι υποχρεωτικός και συνάδει με τα όσα σχετικά με το θέμα ορίζονται από το άρθρο 40 § 2 της Διεθνούς Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010).

Σημαντική είναι και η τροποποίηση της παραγράφου 5 του άρθρου 17 του νόμου 2298/1995. Σύμφωνα με αυτή την τροποποίηση ορίζεται ως

υποχρεωτική η προηγούμενη ακρόαση του ανηλίκου από το Δικαστή Ανηλίκων καθώς και η συμμετοχή του ίδιου στην λήψη απόφασης των αναμορφωτικών μέτρων που θα επιβάλλονται στον ανήλικο. Συνεκτιμάται η γνώμη του στο αν θα πρέπει ο ανήλικος να εγκλειστεί σε ίδρυμα αγωγής για λόγους προληπτικούς. Ο Δικαστής Ανηλίκων είναι σε θέση να αξιολογεί το κοινωνικό περιβάλλον των ατόμων που τελούν αξιόποινες πράξεις και να συνυπολογίζει τον παράγοντα αυτό στην απόφαση του για την λήψη αναμορφωτικών μέσων (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010).

Με το συγκεκριμένο νομοσχέδιο προτάθηκαν και ψηφίστηκαν και μια σειρά αλλαγών σχετικές με το νομοθετικό πλαίσιο το οποίο διέρχεται τη λειτουργία των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, ορίστηκε η δημιουργία ενός νομικού προσώπου, αστικού και μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, την εποπτεία του οποίου έχει το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Στόχος του συγκεκριμένου νομικού προσώπου είναι ο συντονισμός και η οργάνωση της δράσης όλων των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων μεταξύ τους.

Επίσης, στοχεύει στην αποτελεσματική πρόληψη κατά της νεανικής παραβατικότητας, αναπτύσσοντας συνεργασίες και σε εθνικό και σε παγκόσμιο επίπεδο με ανάλογους και συναφείς οργανισμούς και υπηρεσίες δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα, καθώς και με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010). Απώτερος στόχος της ίδρυσης αυτών των οργανισμών είναι η δημιουργία ενός καθολικού και ισχυρού δικτύου πρόληψης της θυματοποίησης και της αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων.

Ένας ακόμη στόχος είναι η ίδρυση μιας βασικής υπηρεσίας, από την οποία θα παρέχεται η δυνατότητα προσφυγής για καταγγελίες περί πράξεων κακοποίησης, παραμέλησης ή εγκατάλειψης ανηλίκων. Από την ίδια μη κερδοσκοπική νομικού χαρακτήρα οργάνωση επιχειρείται η παραγωγή και διατύπωση προτάσεων καθώς και η διεξαγωγή ερευνών και μελετών, με στόχο τον σχεδιασμό αποτελεσματικής στρατηγικής πρόληψης και αντιμετώπισης αξιόποινων πράξεων από ανηλίκους. Τέλος σημαντικό στόχο αποτελεί και δυνατότητα παροχής γνωμοδοτικού και συμβουλευτικού χαρακτήρα απόψεων σχετικά με τα συγκεκριμένα θέματα καθώς και η διευκόλυνση λήψης αποφάσεων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο για την παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων έχει σημειώσει πολλές αλλαγές από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Σημαντικό είναι δε ότι παρουσιάζει σημαντικές μεταβολές με το πέρασμα των αιώνων, υιοθετώντας ένα πιο δημοκρατικό και πιο προνοιακό χαρακτήρα για τα παιδιά τα οποία περιπίπτουν σε παραβατικές πράξεις. Οι πιο βασικές αλλαγές επήλθαν με το νόμο του 2003 περί αντιμετώπισης της

παραβατικότητας των νέων. Από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα γίνεται προσπάθεια να εναρμονιστεί η νομοθεσία με ότι ορίζει η Διεθνής Σύμβαση των Δικαιωμάτων του παιδιού. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια τονίζεται η ιδιαίτερη σημασία της προστασίας της παιδικής ηλικίας, η οποία κατοχυρώνεται και συνταγματικά.

Συνεπώς, αποδίδεται στην παιδική ηλικία μια ιδιαίτερη προσοχή και αξία, η οποία είναι αναγνωρίσιμη και επισήμως από την διεθνή κοινότητα. Στο ελληνικό σύνταγμα το δικαίωμα στην παιδική ηλικία κατοχυρώνεται συνταγματικά με το άρθρο 21 του Ελληνικού Συντάγματος και οι ποινικές κυρώσεις των παραβατικών πράξεων των ανηλίκων καθορίζονται από το ελληνικό ποινικό δίκαιο ανηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, στο ποινικό δίκαιο ανηλίκων συμπεριλαμβάνονται όλες οι ποινικές κυρώσεις, οι οποίες επιβάλλονται στους ανήλικους παραβάτες και οι οποίες κατηγοριοποιούνται σε επίπεδα ανάλογα με το μέγεθος των έννομων συνεπειών τους.

Οι ομαδοποιήσεις αυτές έχουν σχέση με την επιβολή των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων, καθώς και τον ποινικό σφραγισμό των νεαρών παραβατών. Τα συγκεκριμένα μέτρα διέπονται από παιδαγωγικό και κοινωνικό χαρακτήρα και στόχος τους είναι η μέριμνα των ανηλίκων παραβατών.

Το 2003 ψηφίστηκαν και εφαρμόστηκαν καινοτόμες νομοθετικές ρυθμίσεις σε επίπεδο Ποινικού Κώδικα και Κώδικα Ποινικής Δικονομίας σε σχέση με το Δίκαιο των Ανηλίκων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την πλήρη αναμόρφωση όλου του νομικού πλαισίου περί νεανικής παραβατικότητας. Πιο συγκεκριμένα θεσπίστηκαν νέοι θεσμοί, ευνοϊκότεροι για τους ανήλικους δράστες εγκληματικών ενεργειών. Δόθηκαν διεξοδικές και διευκρινιστικές ερμηνείες των όρων «παιδί» και «έφηβος». Επίσης, ενισχύθηκαν τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφορά των νέων. Παρόλο που εισήχθησαν καινοτόμες ρυθμίσεις, πολλά ζητήματα παρέμεναν άλυτα. Πιο συγκεκριμένα θέματα όπως η δυνατότητα αναστολής της ποινής σε κάποιες περιπτώσεις, η αποσαφήνιση του των δικαστηρίων ανηλίκων καθώς και το δικαίωμα της άσκησης έφεσης, αποτελούσαν αδιευκρίνιστα θέματα τα οποία χρειάζονταν περαιτέρω ανάλυση.

Με τη ψήφιση του νόμου υπ. Αριθ. 3860 το 2010 το τότε ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας εκσυγχρονίστηκε και απέκτησε πιο ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Ο συγκεκριμένος νόμος περιλαμβάνει ακόμα πιο καινοτόμες νομοθετικές ρυθμίσεις οι οποίες συνάδουν με την υπάρχουσα κοινωνική πραγματικότητα και συγκεκριμένα με τις συνεχώς αυξανόμενες και απαιτητικές συνθήκες της εποχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά στα μέτρα πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας σε διεθνές αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, δίνεται έμφαση στην αντεγκληματική κρατική πολιτική του κράτους καθώς και στα προληπτικά μέτρα τα οποία λαμβάνονται και εφαρμόζονται στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες. Αρχικά περιγράφεται το θεωρητικό υπόβαθρο της πρόληψης της παραβατικότητας. Εν συνεχεία γίνεται αναφορά στα προγράμματα πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό.

6.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Βασική θέση στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας έχει η αντεγκληματική πολιτική. Πρόκειται για μια οργανωμένη ομάδα κινήσεων από τον πολιτικό και κοινωνικό κόσμο, η οποία έχει ως στόχο την εύρεση λύσεων των εγκληματικών γεγονότων και φαινομένων της σύγχρονης εποχής. Πιο συγκεκριμένα, η αντεγκληματική πολιτική αναφέρεται στους τρόπους με τους οποίους το κοινωνικό σύνολο αντιμετωπίζει την εγκληματικότητα μέσα στην κοινωνία. Σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή της συγκεκριμένης πολιτικής κατέχει η πρόληψη των εγκληματικών-παραβατικών συμπεριφορών (Βιδάλη, 2013).

Ο όρος «αντεγκληματική πολιτική» για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων προκάλεσε αρκετές συζητήσεις μέσα στον ποινικό και πολιτικό χώρο. Πιο συγκεκριμένα, εφόσον ο όρος χρησιμοποιείται για τη δημιουργία πολιτικών γραμμών ενάντια στη δράση των εγκληματιών, είναι οξύμωρο να χρησιμοποιείται και για τους ανηλίκους. Παρόλα αυτά, ο όρος χρησιμοποιείται για την αναφορά στα μέτρα πρόληψης και καταστολής των νεανικών αδικημάτων. Τα μέτρα αυτά έχουν ως στόχο τη φροντίδα για την ορθή λειτουργία του οικογενειακού και σχολικού πλαισίου μέσα στο οποίο ζουν οι ανήλικοι δράστες ή πιθανοί ανήλικοι δράστες. Η αντεγκληματική πολιτική στοχεύει στη διαμόρφωση εναλλακτικών μέτρων αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας, χωρίς να εστιάζει στις ποινικές διαδικασίες. Τα μέτρα αυτά έχουν κοινωνικό χαρακτήρα και σχετίζονται με μορφές της αποκαταστατικής και επανορθωτικής δικαιοσύνης (Βιδάλη, 2013).

Σύμφωνα με την Σπινέλλη (2007) η πρόληψη των εγκληματικών πράξεων μπορεί να διαχωριστεί σε τρία επίπεδα. Το πρωτογενές, το δευτερογενές και το τριτογενές επίπεδο πρόληψης. Το πρώτο αφορά την πρόληψη η οποία έχει ως κύριο σκοπό την αλλαγή των καταστάσεων εγκληματικότητας μέσα στα φυσικά και κοινωνικά περιβάλλοντα τα οποία ανθεί. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται σε κινήσεις και πρωτοβουλίες, οι οποίες αφορούν όλο το κοινωνικό σύνολο.

Η δευτερογενής πρόληψη αναφέρεται στη λήψη άμεσων και αποτελεσματικών μέτρων αντιμετώπισης και βελτίωσης των συνθηκών ζωής των ατόμων τα οποία ζουν εγκληματικές καταστάσεις. Άρα, το συγκεκριμένο επίπεδο πρόληψης αφορά την λήψη κατάλληλων πολιτικών, οι οποίες θα έχουν ως στόχο τη διαπαιδαγώγηση και το σωστό προσανατολισμό των ατόμων που κινδυνεύουν να διαπράξουν κάποια παραβατική πράξη (Σπινέλλη,2007).

Το τρίτο επίπεδο πρόληψης στοχεύει στην αποτροπή των ατόμων που ήδη έχουν διαπράξει μια αξιόποινη πράξη και έχουν καταδικαστεί, από την επανάληψη της ίδιας ή σοβαρότερης εγκληματικά πράξης. Αυτό μπορεί να επιτευχτεί μέσω της εφαρμογής των ποινών, οι οποίες καθορίζονται από το δικαστήριο. Επίσης, ένας ακόμη τρόπος αποτροπής του ατόμου από το να περιπέσει και πάλι στο έγκλημα είναι η παράλειψη των μέτρων και των σταδίων επιβολής της καθιερωμένης ποινικής διαδικασίας και εστίαση σε μοντέλα επικοινωνιακής μεσολάβησης μεταξύ του θύτη και του θύματος. Συνεπώς, η τριτογενής πρόληψη αφορά τα άτομα που ήδη είναι εγκληματίες και οι οποίοι εκτίουν την ποινή τους σε κάποιο σωφρονιστικό ίδρυμα ή συμμετέχουν σε κάποιο πρόγραμμα επιτήρησης (Σπινέλλη, 2007).

Η πρόληψη η οποία αφορά την πρωτογενή αντιμετώπιση της παραβατικότητας στοχεύει στην αποτροπή εμφάνισης της παραβατικής συμπεριφοράς με τη συμβολή των ίδιων των αιτιών και των παραγόντων που την προκαλούν. Η πρωτογενής πρόληψη της παραβατικότητας προϋποθέτει την ενεργή δράση της οικογένειας αλλά του σχολείου. Επίσης, σημαντικό ρόλο στην όλη διαδικασία έχει η συμμετοχή και η δράση της κοινωνίας των πολιτών αλλά και των κρατικών προνιακών υπηρεσιών (Σπινέλλη,2007).

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τη παρέμβαση μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο, αυτή θεωρείται πολύ σημαντική λόγω του ότι η οικογένεια αποτελεί ένα χώρο μέσα στον οποίο αναπτύσσονται σχέσεις εξουσίας. Στόχος της πρωτογενούς πρόληψης είναι να ο έλεγχος και η εξισορρόπηση των σχέσεων των μελών της οικογένειας καθώς και η εξάλειψη των έμφυλων διαφορών μέσα α' αυτή (Σπινέλλη,2007).

Εξίσου βασικό ρόλο παίζει και η ενεργοποίηση της κοινωνίας πολιτών με στόχο την εκπλήρωση ενός βασικού αιτήματος. Το αίτημα αυτό αφορά την καταβολή επικουρικών επιδομάτων σε οικογένειες οι οποίες το έχουν ανάγκη καθώς και τη μειωμένη φορολογία σε οικογένειες στις οποίες οι γονείς είναι χαμηλόμισθοι. Τα μέτρα αυτά έχουν ως απώτερο σκοπό την ελάφρυνση των οικογενειών και την παροχή δυνατότητας επιβίωσης τους

και συνεπώς την παροχή σωστής διαπαιδαγώγησης στα παιδιά (Σπινέλλη,2007).

Το κράτος πρόνοιας θα πρέπει να προσφέρει εκτός από οικονομική βοήθεια και δυνατότητες ενημέρωσης και εκπαίδευσης στους νεαρούς γονείς. Πιο συγκεκριμένα, η πολιτεία θα πρέπει να προωθή τη δημιουργία ειδικών κέντρων τα οποία θα προσφέρουν στους γονείς τη δυνατότητα συμμετοχής σε πρώιμα παρεμβατικά προγράμματα. Εξίσου σημαντική είναι η δημιουργία ειδικών κέντρων τα οποία θα παρέχουν συμβουλευτική στήριξη σε οικογένειες, των οποίων τα παιδιά αντιμετωπίζουν προβλήματα στην καθημερινή τους ζωή (Σπινέλλη,2007).

Όσον αφορά τα μέτρα πρόληψης της παραβατικότητας σε σχέση με το σχολείο, αυτά αναφέρονται στην επάνδρωση των σχολείων με ειδικούς της ψυχικής υγείας, οι οποίοι λειτουργούν ως σχολικοί μεσολαβητές. Ο ρόλος των συγκεκριμένων ειδικών είναι σημαντικός σε θέματα αντιμετώπισης σχολικού εκφοβισμού και σχολικής βίας. Ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να γίνει η πρόληψη πιθανών παραβατικών σχολικών συμπεριφορών, είναι μέσω της συμβουλευτικής αλλά και του σωστού επαγγελματικού προσανατολισμού (Σπινέλλη,2007).

Η σωστή εφαρμογή όλων των παραπάνω προληπτικών μέτρων προϋποθέτει το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την καταστολή κάθε είδους διάκρισης και ρατσισμού. Η δευτερογενής πρόληψη σχετίζεται με τον έγκαιρο εντοπισμό των παραβατικών τάσεων των δραστών καθώς με την άμεση αντιμετώπιση τους (Σπινέλλη,2007).

Τα πρώιμα παραβατικά χαρακτηριστικά ενός παιδιού είναι η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, η χρήση αλκοόλ, οι χαμηλές σχολικές επιδόσεις καθώς και οι εσωστρεφείς και μη κοινωνικές τάσεις συναναστροφής με άλλους (Σπινέλλη, 2007). Πιο συγκεκριμένα, αυτά τα μέτρα πρόληψης αφορούν παιδιά τα οποία μεγαλώνουν μέσα σε εγκληματικά περιβάλλοντα.

Οι οικογένειες οι οποίες εκδηλώνουν παραβατικές και εγκληματικές συμπεριφορές, δεν αποτελούν σωστό περιβάλλον για τη διαπαιδαγώγηση και ενίσχυση του παιδιού. Παρεμποδίζεται μ' αυτό τον τρόπο η σωστή κοινωνικοποίηση των παιδιών, τα οποία δεν μπορούν να κατανοήσουν τις αξίες και τους θεσμούς τις κοινωνίας (Σπινέλλη,2007).

Η τριτογενής πρόληψη στοχεύει στην παρεμπόδιση εκδήλωσης της ήδη υποτροπιάζουσας συμπεριφοράς. Σε αυτές τις περιπτώσεις εφαρμόζονται ποινικές κυρώσεις σε συνδυασμό με μέτρα επανένταξης των παραβατών στην κοινωνία. Σημαντική θέση στην όλη διαδικασία πρόληψης έχει η αποτροπή στιγματισμού των παραβατών καθώς και η επανένταξη τους μέσα στην κοινωνία. Αυτό μπορεί να γίνει εφικτό μέσω της σωστής ενημέρωσης της κοινωνίας για τους παράγοντες, οι οποίοι προκαλούν τέτοιες συμπεριφορές καθώς για τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν οι παραβάτες και τους ωθούν προς την παραβατικότητα (Σπινέλλη,2007).

Και τα τρία στάδια πρόληψης θεωρούνται σημαντικά για την καταπολέμηση της παραβατικότητας των ανηλίκων. Στο επόμενο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στα παρεμβατικά μοντέλα πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας μέσα στο ελληνικό πλαίσιο.

6.2 Προγράμματα πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα

Σημαντική δραστηριότητα στον τομέα των προγραμμάτων πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα, έχουν το ποινικό και εγκληματικό τμήμα των Νομικών, Οικονομικών και πολιτικών Επιστημών του Α.Π.Θ και η Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων της Θεσσαλονίκης (Παύλου,1998). Η δράση τους χρονολογείται από τις αρχές τις δεκαετίας του 1990 και αφορά την δημιουργία προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και Ψυχοκοινωνικής Στήριξης για τους κοινωνικά μειονεκτούντες εφήβους (Παύλου,1998).

Μέσα στα πλαίσια εφαρμογής τους αναπτύχθηκαν προγράμματα βοήθειας για έφηβους παραβάτες οι οποίοι έχουν βρεθεί αντιμέτωποι με το σύστημα της δικαιοσύνης και ειδικότερα μέσα στα δικαστήρια ανηλίκων. Οι συγκεκριμένοι έφηβοι οι οποίοι συμμετέχουν στα προγράμματα αυτά είναι άτομα τα οποία έχουν την εμπειρία διαβίωσης μέσα σε ιδρύματα ή σε άλλα σωφρονιστικά κέντρα. Επίσης, στα προγράμματα αυτά συμμετέχουν παιδιά τα οποία βιώνουν κακές καταστάσεις μέσα στην οικογένεια και έχουν εθιστεί σε εξαρτησιογόνες ουσίες και αλκοόλ. Πρόκειται για προγράμματα τα οποία έχουν ως στόχο την αντιμετώπιση προβλημάτων εφήβων, οι οποίοι βιώνουν τον κοινωνικό στιγματισμό και την κοινωνική περιθωριοποίηση (Παύλου,1998).

Ένα από αυτά τα προγράμματα είναι το Integra. Μέσα στα πλαίσια αυτού του προγράμματος υλοποιήθηκε το πρόγραμμα «Δομές κατάρτισης & στήριξης ανήλικων παραβατών». Το πρόγραμμα είχε ως στόχο την στήριξη των ανηλίκων παραβατών στην προσπάθεια επανένταξης τους στην κοινωνία. Δίδεται έμφαση στην παροχή ευκαιριών κατάρτισης και εκπαίδευσης των ανηλίκων έτσι ώστε να μπορέσουν βρουν εργασία στο μέλλον (Παύλου,1998).

Η πρόληψη της παραβατικότητας επιτελείται και μέσα από τα τοπικά συμβούλια κάθε περιοχής. Πρόκειται για ένα νέο τρόπο αντιμετώπισης της παραβατικότητας καθώς το θέμα αντιμετωπίζεται ιδιαίτερος από κοινωνιολογική άποψη. Ο εκάστοτε δήμος αναλαμβάνει ενεργό ρόλο μέσω των τοπικών συμβουλίων πρόληψης για την παραβατικότητα (Κουράκης,2006).

Τα τοπικά συμβούλια πρόληψης της παραβατικότητας έχουν ως αντικείμενο την πρόληψη του εγκλήματος και της παραβατικότητας. Ο ρόλος τους είναι προληπτικός και συμβουλευτικός. Στόχος τους είναι να μειωθεί ο φόβος των ατόμων που ζουν και δρουν μέσα στην κοινωνία, αποδεσμεύοντας τους από την ανησυχία για τις εγκληματικές πράξεις που

συμβαίνουν γύρω τους (Κουράκης,2006). Επίσης, στοχεύουν και στην ελάττωση των πιθανοτήτων εμφάνισης εγκληματικών συμπεριφορών καθώς και στην αποτροπή συνθηκών, οι οποίες ευνοούν την ανάπτυξη τέτοιων συμπεριφορών (Κουράκης,2006).

Σημαντικό ρόλο στη λειτουργία των τοπικών προγραμμάτων πρόληψης της παραβατικότητας κατέχει η κινητοποίηση και η ευαισθητοποίηση των ίδιων των πολιτών. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της σωστής λειτουργίας των συμβουλίων, η οποία έγκειται στην ενεργή και ορθή δράση των ίδιων των μελών τους. Τα μέλη τους πρέπει να είναι αξιόπιστα και να ενδιαφέρονται για τα ζητήματα τα οποία θέτουν οι πολίτες. Για αυτό το λόγο τα μέλη των συμβουλίων θα πρέπει να έχουν γνώσεις πάνω στο θέμα του προγράμματος έτσι ώστε να μπορούν να ενημερώσουν και να δραστηριοποιήσουν και τους υπόλοιπους πολίτες (Κουράκης,2006).

Ένα παράδειγμα λειτουργίας τέτοιου είδους τοπικών προγραμμάτων είναι αυτό του δήμου Αθηναίων. Οι δημοτικές αρχές τις πόλεις έχουν λάβει μέτρα πρόληψης της παραβατικότητας λόγω των αυξημένων εγκληματικών κρουσμάτων. Σημαντικό ρόλο στη ανάπτυξη της όλης διαδικασίας έπαιξε το γεγονός ότι υπήρξαν αντιδράσεις πολιτών οι οποίες είχαν ως στόχο την προσωπική τους προφύλαξη, έτσι ώστε να μην αποτελέσουν και οι ίδιοι μελλοντικά θύματα εγκληματικών συμπεριφορών. Για αυτό το λόγο παίρνουν μέρος σε συλλογικές προσπάθειες πρόληψης της παραβατικότητας οι οποίες εκδηλώνονται μέσα στα πλαίσια λειτουργίας των τοπικών συμβουλίων πρόληψης της παραβατικότητας (CityofAthens.gr.2014).

Η λειτουργία των συμβουλίων αυτών είναι κατοχυρωμένη και θεσμικά με το 84ο άρθρο του κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων. Η πρώτη απόπειρα δημιουργίας των τοπικών συμβουλίων πρόληψης της παραβατικότητας έγινε το 1999 με το Ν. 2713/1999. Το 16ο άρθρο του νόμου όριζε το δικαίωμα δημιουργίας ενός τοπικού συμβουλίου πρόληψης, με την προϋπόθεση ότι ο δήμος θα έχει πάνω από 3000 πολίτες καταγεγραμμένους (Κουράκης,2006).

Υποχρέωση του εκάστοτε τοπικού συμβουλίου πρόληψης της παραβατικότητας είναι να προωθεί και να προβάλλει το έργο του. Για αυτό το λόγο διοργανώνουν συχνά ημερίδες και συνέδρια με θέμα τις νέες τάσεις πρόληψης της παραβατικότητας παγκοσμίως. Επιπλέον, χρέος των συγκεκριμένων συμβουλίων είναι η ανταλλαγή ιδεών με άλλα συμβούλια άλλων περιοχών, με απώτερο σκοπό τις ανταλλαγές γνώσεων και τεχνικών πάνω σε θέματα της παραβατικότητας και δη της νεανικής (Κουράκης,2006).

Η ενημερωτική δράση των συμβουλίων πραγματοποιείται με την βοήθεια της διεύθυνσης κοινωνικής μέριμνας και του τμήματος κοινωνικής υποστήριξης σχολείων. Μέσα στα πλαίσια της ενημέρωσης τα μέλη του συμβουλίου συντάσσουν και προωθούν ένα ενημερωτικό φυλλάδιο, το οποίο απευθύνεται σε παιδιά και έχει ως στόχο την ενημέρωση κατά της παραβατικότητας. Στο φυλλάδιο αυτό περιλαμβάνονται συμβουλές αλλά τρόποι προφύλαξης των παιδιών από τυχόν παραβατικές δράσεις.

Επίσης, τα συμβούλια προγραμμάτων πρόληψης της παραβατικότητας προσπαθούν να ενημερώσουν τους νέους μέσω της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου για τις δράσεις τους όπως επίσης και για το πού πρέπει να απευθυνθούν σε περιπτώσεις όπου βιώνουν εγκληματικές συμπεριφορές (Κουράκης,2006).

Το κάθε τοπικό συμβούλιο πρόληψης παραβατικότητας, έρχεται σε επαφή με σχολεία επί μηνιαίας βάσεως, όπου ενημερώνουν και ενημερώνονται για τυχόν παραβατικές συμπεριφορές. Στόχος τους είναι δράσουν συμβουλευτικά και καθοδηγητικά για τα παιδιά αλλά και να τους αφυπνίσουν το συναίσθημα ασφάλειας προς την πολιτεία και τις αρχές.

Μέσα στη δράση των τοπικών συμβουλίων πρόληψης συγκαταλέγονται και οι κοινές πολιτιστικές δράσεις με τους σχολικούς οργανισμούς. Πιο συγκεκριμένα, διοργανώνουν εκδηλώσεις μουσικές και γενικότερα πολιτιστικές, προσκαλώντας όλες τις ηλικίες για να ενημερωθούν για την νεανική παραβατικότητα (Κουράκης,2006).

Όσον αφορά το τοπικό συμβούλιο πρόληψης στο δήμο Αθηναίων αυτό διαθέτει πέντε εθελοντικούς τομείς δραστηριότητας (CityofAthens.gr,2014). Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν εθελοντές οι οποίοι δραστηριοποιούνται στην ενημέρωση των παιδιών για την οδική συμπεριφορά, στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας και της σχολικής και εξωσχολικής βίας. Επίσης, υπάρχει τμήμα εθελοντών το οποίο ασχολείται με την καταπολέμηση της χρήσης ναρκωτικών, την κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων και γυναικών (CityofAthens.gr.2014).

6.3. Προγράμματα πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας στο εξωτερικό

Τα προγράμματα πρόληψης της παραβατικότητας σε διεθνές επίπεδο, τα οποία έχουν ως στόχο την κοινωνική ανάπτυξη και ευημερία, χωρίζονται σε προγράμματα τα οποία αφορούν την οικογένεια, το σχολείο, την κοινότητα, την ανάπτυξη και την απασχόληση. Επίσης, υπάρχουν προγράμματα τα οποία έχουν ως θέμα τους την κρατική και κοινωνική λήψη μέτρων κατά της παραβατικότητας αλλά και με την αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου. Βασικός σκοπός των προαναφερθέντων προγραμμάτων είναι η κατεύθυνση των αιτιατών παραγόντων της νεανικής παραβατικότητας οι οποίοι προκαλούν τις αποκλίνουσες συμπεριφορές των νέων (Burfeind & Bartusch,2011).

Για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των παραβατικών πράξεων των ανηλίκων πρέπει να ληφθούν υπόψη οι πρωτογενείς παράγοντες που τις προκαλούν. Αυτό έχει διαπιστωθεί και μέσα από έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε στη Ζυρίχη της Ελβετίας και σύμφωνα με την οποία μαθητές από επτά έως και έντεκα χρόνων παρουσίαζαν μεταβολές στην παραβατική δράση τους (Ribeaud, Eisner, 2010). Συνεπώς, για να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν οι παρεμβάσεις για την πρόληψη παραβατικών συμπεριφορών, είναι αναγκαίος ο κατάλληλος σχεδιασμός

τους, με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να κατευθύνουν ή να προλαμβάνουν συγκεκριμένους παράγοντες πρόκλησης του φαινομένου. Τα προγράμματα τα οποία εφαρμόζονται έχουν ως στόχο την πρόληψη της εγκληματικότητας των νέων. Τα προγράμματα αυτά εφαρμόζονται και αποδίδουν μέσα σε διαφορετικά περιβάλλοντα (Feld&Bishop,2012).

Τα προγράμματα που απευθύνονται στην οικογένεια εστιάζουν στο ρόλο του συγκεκριμένου θεσμικού οργάνου καθώς θεωρείται ότι μέσα σ' αυτό το παιδί αναπτύσσεται σωματικά και πνευματικά. Συνεπώς, βασικός στόχος των οικογενειακών προγραμμάτων παρέμβασης είναι η σωστή και ομαλή κοινωνικοποίηση των παιδιών έτσι ώστε να μειωθούν οι πιθανότητες εμπλοκής σε παραβατικές πράξεις. Σημαντικό είναι η παρέμβαση σε οικογενειακό επίπεδο να είναι έγκαιρη και πρόωρη έτσι ώστε να πληθαίνουν και οι πιθανότητες επιτυχούς δράσης τους. Για αυτό άλλωστε το λόγο οι συγκεκριμένες παρεμβάσεις αφορούν παιδιά προσχολικής ηλικίας και οι στόχοι οι οποίοι θέτουν είναι μακροπρόθεσμοι. Οι γονείς έχουν ενεργό ρόλο μέσα στα προγράμματα αυτά, καθώς εκπαιδεύονται από ειδικούς παιδαγωγούς και μέσω της συμβουλευτικής διαδικασίας, στο πώς να αναθρέψουν τα παιδιά τους σωστά, έτσι ώστε να μην παρουσιάσουν καμία αποκλίνουσα συμπεριφορά (Feld & Bishop,2012).

Πρόκειται για θεραπευτικές μεθόδους οικογενειακής μορφής κατά τη διάρκεια των οποίων πραγματοποιούνται επισκέψεις στο σπίτι με στόχο την υποστήριξη των γονέων αλλά και την διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Ανώτερος στόχος είναι η ανάπτυξη δεξιοτήτων από τα παιδιά σε τομείς όπως η επικοινωνία και οι διαπροσωπικές σχέσεις (Feld & Bishop,2012).

Τα προγράμματα αυτά μπορεί να έχουν καθολικό ή στοχευόμενο χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν οικογενειακά προγράμματα πρόληψης τα οποία απευθύνονται σε όλες τις οικογένειες αλλά και συγκεκριμένα προγράμματα τα οποία στοχεύουν στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων παραγόντων. Σημαντικό της όλης διαδικασίας είναι οι οικογένειες οι οποίες ήδη αντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα, χωρίς να έχει εκδηλωθεί κάποια παραβατική συμπεριφορά μέλους της που να επιφέρει ποινικές κυρώσεις, να μπορούν αλλά και επιθυμούν και οι ίδιοι να στρέφονται στις κατάλληλες κοινωνικές υπηρεσίες, έτσι ώστε συμμετέχουν σε προγράμματα πρόληψης εμφάνισης αποκλίνουσας συμπεριφοράς ανηλίκων. Υπάρχουν δυο ειδών οικογενειακών θεραπευτικών προγραμμάτων. Το ένα πραγματοποιείται μέσω επισκέψεων στο σπίτι και το άλλο μέσω της εκπαίδευσης και κατάρτισης των ίδιων των γονέων (Feld & Bishop,2012).

Τα προγράμματα επισκέψεων πραγματοποιούνται σε οικογένειες με βρέφη και στοχεύουν στην εξασφάλιση του σωστού οικογενειακού περιβάλλοντος για τη σωστή ανατροφή του παιδιού. Η οικογένεια δέχεται επισκέψεις από ειδικούς του τομέα υγείας, της κοινωνικής πρόνοιας, της προσχολικής εκπαίδευσης και του τομέα ψυχικής υγείας. Οι ειδικοί αυτοί παρέχουν συναισθηματική και ψυχολογική υποστήριξη στους γονείς . Επιπλέον ρόλος τους είναι να αναλαμβάνουν την πρακτική εκπαίδευση των

γονέων σε θέματα υγείας καθώς και η ενίσχυση και η περαιτέρω ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των γονέων (Feld & Bishop,2012).

Παράδειγμα ενός τέτοιου προγράμματος αποτελεί το πρόγραμμα με την ονομασία «Υγιείς Οικογένειες» το οποίο εφαρμόζεται σήμερα σε πολλές περιοχές του Καναδά. Μέσα στα πλαίσια διεξαγωγής του συγκεκριμένου οικογενειακού παρεμβατικού προγράμματος, επιτελούνται επισκέψεις στο σπίτι και συγκεκριμένα σε οικογένειες που χρήζουν βοήθειας. Σε πρώτο στάδιο πραγματοποιείται μια δοκιμαστική συνδιαλλαγή με τους γονείς των παιδιών έτσι ώστε να ακολουθήσει η εκτίμηση του ειδικού επαγγελματία για το αν η οικογένεια αυτή χρειάζεται συμβουλευτική στήριξη ή όχι. Συνεπώς, η πρώτη επίσκεψη από τον ειδικό έχει να κάνει με την αξιολόγηση της οικογένειας και το αν χρήζει η οικογένεια αυτή βοήθειας από ειδικούς (McDonaldCupl,2013).

Οι ειδικοί που συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα υποστηρίζουν, πως οι οικογένειες εκτός του ότι αποκτούν γνώση για τις υπηρεσίες που τους παρέχονται, εκτιμούν και το γεγονός ότι έχουν να κάνουν με κάποιον ειδικό και βρίσκουν τις πληροφορίες για την ανάπτυξη του παιδιού πολύ χρήσιμες. Εκτός των άλλων οι οικογένειες βρίσκουν τη στήριξη που τους λείπει, μέσα από τα προγράμματα και οι νέοι γονείς μαθαίνουν να αναπτύσσουν εκείνες τις δεξιότητες του παιδιού που θα συμβάλλουν στην υγιή ανάπτυξη των παιδιών τους και θα μειώσουν τις πιθανότητες της αποκλίνουσας συμπεριφοράς (McDonald Cupl,2013).

Το άλλο είδος προγραμμάτων παρέμβασης αφορά την εκπαίδευση και την κατάρτιση των γονέων από ειδικούς εκπαιδευτές. Ένα από τα πιο δημοφιλή οικογενειακά προγράμματα που πραγματοποιούνται στον Καναδά είναι το παρεμβατικό πρόγραμμα “HeadStart” . Η συγκεκριμένη οικογενειακή παρέμβαση αφορά οικογένειες με χαμηλό εισόδημα. Στοχεύει στην γενικότερη ανάπτυξη των παιδιών, δίνοντας βάση στη συναισθηματική, ψυχολογική και κοινωνική εξέλιξη τους (McDonald Cupl,2013).

Το συγκεκριμένο οικογενειακό πρόγραμμα αποτελεί ειδική παρέμβαση όχι μόνο μέσα στα πλαίσια της οικογένειας αλλά και μέσα στα πλαίσια του σχολείου. Μέσα από συνεχή παροχή υποστήριξης στους γονείς αλλά και κατάρτισης, στοχεύει στην πρόληψη παραβατικών και αντικοινωνικών συμπεριφορών των παιδιών. Για αυτό το λόγο άλλωστε είναι σημαντική η συνεργασία των γονέων με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου στο οποίο φοιτά το παιδί τους, έτσι ώστε να παρατηρούνται και να επισημαίνονται οι όποιες αλλαγές στα παιδιά για να βοηθηθεί αποτελεσματικότερα το παιδί (McDonald Cupl,2013).

Έπειτα από αξιολόγηση των προγραμμάτων αυτών απεδείχθη ότι κάποιοι από τους γονείς οι οποίοι έλαβαν την ειδική εκπαίδευση παρουσίασαν σημαντική βελτίωση στην εφαρμογή συγκεκριμένων και αποτελεσματικών γονεϊκών πρακτικών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να έχουν μια πιο γρήγορη και ουσιαστική αντίληψη του τι συμβαίνει με τα παιδιά τους. Σημαντικό είναι δε το ότι μέσω της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα

κατάφεραν να μειώσουν τις αγχώδεις καταστάσεις που τους ταλάνιζαν έως τότε. Ταυτοχρόνως ενισχύθηκε η κοινωνική, η συναισθηματική και η γνωστική ανάπτυξη των παιδιών τους (McDonald Cupl,2013).

Στη Τσεχία ισχύει η εφαρμογή ενός προληπτικού παρεμβατικού προγράμματος με αντικείμενο τη νεανική παραβατικότητα. Στόχος του προγράμματος είναι η παροχή ευκαιριών ενημέρωσης για την αποτροπή και αποφυγή παραβατικών συμπεριφορών, στηρίζοντας τους ανήλικους παραβάτες αλλά και τις οικογένειες τους. Απώτερος σκοπός του προγράμματος είναι η κοινωνική επανένταξη των ανηλίκων (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ).

Ένα ακόμα πρόγραμμα το οποίο αναπτύσσεται μέσα στα πλαίσια της οικογένειας είναι το πορτογαλικό πρόγραμμα οι «Επόπτες της Γειτονιάς» . Πρόκειται για ένα πρόγραμμα το οποίο έχει ως σκοπό την εξάλειψη της παραβατικότητας, η οποία συμβαίνει στο δρόμους της πόλης (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ). Το πρόγραμμα πραγματοποιείται με τη χρήση της συμβουλευτικής στα άτομα της ομάδας από άλλα άτομα τα οποία είναι και αυτά μέλη της ίδιας ομάδας. Επίσης, προσφέρεται η δυνατότητα εκμάθησης δεξιοτήτων για τα παιδιά καθώς και παροχή καλύτερων συνθηκών διαβίωσης των οικογενειών των νεαρών παραβατών. Η εποπτεία των οικογενειών γίνεται μέσω των ίδιων των μελών της ομάδας, τα οποία όμως δεν έχουν ακόμα διαπράξει κάποια παραβατική πράξη, αλλά διαθέτουν την τάση να το κάνουν. Με αυτό τον τρόπο το πρόγραμμα δεν έχει μόνο κατασταλτικό χαρακτήρα αλλά και προληπτικό (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ) .

Το γαλλικό πρόγραμμα πρόληψης Educational Watch έχει ως στόχο την παροχή μόρφωσης σε ανήλικους μαθητές και ανεπάγγελτους νέους. Πιο συγκεκριμένα, παρέχει τη δυνατότητα εκμάθησης κάποιας τέχνης στα παιδιά αυτά, με απώτερο σκοπό την ομαλή κοινωνική τους ένταξη. Σημαντικό σε όλη αυτή τη διαδικασία είναι η συνεργασία της οικογένειας με το σχολείο καθώς και με τους ειδικούς της κοινωνικής πρόνοιας. Μ' αυτό τον τρόπο τα άτομα αυτά μπορούν και καταφέρουν να αποφοιτήσουν από το σχολείο και πάρουν το απολυτήριο τους (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ).

Στην Λιθουανία εφαρμόζεται το πρόγραμμα Springboard το οποίο αφορά την αντιμετώπιση της παραβατικότητας και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων. Σημαντικό ρόλο στο πρόγραμμα έχουν η οικογένεια, οι εκπαιδευτικοί και οι επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας, οι οποίοι προχωρούν στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή προγραμμάτων ψυχολογικής ενίσχυσης των ανηλίκων. Βασικός στόχος είναι να αναπτυχθεί ανάμεσα στα νεαρά άτομα το συναίσθημα της εμπιστοσύνης και της ομαδικότητας μεταξύ τους. Πρόκειται για ένα καθαρά ομαδικό πρόγραμμα το οποίο αντιμετωπίζει τους συμμετέχοντες ως ένα σύνολο, πάνω στο οποίο εφαρμόζει τις πρακτικές του (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ).

Εξίσου σημαντικά είναι και τα προγράμματα τα οποία σχετίζονται με το θεσμό και τη λειτουργία του σχολείου. Το σχολείο αποτελεί το δεύτερο κατά σειρά μέρος κοινωνικοποίησης των παιδιών μετά από την οικογένεια. Η διαφορά είναι ότι στο σχολείο το παιδί έρχεται σε επαφή με

ένα ευρύ αριθμό ατόμων. Μέσα στα πλαίσια του σχολείου το παιδί όχι μόνο αναπτύσσεται γνωστικά αλλά επίσης μαθαίνει το ποιοι είναι οι κοινωνικά θεμιτοί τρόποι συμπεριφοράς (Howell,2011).

Όταν το σχολείο δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του εκάστοτε μαθητή, τότε είναι πολύ πιθανόν το παιδί να αναπτύξει παραβατικές συμπεριφορές, επανδρώνοντας ομάδες οι οποίες επιδίδονται σε παραβατικές πράξεις. Πιο συγκεκριμένα, ο χώρος του σχολείου συνδέεται με τη σχολική βία ή αλλιώς το σχολικό εκφοβισμό. Για αυτό το λόγο και αναπτύχθηκε μια σειρά μελετών σε διεθνές επίπεδο έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί αυτή η καινούργια μορφή παραβατικότητας (Howell,2011).

Υπάρχουν ποικίλα διεθνή παρεμβατικά σχολικά προγράμματα τα οποία εφαρμόζονται μέσα στα πλαίσια του σχολείου και έχουν ως στόχο την προσωπική εξέλιξη και πρόοδο των μαθητών. Επιπλέον στόχο τους αποτελεί και η προστασία της σωματικής τους ακεραιότητας αλλά και της ψυχικής τους υγείας. Απώτερος σκοπός των προγραμμάτων είναι η ομαλή κοινωνικοποίηση των παιδιών έτσι ώστε να καταλήξουν σωστοί πολίτες στο μέλλον (Howell,2011).

Μέσα από τα προγράμματα αυτά οι μαθητές αποκτούν πολλές και σημαντικές δεξιότητες όπως ατομική και κοινωνική ευθύνη των πράξεων, ομαδικότητα, συνεργατικότητα και συναισθήματα όπως αλληλεγγύη και σεβασμό. Σημαντικός είναι ο ρόλος της συμβουλευτικής προς τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι μπορούν να εκπαιδευτούν έτσι ώστε να αναγνωρίζουν σε κάθε τάξη τα παιδιά που αντιμετωπίζουν μαθησιακά προβλήματα τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών (Howell,2011).

Οι σχολικές παρεμβάσεις σχετίζονται με τις δομικές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του σχολείου καθώς και στον επαναπροσδιορισμό των κανόνων συμπεριφοράς μέσα στην τάξη. Στόχος των προγραμμάτων είναι η τροποποίηση των μεθόδων διδασκαλίας αλλά και του αναλυτικού προγράμματος, έτσι ώστε να επιτευχθεί η προσέλκυση του ενδιαφέροντος των μαθητών. Αρωγοί της συγκεκριμένης σχολικής μεταρρύθμισης μέσα στα πλαίσια του προγράμματος είναι το προσωπικό του σχολείου (Howell,2011).

Εκτός από τις αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του σχολείου εξίσου σημαντικές είναι και οι μεταβολές στους ίδιους τους μαθητές. Αυτές επιτυγχάνονται μέσω της έγκυρης ενημέρωσης των μαθητών σχετικά με τα κοινωνικά και εκπαιδευτικά προβλήματα της εποχής. Μέσα από τα προγράμματα αυτά επέρχεται η ευαισθητοποίηση των νέων για θέματα κοινωνικά ενώ ταυτόχρονα ενισχύονται και οι σχέσεις τους με το κοινωνικό πλαίσιο (Howell,2011).

Οι «Κοινότητες που Νοιάζονται» είναι ένα Ολλανδικό πρόγραμμα το οποίο στοχεύει στην ελάττωση της συχνότητας και του αριθμού των επικίνδυνων παραγόντων, οι οποίοι ευθύνονται για την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών. Επιπλέον στόχος του προγράμματος είναι η ενίσχυση των συμμετεχόντων και ηθική και ψυχολογική, για την υιοθέτηση

κατάλληλων και νόμιμων συμπεριφορών (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ). Το πρόγραμμα επεκτείνεται και στην οικογένεια, μέσα στα πλαίσια της οποίας προσπαθεί να εφαρμόσει αποτελεσματικές πρακτικές διαπαιδαγώγησης για τα παιδιά (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ).

Ένα ακόμη διεθνές πρόγραμμα πρόληψης της παραβατικότητας είναι το Solidacride. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα εφαρμόζεται στο Βέλγιο και στοχεύει στην αντιμετώπιση της σκληρής και βίαιης παραβατικότητας. Οι νέοι οι οποίοι πληρούν όλα τα στοιχεία για να εκδηλώσουν παραβατικές συμπεριφορές, μέσα σ' αυτό το πρόγραμμα μαθαίνουν και αποκτούν ικανότητες κοινωνικού και επαγγελματικού χαρακτήρα. Επιτυγχάνεται η κοινωνική τους ένταξη και προωθείται η σύναψη δεσμών με την υπόλοιπη κοινότητα. Φορείς υλοποίησης του συγκεκριμένου προγράμματος είναι οι τοπικοί δήμοι καθώς και μη κυβερνητικές οργανώσεις (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ).

Το πρόγραμμα «Γίνομαι Αυτόνομος» εφαρμόζεται στη Γερμανία και έχει ως βασικό αντικείμενο του την πρόληψη λήψης ναρκωτικών και γενικότερα εξαρτησιογόνων ουσιών από τους νέους καθώς και την αποτροπή τους από το βίαιο έγκλημα. Μέσα στα πλαίσια του προγράμματος, οι νεαροί εν δυνάμει παραβάτες, έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν τις κοινωνικές και διαπροσωπικές τους δεξιότητες. Επίσης, μπορούν να αποκτούν ανεξαρτησία καθώς και διπλωματικές ικανότητες. Μαθαίνουν το πώς να χρησιμοποιούν το διάλογο ως εργαλείο για την επιβίωση τους και αναπτύσσονται κοινωνικά και συναισθηματικά με φυσιολογικούς ρυθμούς (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ).

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, πολλά από τα προγράμματα προϋποθέτουν και την συμμετοχή του ίδιου του σχολείου. Το σχολείο είναι ένα ακόμη πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορούν να εφαρμοστούν προγράμματα πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων. Όπως και η οικογένεια έτσι και το σχολείο μπορεί να αποτελέσει φορέα υλοποίησης τέτοιων προγραμμάτων με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Για παράδειγμα το ιταλικό προληπτικό πρόγραμμα «Σχολική Διαμεσολάβηση», έχει ως αντικείμενο την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού. Βασικός άξονας του προγράμματος είναι ο εντοπισμός των παραγόντων οι οποίοι ευθύνονται για τις εντάσεις και τις διαμάχες ανάμεσα στον σχολικό πληθυσμό. Στόχος του είναι η εξάλειψη τέτοιων καταστάσεων καθώς και η δημιουργία ομαλών και ποιοτικών σχέσεων ανάμεσα στους μαθητές (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ).

Μέσα από την εφαρμογή του προγράμματος, οι μαθητές μπορούν να αυτοπροσδιορίζονται και να είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τα ίδια τους τα συναισθήματα αλλά και αυτά που προκαλούν στους άλλους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, την εκμάθηση νέων δεξιοτήτων με βάση τις οποίες μπορούν να επικοινωνούν και να εκφράζουν τη γνώμη τους μέσα σε κοινωνικά πλαίσια χωρίς να καταφεύγουν σε άλλες λύσεις. Έτσι μπορούν και αντιμετωπίζουν την καθημερινότητα τους χωρίς να χρησιμοποιούν βία (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ).

Ένα ακόμα αποτελεσματικό πρόγραμμα πρόληψης της παραβατικότητας είναι το αυστριακό Ego – Strength. Το πρόγραμμα αυτό πραγματοποιείται και στην Αυστρία αλλά και στην Ουγγαρία. Βασικός σκοπός του προγράμματος είναι η αντιμετώπιση κρουσμάτων κλοπής, βίας και χρήσης ναρκωτικών ουσιών από τους νεαρούς παραβάτες. Αυτό πετυχαίνεται μέσω της προσπάθειας της ανάπτυξης και της διαμόρφωσης της προσωπικότητας των νέων, η οποία επιτελείται με το να μαθαίνουν οι νέοι το πώς να αντιστέκονται σε κακές συμπεριφορές, οι οποίες εκδηλώνονται μέσα στα πλαίσια της κοινωνικής ομάδας της οποίας δραστηριοποιούνται. Στόχος είναι να διακρίνουν το θεμιτό από το μη θεμιτό, το νόμιμο από το άνομο καθώς και να είναι σε θέση να θέτουν όρια στην συμπεριφορά του (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ).

Επίσης, το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχει ως στόχο να προάγει τη διαδικασία κοινωνικοποίησης των νέων μέσα από την ομαδικότητα και τη συνεργασία (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ).

Οι νέοι θα πρέπει να κινητοποιούνται έμπρακτα έτσι ώστε να βιώνουν τις αξίες της κοινωνίας. Πρέπει να έρθουν σε επαφή με θέματα όπως την παροχή βοήθειας σε άλλους, την ανάληψη ευθυνών αλλά τον σεβασμό στην προσωπικότητα των ανθρώπων (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ). Μέσα από την εφαρμογή αυτού του προγράμματος, οι νέοι μαθαίνουν να έχουν το γνώθι σ' αυτόν αλλά και το πώς να αποκτήσουν συνεργατικές και επικοινωνιακές δεξιότητες, τις οποίες αργότερα θα χρησιμοποιήσουν για την επίλυση προβλημάτων τους.

Για την πραγματοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος είναι απαραίτητη η συνδρομή των αστυνομικών αρχών, του σχολείου, της ίδιας της οικογένειας καθώς και ειδικών ψυχικής υγείας. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα το οποίο εφαρμόζεται μέσα στα πλαίσια του σχολείου (Ζουλινάκη & Μάστορα, Χχ)

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας κατέχει η αντεγκληματική πολιτική η οποία στοχεύει στην εύρεση λύσεων των εγκληματικών γεγονότων και φαινομένων της σύγχρονης εποχής. Σημαντικό στάδιο της εφαρμογής της αντεγκληματικής πολιτικής αποτελεί η πρόληψη των εγκληματικών-παραβατικών συμπεριφορών. Η πρόληψη μπορεί να διεξαχθεί σε τρία στάδια το πρωτογενές, το δευτερογενές και το τριτογενές επίπεδο πρόληψης. Και τα τρία στάδια πρόληψης θεωρούνται σημαντικά για την καταπολέμηση της παραβατικότητας των ανηλίκων.

Υπάρχουν πολλά προγράμματα πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας διεθνώς τα οποία εφαρμόζονται είτε σε οικογενειακό είτε σε σχολικό επίπεδο. Ο ρόλος τους είναι προληπτικός και συμβουλευτικός.

Είναι απογοητευτικό όμως το γεγονός ότι ενώ υπάρχει πληθώρα παρεμβατικών προγραμμάτων κατά της νεανικής παραβατικότητας σε

διεθνές επίπεδο, δεν είναι συχνή η εφαρμογή τους και στην Ελλάδα. Αυτό οφείλεται είτε λόγω των δύσκολων οικονομικών συνθηκών, τις οποίες βιώνει η χώρα είτε λόγω των κοινωνικών προβλημάτων που προκύπτουν από την κρίση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ : ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με βάση τις ποικίλες θεωρίες οι οποίες υπάρχουν και εφαρμόζονται στον τομέα της κοινωνικής εργασίας, διαμορφώθηκαν και αναπτύχθηκαν τα μοντέλα άσκησης της κοινωνικής εργασίας. Δια μέσου των πρακτικών μοντέλων άσκησης της κοινωνικής εργασίας, διαμορφώνονται οι κατάλληλες συνθήκες θεραπείας για τον κάθε ατομικό εξυπηρετούμενο ή κοινωνική ομάδα. Εξαιτίας των διαφορετικών θεωριών στον τομέα της κοινωνικής εργασίας, διαμορφώθηκαν ποικίλες θεωρητικές προσεγγίσεις της συγκεκριμένης επιστήμης. Οι θεωρήσεις αυτές είναι η ψυχοδυναμική προσέγγιση, το ψυχοκοινωνικό μοντέλο θεραπείας, παρέμβαση σε καταστάσεις κρίσης.

7.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις

7.1.α) Ψυχοδυναμική θεραπεία

Το ψυχοδυναμικό/ψυχοκοινωνικό μοντέλο ανάγει την προέλευση του στην ψυχαναλυτική και φροϋδική θεωρία. Πάνω σε αυτά τα δυο βασίζεται και η εφαρμογή της παραδοσιακής κοινωνικής εργασίας. Το μοντέλο αυτό ονομάζεται ψυχοδυναμικό, γιατί στηρίζεται στη θεωρητική άποψη του ότι οι ανθρώπινες συμπεριφορές προέρχονται από τις λειτουργικές διεργασίες, οι οποίες συμβαίνουν στον ψυχολογικό κόσμο των ανθρώπων. Συνεπώς, βασίζεται στους τρόπους με τους οποίους ο ψυχικός κόσμος του ανθρώπου προκαλεί συγκεκριμένες συμπεριφορές καθώς και στο πώς αυτά τα δυο επιδρούν στο κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου. Η σχέση του ψυχικού κόσμου και των συμπεριφορών από τη μία πλευρά είναι αλληλένδετες με το κοινωνικό πλαίσιο του ανθρώπου. Το ψυχοδυναμικό μοντέλο θεραπείας βασίζεται στην ψυχαναλυτική θεωρία η οποία συμπεριλαμβάνει τη θεωρία για την ανθρώπινη ανάπτυξη, τη θεωρία για την προσωπικότητα και τη θεωρία για τη ψυχική διαταραχή και τη θεραπεία της (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α.,2011).

Το συγκεκριμένο μοντέλο έχει εθνοκεντρικά χαρακτηριστικά και για αυτό το λόγο δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί μέσα σε πολυπολιτισμικά πλαίσια. Έχει πολλά χαρακτηριστικά από την φροϋδική θεωρία καθώς σχετίζεται με ντετερμινιστικές ψυχικές αρχές, με θέματα τα οποία αλλοδαπαφορούν το ασυνείδητο αλλά και την παθολογική προέλευση των προβλημάτων του ανθρώπου. Ο ψυχικός ντετερμινισμός υποστηρίζει ότι οι συμπεριφορές και οι πρακτικές των ατόμων πηγάζουν από τη νοητική επεξεργασία καταστάσεων και είναι προκαθορισμένες να γίνουν. Δεν έχουν δηλαδή τυχαίο χαρακτήρα. Επίσης, το ασυνείδητο με το οποίο ασχολείται η ψυχαναλυτική θεωρία αφορά τη σκοτεινή πλευρά της κάθε δραστηριότητας η οποία είναι άγνωστη στον καθένα (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α.,2011).

Το συγκεκριμένο μεθοδολογικό μοντέλο αναπτύχθηκε μέσα σε κοινωνικά πλαίσια τα οποία έδιναν έμφαση στην ατομικότητα και τον ατομικισμό του ανθρώπου καθώς και στην εξασφάλιση της αυτονομίας και του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή (Καλλινικάκη,2011). Αυτά τα χαρακτηριστικά τα οποία δίνουν έμφαση στο δικαίωμα του ατόμου για ιδιωτική ζωή, δεν ήταν δυνατό να εφαρμοστούν μέσα σε εθνικιστικά πλαίσια καθώς υπήρχαν άτομα τα οποία θεωρούσαν ότι αποτελούσαν την κυρίαρχη κουλτούρα, με αποτέλεσμα να υποτιμούν και να μην αποδέχονται άλλες κουλτούρες τις οποίες θεωρούσαν κατώτερες (Καλλινικάκη,2011).

Μέσα από την ψυχοδυναμική προσέγγιση δίνονται απαντήσεις για τις αιτίες δημιουργίας στερεοτύπων. Πιο συγκεκριμένα, τα στερεότυπα δημιουργούνται μετά από την έναρξη ενεργοποίησης των μηχανισμών άμυνας του ατόμου. Με άλλα λόγια, ο άνθρωπος χρησιμοποιεί τα στερεότυπα για έναν και μόνο σκοπό που δεν είναι άλλος από την ενίσχυση της άμυνας του, όταν αυτή απειλείται από τις εσωτερικές συγκρούσεις, οι οποίες συμβαίνουν μέσα τους.

Οι αμυντικοί μηχανισμοί τους οποίους ενεργοποιεί το άτομο είναι η μετατόπιση και η προβολή. Από τους στερεοτυπικούς συλλογισμούς προκύπτει η κατηγορία των προκαταλήψεων από την κυρίαρχη ομάδα. Οι προκαταλήψεις αλλά και τα στερεότυπα βασίζονται στις πάγιες και ανελαστικές κατηγορίες, οι οποίες σχετίζονται με τον ψυχολογικό μηχανισμό της μετατόπισης. Αυτό το οποίο συμβαίνει μέσα από τη μετατόπιση, είναι ότι προκαλούνται σε άτομα, αισθήματα όπως έχθρα, εναντίωση, θυμός και αρνητισμός, τα οποία απευθύνονται σε άτομα και αντικείμενα τα οποία δε φέρουν καμία ευθύνη και προπαντός δεν είναι αυτοί οι οποίοι προκαλούν τα συναισθήματα αυτά στα άτομα που νιώθουν κατά αυτό τον τρόπο. Στην ουσία, τα άτομα τα οποία υπόκεινται σε αυτό τον αρνητισμό, αποτελούν τα εξιλαστήρια θύματα καθώς παίρνουν μέρος σε ένα ανταγωνισμό τον οποίο δεν προκάλεσαν οι ίδιοι (Καλλινικάκη,2011).

Η διαδικασία της μετατόπισης και η συμβολή της σε όλη τη κατάσταση της στερεοτυπικής συλλογιστικής διαδικασίας, δύναται να ερμηνευθεί μέσα από ψυχολογικές προσεγγίσεις. Η μετατόπιση των αρνητικών συναισθημάτων του ατόμου και συγκεκριμένα της έχθρας προς τα εξιλαστήρια θύματα, έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία στερεοτυπικών αντιλήψεων αλλά και προκαταλήψεων προς διάφορες κοινωνικές ομάδες (Payne,2005).

Την αιτία για όλη την συγκεκριμένη κατάσταση αποτελεί η αδυναμία της ισχυρής κοινωνικής ομάδας να αποδώσει ευθύνες σε μια πιο ισχυρή από αυτή κοινωνική ομάδα, με αποτέλεσμα να στρέφεται σε πρακτικές αποκλεισμού άλλων ατόμων. Μεταθέτει δηλαδή την ευθύνη σε μια μειονοτική ομάδα η οποία συνήθως είναι αδύναμη να αντιδράσει. Μειονοτικές ομάδες αποτελούν εκείνες οι κοινωνικές ομάδες οι οποίες έχουν μικρό αριθμό ατόμων σε μια κοινωνία και οι οποίες διακρίνονται για κάποιο λόγο τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Στις ομάδες αυτές αποδίδονται αρνητικές συμπεριφορές και χαρακτηριστικά, δημιουργώντας με αυτό τον

τρόπο την αίσθηση ότι οι ομάδες αυτές τείνουν προς την παραβατικότητα και την εγκληματικότητα (Payne,2005).

Όσον αφορά το ψυχολογικό αμυντικό μηχανισμό της προβολής, αυτός σχετίζεται με την πράξη απόδοσης των δικών μας κρυφών επιθυμιών και χαρακτηριστικών σε άλλες ομάδες. Αυτό συμβαίνει μέσα στα πλαίσια του ασυνείδητου. Πιο συγκεκριμένα, προκειμένου ένα άτομο να αποποιηθεί τις δικές του ευθύνες και τις ιδιότητες για κάτι, μεταθέτει τα χαρακτηριστικά αυτά σε άλλες ομάδες, έτσι ώστε να μη νιώθει ενοχές και τύψεις για δικές του συμπεριφορές (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η ψυχοδυναμική θεραπεία επιχειρεί τη διερεύνηση των χαρακτηριστικών εκείνων του ατόμου, τα οποία δεν έχουν σχέση με εξωτερικές και κοινωνικές αιτίες (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011). Η διερεύνηση αυτή αποσκοπεί στην ανάδειξη του ρόλου που παίζουν τα ιδιαίτερα ατομικά χαρακτηριστικά συμπεριφοράς ή προσωπικότητας του κάθε ατόμου στον τρόπο με τον οποίο δρα ένα άτομο το οποίο βασανίζεται από κάποιο κοινωνικό πρόβλημα. Οι αντιδράσεις και οι συμπεριφορές του ανθρώπου, πηγάζουν από την ύπαρξη εσωτερικών παραγόντων, οι οποίοι προκαλούν συγκρούσεις τον ενδόμυχο κόσμο του ανθρώπου. Η ψυχαναλυτική θεωρία συνέβαλλε στο να κατανοηθούν τέτοιου είδους συμπεριφορές και να ανακαλυφθούν τρόποι καταστολής τους (Payne,2005).

Μέσα στα πλαίσια της ψυχοδυναμικής προσέγγισης, η συμβουλευτική δεν είναι ατομική αλλά εμπλέκονται και άλλα άτομα της οικογένειας ή της ίδιας κουλτούρας. Η συμβουλευτική μπορεί να γίνει σε ομαδικό επίπεδο όταν ανάμεσα στα μέλη της ομάδας καταρρίπτεται η ιδιωτικότητα και η προσωπική ζωή των ατόμων. Σε αυτές τις περιπτώσεις δεν υπάρχει εγώ αλλά μόνο εμείς. Ο κοινωνικός λειτουργός ενεργεί παθητικά και διερευνά τα συναισθήματα των εξυπηρετούμενων, αξιολογώντας τις δυνατότητες του ατόμου, χωρίς να αγγίζει ζητήματα αυτογνωσίας (Payne,2005).

Στο ψυχοδυναμικό μοντέλο θεραπείας οφείλεται η διάδοση της ψυχανάλυσης καθώς μέσω αυτού αναπτύχθηκαν θεωρητικές προσεγγίσεις για την ύπαρξη και το ρόλο του ασυνείδητου και των μηχανισμών άμυνας στις καθημερινές πράξεις των ανθρώπων. Όλα αυτά δημιούργησαν ένα ψυχαναλυτικό πλαίσιο, κατάλληλο για να δράσει ο κοινωνικός λειτουργός. Ο επαγγελματίας της κοινωνικής εργασίας μέσα από την ψυχοδυναμική προσέγγιση μπορεί να αντιληφθεί τις αιτίες συγκεκριμένων συμπεριφορών καθώς και αντιδράσεων κάποιων ατόμων απέναντι του.

Ο κοινωνικός λειτουργός για να μπορέσει να κατανοήσει τις διάφορες επιθυμίες και πρακτικές των ατόμων, στρέφει πλέον το ενδιαφέρον του, στην αναζήτηση αιτιών μέσα στη φαντασία και στις αναμνήσεις των ατόμων. Το ψυχοδυναμικό μοντέλο υπήρξε καθοριστικό για τον τομέα της κοινωνικής εργασίας καθώς με βάση αυτό διαμορφώθηκαν θεραπευτικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση ψυχικών ασθενειών των εξυπηρετούμενων (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

7.1.β) Ψυχοκοινωνική Θεραπεία

Κύριοι εκφραστές της ψυχοκοινωνικής θεραπείας είναι οι Woods και Hollis. Η ψυχοκοινωνική θεραπεία βασίζεται στην παραδοσιακή μέθοδο διάγνωσης και θεραπείας. Πιο συγκεκριμένα, βασικό μέλημα αυτής της θεραπευτικής προσέγγισης είναι η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο ένα άτομο βιώνει διάφορες καταστάσεις. Ρόλος του κοινωνικού λειτουργού είναι να ερευνήσει το ποιες είναι αυτές οι καταστάσεις καθώς και το ποιες είναι οι ψυχολογικές διεργασίες οι οποίες συμβαίνουν. Επίσης, ένας ακόμη στόχος των κοινωνικών λειτουργών είναι ο εντοπισμός των εξωτερικών κοινωνικών παραγόντων, στους οποίους οφείλεται η εμφάνιση τέτοιων ιδιαιτέρων συμπεριφορών. Επίσης, το ψυχοκοινωνικό μοντέλο όπως και το ψυχοδυναμικό, εστιάζει στο πώς αλληλεπιδρούν οι εξωτερικοί κοινωνικοί παράγοντες με τις εσωτερικές ενδόμυχες διεργασίες των ατόμων καθώς και με τις συμπεριφορές που αυτά εκδηλώνουν (Καλλιδικάκη,2011).

Σύμφωνα με την ψυχοκοινωνική θεωρία, τα άτομα νιώθουν καταπιεσμένα και αγχωμένα, εξαιτίας των συγκρούσεων που υφίσταται ο εσωτερικός τους κόσμος. Στόχος του κοινωνικού λειτουργού είναι να βρει λύσεις στις προβληματικές καταστάσεις, οι οποίες προκαλούνται από την απουσία ομαλότητας ανάμεσα στα μέλη της ομάδας ή της οικογένειας και γενικότερα του περιβάλλοντος τους. Αυτό συμβαίνει λόγω του ότι οι εξυπηρετούμενοι οι οποίοι λαμβάνουν βοήθεια από τους κοινωνικούς λειτουργούς, βιώνουν καταστάσεις προβληματικές μέσα σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια (Καλλιδικάκη 2011).

Με τη ψυχοκοινωνική θεραπεία, δίνεται βάση στην ατομική προσωπικότητα του κάθε ατόμου και συγκεκριμένα στο εγώ και στο υπερεγώ. Και σε αυτή την περίπτωση, σημαντικό ρόλο παίζουν οι αμυντικοί μηχανισμοί καθώς μέσω αυτών ο κοινωνικός λειτουργός δύναται να κατανοήσει τους τρόπους με τους οποίους το άτομο συνδιαλέγεται με το περιβάλλον του. Η επέμβαση στον κοινωνικό περίγυρο των επαγγελματιών της κοινωνικής εργασίας μπορεί να είναι άμεση καθώς μέσα από τις αντιδράσεις των εξυπηρετούμενων, δύναται να αντιληφθούν τις πηγές του προβλήματος και να δράσουν εγκαίρως. Στόχος τους είναι η επίλυση των επικοινωνιακών προβλημάτων της ομάδας καθώς και η εξισορρόπηση των μεταξύ τους δυνάμεων (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

Οι συγκεκριμένες προβληματικές καταστάσεις προκαλούνται από διάφορους εξωτερικούς κοινωνικούς παράγοντες οι οποίοι έχουν να κάνουν με την ανώριμη λειτουργία του εγώ ή του υπερεγώ. Η δυσλειτουργία στην αναπτυξιακή διαδικασία του εγώ και του υπερεγώ οφείλεται σε κληρονομικά ή αναπτυξιακά προβλήματα. Ένας ακόμη παράγοντας είναι η υπερβολική δυσκαμψία την οποία παρουσιάζουν οι αμυντικοί μηχανισμοί του υπερεγώ. Εξίσου σημαντικό ρόλο παίζουν οι πιεστικές καταστάσεις, που απορρέουν από την καθημερινότητα του ατόμου (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α ,2011).

Το ψυχοκοινωνικό μοντέλο έχει ως στόχο την απελευθέρωση και την αντιμετώπιση των ενδόμυχων συναισθημάτων του ανθρώπου. Για αυτό το λόγο και η κοινωνική εργασία εστιάζει στο να ισορροπήσει όλες τις

δυνάμεις της σχέσης του εξυπηρετούμενου με το περιβάλλον του. Αυτό το επιτυγχάνει μέσω της επεξεργασία στοιχείων του ατόμου από τη μνήμη και την υπάρχουσα συμπεριφορά. Σημαντικό είναι δε το ότι οι ισορροπίες μέσα στον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου και των συμπεριφορών του είναι τόσο ρευστές, σε σημείο που αν κάτι αλλάξει, επηρεάζεται άμεσα η όλη κατάσταση (Δημοπούλου-Λαγωνίκα,2011).

Η επίτευξη της ισορροπίας ανάμεσα στα ενδόμυχα συναισθήματα του ατόμου και της εκδηλωμένης συμπεριφοράς του, συμβαίνει μέσω των εσωτερικών μεταβολών του. Οι εσωτερικές μεταβολές επιτελούνται μέσα από την συναισθηματική εκτόνωση. Πιο συγκεκριμένα, το άτομο το οποίο διακατέχεται από αρνητικά συναισθήματα, όπως εχθρότητα και επιθετικότητα αλλά αυτά καταπιέζονται, έχουν ως αποτέλεσμα το άτομο να ενεργεί χωρίς σαφή προσανατολισμό και στόχο. Συνεπώς, οι μεταβολές ευθύνονται τις ιδιαίτερες συμπεριφορές και σκέψεις του εξυπηρετούμενου. Μέσω της συναισθηματικής εκτόνωσης επέρχεται η λύτρωση από τα αρνητικά συναισθήματα αλλά παράλληλα

ο εξυπηρετούμενος επιτυγχάνει την συναισθηματική του απελευθέρωση. Οι εσωτερικές μεταβολές συμβαίνουν και μέσα από τη διαδικασία της διορθωτικής σχέσης. Πιο συγκεκριμένα, ο χρήστης της κοινωνικής εργασίας συνδέεται με τον επαγγελματία μέσω μιας σχέσης ανάλογης με αυτή γονέα-παιδιού. Η σχέση αυτή λειτουργεί επικαλυπτικά και επανορθώνει άλλες παλιότερες προβληματικές σχέσεις. Τέλος, σημαντικός παράγοντας επιτέλεσης των εσωτερικών αλλαγών του εξυπηρετούμενου είναι η διεξοδική εξέταση των αλληλεπιδράσεων των παρουσών σχέσεων του με άλλες παρελθοντικές σχέσεις. Πιο συγκεκριμένα, διερευνώνται το κατά πόσο αλλά και με ποιο τρόπο επηρεάζονται οι τωρινές του σχέσεις από εμπειρίες και παρόμοιες καταστάσεις του παρελθόντος (Payne,2005).

Η ψυχοκοινωνική θεραπεία έχει ως στόχο τον αναστοχασμό του εξυπηρετούμενου, μέσα από τον οποίο προσπαθεί να κατανοήσει τον ίδιο του τον εαυτό αλλά και το ρόλο του μέσα στα πλαίσια της επαγγελματικής του σχέσης με τον κοινωνικό λειτουργό. Ο εξυπηρετούμενος πρέπει να αντιληφθεί ότι αποτελεί μέρος της υποστηρικτικής αυτής σχέσης για να μπορέσει να ανοιχτεί στον κοινωνικό λειτουργό. Από την μεριά τους οι κοινωνικοί λειτουργοί προσπαθούν να επηρεάσουν άμεσα τον ίδιο τον εξυπηρετούμενο αλλά και τον κοινωνικό του περίγυρο. Η επιρροή αυτή ασκείται μέσω συστηματικών συνεντεύξεων με τον εξυπηρετούμενο αλλά και με συναντήσεις με τα άτομα που το περιβάλλουν (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

Η εφαρμογή της ψυχοκοινωνικής θεραπείας ακολουθεί συγκεκριμένα στάδια. Αρχικά θα πρέπει να δημιουργηθεί μια σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στον επαγγελματία της κοινωνικής εργασίας και τον εξυπηρετούμενο. Δεν πρόκειται για μια απλή και τυπική σχέση ανάμεσα στα δυο άτομα αλλά για μια ειλικρινή και ανοιχτή επαφή μεταξύ τους. Και ο κοινωνικός λειτουργός και ο εξυπηρετούμενος συμβάλλουν στη σχέση αυτή, με τις υπάρχουσες γνώσεις τους και ικανότητες τους. Ειδικότερα, ο εξυπηρετούμενος παρακινείται για να συμμετάσχει ενεργά στην διαδικασία

της θεραπείας. Αρχικός στόχος του κοινωνικού λειτουργού είναι να καλύπτει όλες τις ανάγκες του εξυπηρετούμενου καθώς και να βρει μια παροδική λύση στο πρόβλημα του, έχοντας ως απώτερο στόχο την μόνιμη ίαση του προβλήματος (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

Εν συνεχεία ο κοινωνικός λειτουργός προχωρά στην συλλογή και κατηγοριοποίηση των πληροφοριών καθώς και στη διεξοδική επεξεργασία τους. Εφόσον συλλέξει και επεξεργαστεί τα κατάλληλα στοιχεία, προχωρά στην εφαρμογή της θεραπείας. Η ψυχοκοινωνική θεραπευτική μέθοδος επιτελείται μέσα από την παρατήρηση, την εξέταση και την διεξαγωγή των συμπερασμάτων για το ίδιο το άτομο αλλά και για το περιβάλλον του.

Τα συμπεράσματα αυτά συνάγονται έπειτα από διεξοδικές αναλύσεις συμπεριφορών, οι οποίες συμβάλλουν στο να αναλυθούν πολύπλοκες καταστάσεις και σχέσεις. Μέσα από την κλινική διαγνωστική μέθοδο, ο κοινωνικός λειτουργός επιχειρεί να γνωρίσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε προσωπικότητας καθώς και να επεξηγήσει το πώς αυτά τα χαρακτηριστικά δημιουργούν προβληματικές καταστάσεις. Έπειτα, ο κοινωνικός λειτουργός προβαίνει στην κατηγοριοποίηση των προβληματικών χαρακτηριστικών κάθε περίπτωσης, με στόχο να προσδιορίσει τα αποτελέσματα που έχουν αυτά στην κοινωνία (Payne,2005).

Εν συνεχεία, ο επαγγελματίας της κοινωνικής εργασίας, οφείλει να καθορίσει τους θεραπευτικούς του στόχους, οι οποίοι θα πρέπει να αφορούν καθαρά και μόνο την πρόοδο του εξυπηρετούμενου σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο. Σημαντικό στοιχείο το οποίο πρέπει να λαμβάνουν υπόψη οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι το κατά πόσο οι συγκεκριμένοι κάθε φορά θεραπευτικοί στόχοι είναι εφικτοί ή όχι.

Επιπλέον, θα πρέπει να θεωρήσουν ως σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης της θεραπευτικής τεχνικής και το γεγονός ότι κάποιος παράγοντας ή συνθήκες δε δύνανται να μεταβληθούν και συνεπώς θα πρέπει να μείνουν ως έχει. Επίσης, μια ακόμη σημαντική παράμετρο την οποία οφείλει να σκεφτεί ο επαγγελματίας είναι οι επιθυμίες και οι ανάγκες που έχουν και τα υπόλοιπα μέλη του περιβάλλοντος του εξυπηρετούμενου. Οι απόψεις και οι επιθυμίες των βασικών ατόμων στην ζωή του εξυπηρετούμενου, παίζουν καθοριστικό ρόλο στη λήψη θεραπευτικών τεχνικών από τον κοινωνικό λειτουργό (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

7.1.γ) Παρέμβαση σε καταστάσεις κρίσης

Η συγκεκριμένη θεραπευτική παρέμβαση στοχεύει στην καταπολέμηση καταστάσεων μέσα σε περιόδους κρίσης. Το μοντέλο αυτό και από θεωρητική αλλά και από πρακτική άποψη, είναι κατάλληλο για εφαρμογή σε ομάδες οι οποίες βιώνουν φυλετικές διακρίσεις και δρουν μέσα σε ένα ευρύτερο πολυπολιτισμικό πλαίσιο (Payne,2005).

Το μοντέλο παρέμβασης στην κρίση αφορά περισσότερο την πρόληψη στο χώρο της ψυχικής υγείας μέσα στα πλαίσια της εφαρμογής της κοινωνικής εργασίας και όχι τόσο στον θεραπευτικό τομέα. Πιο

συγκεκριμένα, εστιάζεται στις συναισθηματικές αντιδράσεις των ατόμων σε εξωτερικά ερεθίσματα καθώς και στην υιοθέτηση τρόπων ρύθμισης συμπεριφορών. Έχει πιο πρακτικό χαρακτήρα από ότι οι άλλες θεραπείες καθώς το ίδιο πρακτικοί είναι και οι στόχοι της. Ειδικότερα, σκοπός της συγκεκριμένης θεραπευτικής προσέγγισης είναι η συμβολή στη προσαρμογή των ατόμων μέσα σε νέες καταστάσεις καθώς και η αντιμετώπιση συναισθηματικών εξάρσεων απέναντι σε καταστάσεις κρίσης. Όλα αυτά έχουν ως απώτερο σκοπό την εκμάθηση τεχνικών διαχείρισης από τους εξυπηρετούμενους για προβλήματα τα οποία ανακύπτουν στην καθημερινή τους ζωή (Payne,2005).

Τα προβλήματα αυτά αφορούν καταστάσεις οι οποίες συμβαίνουν μέσα σε περιόδους κρίσης. Η κρίση είτε αυτή είναι οικονομική, είτε κοινωνική, αποτελεί έναν ανατρεπτικό παράγοντα στην ισορροπία του ατόμου αλλά και του συστήματος, μέσα στο οποίο αυτό δρα, υπό ομαλές και σταθερές συνθήκες. Μέσα στα πλαίσια της κρίσης δεν λειτουργούν οι ίδιοι μηχανισμοί οι οποίοι ενεργούν σε ομαλές συνθήκες. Για αυτό το λόγο, θεωρείται πώς η κρίση επιφέρει καταστάσεις αποδιοργάνωσης στη λειτουργικότητα των ατόμων αλλά και των ομάδων. Τα προβλήματα αυτά είναι κυρίως βιολογικού και ψυχολογικού χαρακτήρα (Payne,2005).

Ο κάθε άνθρωπος βιώνει διάφορα αρνητικά συναισθήματα μέσα στα πλαίσια της κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, άτομα τα οποία αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους για πολιτικούς, κοινωνικούς ή οικονομικούς λόγους, μετανάστευσαν σε μέρη που δεν γνωρίζουν, ζώντας κάτω από άθλιες συνθήκες και βιώνοντας τα δυνατά συναισθήματα του αποχωρισμού και της εγκατάλειψης (Payne,2005).

Συνεπώς, η παρέμβαση στην κρίση αποτελεί μια θεωρητική προσέγγιση σχετική με την προέλευση των δυσκολιών της ζωής. Είναι μια συγκεκριμένη θεραπεία με συγκεκριμένους στόχους, οι οποίοι όμως έχουν και ένα ευρύτερο χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα όσο και καθορισμένοι να είναι οι στόχοι της, δεν παύει να αποτελεί μια γενική πρακτική αντιμετώπισης προβλημάτων της ζωής. Συνήθως, οι άνθρωποι οι οποίοι απευθύνονται στις υπηρεσίες το κάνουν σε εποχές κρίσης κατά τις οποίες αντιμετωπίζουν προβλήματα ως προς την ικανότητα διαχείρισης της ζωής τους. Τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν λόγω της κρίσης είναι αυτά τα οποία τους ωθούν να αναζητήσουν βοήθεια σε κοινωνικές υπηρεσίες. Η συγκεκριμένη θεραπεία εφαρμόζεται περισσότερο μέσα στα πλαίσια λειτουργίας των υπηρεσιών ψυχικής υγείας (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

Η παρέμβαση σε καταστάσεις κρίσης αφορά προβλήματα και έντονες αντιδράσεις οι οποίες προκύπτουν από καταστάσεις όπως απώλεια, πένθος λόγω θανάτου ή σε περιπτώσεις διάλυσης οικογενειών λόγω διαζυγίου ή προβλημάτων (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

Η θεωρία παρέμβασης στην κρίση διέπεται από κάποιες αρχές όπως αυτή η οποία υποστηρίζει ότι όλα τα άτομα και όλες οι ομάδες υπόκεινται σε περιόδους κρίσεις. Εφόσον αναγνωρίζεται το καθολικό δικαίωμα όλων των

ατόμων να βιώνουν καταστάσεις κρίσης, σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αιτίες που δημιουργούν τις κρίσεις. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη θεωρία τα επικίνδυνα γεγονότα αποτελούν σημαντικές προβληματικές καταστάσεις οι οποίες ευθύνονται και προκαλούν τις κρίσεις. Ως επικίνδυνα γεγονότα θεωρούνται μεταβατικές καταστάσεις προκαθορισμένου χαρακτήρα όπως η εφηβεία, ο γάμος, η αλλαγή τόπου διαμονής αλλά και μη καθορισμένες καταστάσεις όπως ο θάνατος, το διαζύγιο, η απόλυση από εργασία ή οι περιβαλλοντικές καταστροφές (Payne,2000).

Ο άνθρωπος είναι ευάλωτος σε τέτοιου είδους καταστάσεις και συνεπώς χάνει τον έλεγχο και αντιδρά με μη ισορροπημένες συμπεριφορές. Δεν μπορεί να διαχειριστεί την όλη κατάσταση με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Οι προσπάθειες του να επιλύσει το πρόβλημα συνοδεύονται από στρεσογόνα συναισθήματα τα οποία επιτείνουν την κατάσταση. Ξαφνικά επιπλέον προβλήματα τα οποία μπορεί να ανακύψουν, επιφέρουν μεγαλύτερη ένταση στην κατάσταση κρίσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η κρίση να παρουσιάζεται ως απόρροια συνεχόμενων γεγονότων και αιτιατών παραγόντων (Payne,2005).

Αυτά τα ξαφνικά προβλήματα μπορεί να αποτελέσουν σημαντικά εμπόδια στην δράση του κοινωνικού λειτουργού, χωρίς όμως αυτά να είναι και οι βασικοί λόγοι ύπαρξης της κρίσης. Ο εξυπηρετούμενος μπορεί να αντιδρά έντονα μπροστά σε αυτά τα προβλήματα, χωρίς να είναι σε θέση να αντιληφθεί ότι δεν πρόκειται για την κύρια αιτία της κατάστασης κρίσης στην οποία βρίσκεται. Στόχος του κοινωνικού λειτουργού είναι η εύρεση λύσεων του κάθε προβλήματος του εξυπηρετούμενου καθώς όσο πιο επιτυχής είναι η αντιμετώπιση των προβλημάτων στο παρελθόν τόσο περισσότερες θα είναι οι διαθέσιμες στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων στο μέλλον.

Συνεπώς, η παρέμβαση σε περιόδους κρίσης έχει καθαρά προληπτικό χαρακτήρα καθώς φροντίζει στο να μην εμφανίζονται προβληματικές καταστάσεις στο μέλλον, οι οποίες θα δημιουργήσουν κρίση, οποιασδήποτε μορφής. Όσο περισσότερες είναι οι αποτυχημένες απόπειρες καταστολής των προβλημάτων στο παρελθόν, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες εμφάνισης καταστάσεων ενεργούς κρίσης στο μέλλον καθώς και η αδυναμία υπέρβαση της (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

Σημαντικό είναι δε το ότι οι περισσότερες καταστάσεις κρίσης επιλύονται μέσα σε διάστημα έξι με οχτώ εβδομάδων, εφόσον όμως τα άτομα δεχτούν τη βοήθεια του επαγγελματία. Τα άτομα τα οποία ανασυγκροτούνται μέσα από την παρέμβαση σε καταστάσεις κρίσης, αποκτούν νέους τρόπους επίλυσης προβλημάτων. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά εντοπίζονται στο μοντέλο της Golan. Ένα ακόμη θεραπευτικό μοντέλο της ίδιας κατηγορίας είναι αυτό του Roberts ο οποίο εστιάζει την εφαρμογή της παρέμβασης σε καταστάσεις κρίσης σε επτά στάδια. Το πρώτο στάδιο αφορά την αξιολόγηση του κινδύνου και των θεμάτων που αφορούν την ασφάλεια των πελατών και άλλων προσώπων (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

Ακολουθεί το στάδιο της παγίωσης της σχέσης μεταξύ του κοινωνικού λειτουργού με τον εξυπηρετούμενο και εν συνεχεία η διαδικασία προσδιορισμού των σημαντικότερων προβλημάτων. Έπειτα, ο κοινωνικός λειτουργός διδάσκει στον εξυπηρετούμενο το πώς να διαχειρίζεται τα συναισθήματα του και του παρέχει την κατάλληλη υποστήριξη. Εν συνεχεία ο επαγγελματίας της κοινωνικής εργασίας προσπαθεί να εξετάσει πιθανές εναλλακτικές λύσεις και προχωρά στον σχεδιασμό ενός σχεδίου δράσης. Τέλος, ο κοινωνικός λειτουργός παρέχει την απαραίτητη και αδιάκοπη υποστηρικτική βοήθεια στον εξυπηρετούμενο (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

7.1.δ) Επικεντρωμένη σε στόχους κοινωνική εργασία

Στόχος της επικεντρωμένης σε στόχους κοινωνική εργασία είναι αντιμετώπιση ανθρώπινων προβλημάτων κοινωνικού και προσωπικού χαρακτήρα ατόμων που έχουν ανάγκη για βοήθεια. Η συγκεκριμένη παρέμβαση δεν διαρκεί πολύ λόγω του ότι είναι συγκεκριμένης κάθε φορά χρονικής διάρκειας. Εστιάζει κυρίως στην αντιμετώπιση προβλημάτων τα οποία σχετίζονται με διαπροσωπικές συγκρούσεις καθώς και την αδυναμία και του ατόμου να λειτουργήσει μέσα στα πλαίσια των κοινωνικών ρόλων (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α,2011).

Εναλλακτικές ονομασίες για την συγκεκριμένη θεραπεία είναι οι «σύντομη θεραπεία» και η «βραχύχρονη θεραπεία». Πρόκειται για ένα θεραπευτικό μοντέλο παρέμβασης το οποίο είναι αποτελεσματικό σε όλους τους τομείς εφαρμογών της κοινωνικής εργασίας. Χαρακτηριστικό της είναι το ότι εστιάζει όχι στο άτομο, όπως συμβαίνει στο ψυχοδυναμικό μοντέλο αλλά στο ίδιο το πρόβλημα.

Συνεπώς, κεντρικό ρόλο στην συγκεκριμένη θεραπεία κατέχει ο καθορισμός του προβλήματος αλλά και του στόχου από το ίδιο το άτομο. Για να μπορέσει ο κοινωνικός λειτουργός να χρησιμοποιήσει στο μέγιστο τις δυνατότητες και τις ικανότητες του εξυπηρετούμενου, θα πρέπει να επικεντρώνεται στα προβλήματα και τους στόχους της κάθε κατάστασης, σύμφωνα με αυτά τα οποία αντιλαμβάνεται και προσδιορίζει το ίδιο το άτομο το οποίο δέχεται την κοινωνική βοήθεια (Καλλινικάκη,2011).

Στην επικεντρωμένη σε στόχους κοινωνική εργασία, οι κοινωνικοί λειτουργοί καλούνται να αντιμετωπίσουν προβλήματα των εξυπηρετούμενων, βρίσκοντας τις κατάλληλες λύσεις. Η συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση έχει ως στόχο την ανακάλυψη και κατάδειξη του τρόπου και των αιτιών από τις οποίες προκύπτουν τα προβλήματα καθώς και το πώς αυτά κατηγοριοποιούνται και αντιμετωπίζονται.

Πιο συγκεκριμένα, η επικεντρωμένη σε στόχους κοινωνική εργασία ασχολείται με προβλήματα τα οποία αναγνωρίζονται από τον εκάστοτε εξυπηρετούμενο και μπορούν να επιλυθούν μέσω δράσης που διεξάγεται έξω από το πλαίσιο των επαφών με τους επαγγελματίες. Επίσης, τα προβλήματα αυτά μπορούν να χαρακτηριστούν με σαφή και καθαρό τρόπο. Οι εξυπηρετούμενοι επιθυμούν να μεταβάλλουν τις συνθήκες κάτω από τις

οποίες ζουν και αντιμετωπίζουν τα προβλήματα αυτά τα οποία αποτελούν αποτέλεσμα απραγματοποιήτων επιθυμιών τους (Καλλινικάκη,2011).

Αν ο εξυπηρετούμενος δεν αποδεχθεί το πρόβλημα και γενικότερα αν δεν παραδεχτεί την ύπαρξη του, τότε δεν μπορεί και να συνεργαστεί με τον κοινωνικό λειτουργό για την αντιμετώπιση του. Ένα ακόμη πρόβλημα με το οποίο πιθανόν να έρθει αντιμέτωπος ο κοινωνικός λειτουργός είναι το γεγονός ότι ένα πρόβλημα μπορεί να αφορά όχι μόνο το ίδιο το άτομο αλλά και άλλα πρόσωπα τα οποία εμπλέκονται στη ζωή του. Αυτό έχει ως ενδεχόμενο το να μην συμφωνούν όλες οι απόψεις των ατόμων για τη φύση και περιγραφή του προβλήματος. Δεν υπάρχει πάντα συμφωνία όσον αφορά τα κοινά προβλήματα. Άλλα άτομα δηλαδή, μπορεί να αντιλαμβάνονται με άλλο τρόπο το πρόβλημα από ότι ο εξυπηρετούμενος (Καλλινικάκη,2011).

Η επικεντρωμένη σε στόχους κοινωνική εργασία έχει ως στόχο την παροχή βοήθειας σε άτομα τα οποία θέλουν να επιλύσουν προβλήματα που τους απασχολούν. Επίσης, στόχο της αποτελεί και η προσφορά και εκμάθηση μιας αποτελεσματικής μεθόδου επίλυσης προβλημάτων, ώστε να αναπτυχθεί περαιτέρω η μελλοντική ικανότητα των πελατών να αντιμετωπίζουν δυσκολίες και η ετοιμότητά τους να αποδέχονται βοήθεια (Καλλινικάκη,2011).

Η συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση διαφοροποιείται από την ψυχοδυναμική προσέγγιση και στον τομέα της διάγνωσης. Στόχος της δεν είναι να εξετάσει τις συναισθηματικές αντιδράσεις ή το προσωπικό ιστορικό των εξυπηρετούμενων, αλλά να προσδιορίσει τις προϋποθέσεις της δράσης καθώς και τις αιτίες παρεμπόδισης αυτής της δράσης. Επιπλέον στόχος της είναι ο προσδιορισμός των αμετάβλητων χαρακτηριστικών που δεν δύνανται να αλλάξουν (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α.,2011).

7.1.ε) Το Συστημικό Θεωρητικό μοντέλο

Το συστημικό θεωρητικό μοντέλο θεωρείται εξαιρετικά σημαντικό στον τομέα της κοινωνικής εργασίας. Η συστημική θεωρητική προσέγγιση υποστηρίζει ότι κάθε αυτοτελής οντότητα αποτελεί ένα σύστημα με συγκεκριμένη δομή και λειτουργία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα όλες οι οντότητες να έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά του συστήματος τα οποία αφορούν τις ιδιότητες και τις λειτουργίες τους (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, κ.α. 2011).

Το κάθε σύστημα χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένες ανάγκες, σκοπούς, αιτίες παραγωγής πίεσης, μηχανισμούς αυτοσυντήρησης καθώς και τρόπους αντιμετώπισης των εσωτερικών τους συγκρούσεων. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των συστημάτων είναι το ότι αυτά αποτελούνται από άλλα μικρότερα υποσυστήματα τα οποία επιδρούν το ένα με το άλλο και οι πιθανές αλλαγές τους επιφέρουν αλλαγές και στα άλλα υποσυστήματα. Εάν τα υποσυστήματα σταματήσουν να επιδρούν το ένα στο άλλο, τότε επέρχεται η καταστροφή του συστήματος (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, κ.α. 2011).

Ο κοινωνικός λειτουργός θεωρεί ότι το κάθε άτομο αποτελεί ένα σύστημα, τα χαρακτηριστικά του οποίου εξετάζει και ερευνά σε συνδυασμό με όλα τα υποσυστήματα από τα οποία αποτελείται όπως λόγου χάρη η οικογένεια, το σχολείο κ.α. ενώ παράλληλα εξετάζει και τα συστήματα αυτά (Βεργέτη,2009). Οι επαγγελματίες της κοινωνικής εργασίας, οι οποίοι χρησιμοποιούν τη συστημική θεωρητική προσέγγιση διερευνούν προσεκτικά όλα τα θεσμικά και δομικά χαρακτηριστικά της παρέμβασης σε συνάρτηση με τους θεραπευτικούς στόχους τους οποίους έχουν θέσει.

Η διεξοδική μελέτη του συστήματος, είτε αυτό είναι άτομο είτε ομάδα, συμβάλλει στο να κατανοήσει ο κοινωνικός λειτουργός τα οριακά σημεία του συστήματος όπως και επίσης για το αν πρόκειται για ένα ανοιχτό ή κλειστό σύστημα. Αυτό έχει μεγάλη σημασία καθώς με αυτό τον τρόπο ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να καθορίσει και να ελέγξει το τι είδους χαρακτηριστικά λαμβάνει το σύστημα από το περιβάλλον του καθώς και το τι στοιχεία αυτό διοχετεύει προς τα έξω (Κανδυλάκη, 2008).

Στη διαμόρφωση του συστημικού μοντέλου υπήρξε πολύ σημαντική η συμβολή των Pincus και Minahan, οι οποίοι πρότειναν και καθιέρωσαν μια κοινώς αποδεκτή προσαρμογή της θεωρίας των συστημάτων, μέσα στα πλαίσια εφαρμογής της κοινωνικής εργασίας (Κανδυλάκη,2008).

Πιο συγκεκριμένα, υποστήριξαν ότι η κοινωνική εργασία πρέπει να επικεντρώνεται σε τρία βασικά συστήματα τα οποία αποτελούν το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον του εξυπηρετούμενου. Τα συστήματα αυτά είναι τα άτυπα συστήματα, όπως η οικογένεια, ο κύκλος των φίλων και των συνεργατών, τα τυπικά συστήματα τα οποία αποτελούνται από επίσημες κοινωνικές ομάδες, εργασιακούς φορείς και εργατικά σωματεία και τα κοινοτικά συστήματα όπως το σχολείο και τα νοσοκομεία (Κανδυλάκη.2008).

Επιπλέον οι Pincus και Minahan καθορίζουν τα σημαντικότερα συστήματα της κοινωνικής εργασίας τα οποία είναι α) το σύστημα της διάρθρωσης και ρύθμισης της κοινωνικής υπηρεσίας πρόνοιας, το οποίο περιλαμβάνει τον κοινωνικό λειτουργό και την υπηρεσία στη οποία εργάζεται, β) το σύστημα του εξυπηρετούμενου, το οποίο απαρτίζεται από τα ίδια τα άτομα, το οικογενειακό τους πλαίσιο, τις κοινωνικές ομάδες στις οποίες ανήκουν και τις κοινότητες που συνεργάζονται με την κοινωνική υπηρεσία, γ) το σύστημα του θεραπευτικού σκοπού, το οποίο αποτελείται από τους ίδιους τους εξυπηρετούμενους και τις προσπάθειες τους να συμβάλλουν έτσι ώστε να επιτευχθεί ο στόχος και δ) το σύστημα δράσης το οποίο αφορά τις πρακτικές και τις δραστηριότητες τις οποίες χρησιμοποιεί η εκάστοτε κοινωνική υπηρεσία με στόχο να πραγματοποιήσει τους θεραπευτικούς της στόχους (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α. 2011).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η σχέση μεταξύ του κοινωνικού λειτουργού και του εξυπηρετούμενου είναι μια σχέση συναλλαγής, μέσα στην οποία προκύπτουν και εξετάζονται και άλλες επιπλέον σχέσεις συναλλαγής με άξονα το άτομο που χρήζει βοήθεια παρέμβασης. Η συστημική διάγνωση περιλαμβάνει τον καθορισμό

των αντικειμενικών και των υποκειμενικών γεγονότων όπως επίσης τη διαμόρφωση υποθέσεων για την εκάστοτε περίπτωση, τις οποίες ο επαγγελματίας της κοινωνικής εργασίας οφείλει να ελέγξει.

Ταυτόχρονα, πρέπει να είναι έτοιμος να δεχτεί και επιπλέον πληροφορίες όπως επίσης και να είναι σε θέση να λάβει υπόψη και να εκπληρώσει και τις επιθυμίες του εξυπηρετούμενου. Επίσης, ο κοινωνικός λειτουργός είναι αυτός ο οποίος προσπαθεί μέσω διάφορων μεθόδων να ενισχύσει και να διευκολύνει την προσαρμογή του εξυπηρετούμενου στις νέες συνθήκες έτσι ώστε να είναι όσο το δυνατό πιο αποτελεσματική η αναμεταξύ τους αλληλεπίδραση. Μέσα από διάφορες θεραπευτικές τεχνικές, ο κοινωνικός λειτουργός προσπαθεί να δώσει έμφαση στις ατομικές δεξιότητες του εξυπηρετούμενου και να τον καθοδηγήσει σε μια νέα πορεία, δημιουργική και αποδοτική (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, κ.α. 2011).

Η εφαρμογή της συστημικής θεραπευτικής προσέγγισης αποτελείται από τρία στάδια τα οποία είναι τρία σε αριθμό και συγκεκριμένα το αρχικό, το κύριο και το τελικό στάδιο. Κατά το πρώτο στάδιο ο επαγγελματίας της κοινωνικής εργασίας ξεκινά μια προκαταρκτική διαδικασία ανίχνευσης και εξέτασης των προβλημάτων τα οποία αντιμετωπίζει ο εξυπηρετούμενος επιχειρώντας να κατανοήσει τα συναισθήματα και τις αντιδράσεις του.

Η επίγνωση των συναισθημάτων και των αντιδράσεων του εξυπηρετούμενου από τον κοινωνικό λειτουργό έχει πολύ μεγάλη σημασία, καθώς οι συγκεκριμένες συναισθηματικές αντιδράσεις και συμπεριφορές λαμβάνονται υπόψη από τον επαγγελματία κατά τη διαδικασία της αξιολόγησης και διάγνωσης της κατάστασης (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, κ.α. 2011).

Η αποτελεσματικότητα της αλληλεπίδρασης μεταξύ του κοινωνικού λειτουργού και του εξυπηρετούμενου εξαρτάται από τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αυτή συμβαίνει και συγκεκριμένα από το αν αυτή είναι αποτέλεσμα ζήτησης από τον εξυπηρετούμενο ή απλά επιβολής από την κοινωνική υπηρεσία. Όταν η βοήθεια του κοινωνικού λειτουργού ζητείται από τον εξυπηρετούμενο τα πράγματα είναι πιο εύκολα καθώς οι κοινωνικοί λειτουργοί προσφέρουν ένα φιλόξενο, φιλικό και υποστηρικτικό περιβάλλον, προτρέποντας τους να εξωτερικεύσουν ότι τους απασχολεί και τους εμποδίζει να προοδεύσουν.

Υπάρχει και η περίπτωση κατά την οποία η κοινωνική βοήθεια απλά προσφέρεται και συνεπώς ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να εξηγήσει για ποιο λόγο προσφέρεται η βοήθεια, με στόχο να αποφευχθεί κάθε είδους σύγχυση και να καλυφθούν όλες οι απορίες που ίσως έχουν οι εξυπηρετούμενοι (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, κ.α. 2011).

Σε περίπτωση που η βοήθεια του κοινωνικού λειτουργού επιβάλλεται τότε έτσι ώστε να υπάρξει αποδοχή της βοήθειας από τον εξυπηρετούμενο, θα πρέπει ο κοινωνικός λειτουργός να εντοπίσει κάποια σημεία επαφής με τον πελάτη έτσι ώστε να μπορεί να συνεννοηθεί σε αρχικό στάδιο μαζί του. Η ιδιότητα του εξυπηρετούμενου αρχίζει να υφίσταται

μόνο όταν εκείνος αποδεχθεί τις υπηρεσίες που προσφέρει η κοινωνική υπηρεσία η οποία με τη σειρά της συμφωνήσει να τις προσφέρει (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, κ.α. 2011).

Κατά τη διάρκεια του βασικού σταδίου, ο κοινωνικός λειτουργός και ο εξυπηρετούμενος καθορίζουν από κοινού το πρόβλημα και λαμβάνει ο καθένας το ρόλο του. Η αποτελεσματικότητα και λειτουργία της σχέσης τους στηρίζεται στη συνεισφορά και των δυο, έχοντας όμως καθοριστεί ο τομέας ευθύνης και των δυο. Διαχωρίζουν τα θέματα σε δυο κατηγορίες και πιο συγκεκριμένα σε προβλήματα, προτεραιότητες και δεσμεύσεις. Εν συνεχεία, ακολουθεί η εστίαση στους βασικούς τομείς προβλημάτων (Κανδυλάκη,2008).

Ο κοινωνικός λειτουργός κατά τη διάρκεια της βασική φάσης αναλαμβάνει το ρόλο εκείνου που παρέχει δυνατότητες, που συντονίζει την όλη διαδικασία καθώς και εκείνου που προωθεί τις καταστάσεις. Εφόσον όλα διεξαχθούν ομαλά, επέρχεται η τελική φάση κατά την οποία συμβαίνει ο λυπηρός αποχωρισμός εξυπηρετούμενου από τον κοινωνικό λειτουργό και αντίστροφα. Για την ομαλή έκβαση του συγκεκριμένου σταδίου απαιτείται κατάλληλη και προσεκτική προετοιμασία και χειρισμός (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, κ.α. 2011).

Σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός ανώδυνου αποχωρισμού παίζουν και οι πρωτότερες εμπειρίες αποχωρισμού και των δυο. Για αυτό το λόγο ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να προετοιμάσει τον εξυπηρετούμενο κάνοντας αναδρομή σε προηγούμενες εμπειρίες απώλειας που αυτός έχει βιώσει. Επίσης, σημαντική είναι η συνεργασία τους για την επεξεργασία των πιθανών αρνητικών συναισθημάτων, της θλίψης αλλά και της αίσθησης απελευθέρωσης που νιώθουν όταν λήξει αυτή η σχέση. Επίσης, σημαντικό στάδιο της συγκεκριμένης φάσης είναι η αξιολόγηση της προόδου από τον εξυπηρετούμενο και τον κοινωνικό λειτουργό (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, κ.α. 2011).

7.1. στ) Το γενικό-ολιστικό μοντέλο

Το γενικό-ολιστικό μοντέλο, βασίζεται στη δράση και ενοποίηση δυο διαφορετικών μεθόδων της κοινωνικής εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, το θεραπευτικό αυτό μοντέλο συνδυάζει την μέθοδο της κοινωνικής εργασίας με άτομα και με κοινότητες. Στόχος του είναι η δημιουργία μιας κοινής πρακτικής μεθοδολογίας για την κοινωνική εργασία (Δημοπούλου-Λαγωνίκα κ.α.2011).

Πρόκειται για μια σύγχρονη εφαρμογή του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας, η οποία έχει ως αποτελέσματα μια αξιόπιστη και έγκαιρη παρέμβαση στην αντιμετώπιση των αναγκών των ατόμων και των συστημάτων, μέσα στο οικολογικό, κοινωνικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στο οικολογικό συστημικό μοντέλο καθώς και στην εστίαση του προβλήματος του ανθρώπου. Βασική του αρχή είναι η ύπαρξη ισότιμων σχέσεων μεταξύ του κοινωνικού λειτουργού και εξυπηρετούμενου. Μέσα στα πλαίσια της συγκεκριμένης προσέγγισης

χρησιμοποιούνται επιλεκτικά διάφορα μοντέλα αντιμετώπισης, κατάλληλα κάθε φορά για την εκάστοτε περίπτωση. Πρόκειται για μια ευέλικτη πρακτική με μεγάλο εύρος ελαστικότητας εφαρμογής. Περιλαμβάνει όλα τα επίπεδα μιας αποτελεσματικής παρέμβασης και εφαρμόζεται κυρίως για την επίλυση προβλημάτων μέσα σε πολυπολιτισμικά πλαίσια (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, κ.α. 2011).

7.2. Ο Ρόλος της Συμβουλευτικής

Ο όρος συμβουλευτική αφορά τη διαδικασία διαπροσωπικής επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο τουλάχιστον σε αριθμό άτομα. Στόχος της είναι η αντιμετώπιση και η επίλυση προσωπικών και κοινωνικών προβλημάτων που πιθανόν να αντιμετωπίζει ο εξυπηρετούμενος. Ένας ακόμη στόχος είναι η παροχή βοήθειας από τον επαγγελματία (ψυχικής υγείας ή κοινωνικής εργασίας) για την πραγματοποίηση ενός επιθυμητού σκοπού του (Κανδυλάκη, 2008).

Η συμβουλευτική θεραπεία όταν αυτή παρέχεται μέσα στα πλαίσια της κοινωνικής εργασίας δεν δίνει βάση τόσο στην ψυχοθεραπευτική παρέμβαση του θέματος αλλά στην ανάπτυξη των κοινωνικών ικανοτήτων του εξυπηρετούμενου και την γενικότερη κοινωνική του πρόοδο. Αυτό συμβαίνει γιατί η συμβουλευτική στην κοινωνική εργασία ασχολείται με την πρόληψη και την αντιμετώπιση προβλημάτων για τα οποία ευθύνονται περιβαλλοντικοί κυρίως παράγοντες, όπως οι συνθήκες ζωής κάτω από τις οποίες ζει μια οικογένεια, οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες των ατόμων, ο κοινωνικός στιγματισμός και κατά συνέπεια αποκλεισμός τον οποίο υφίστανται κάποια άτομα και κοινωνικές ομάδες. Για την επίλυση όλων των παραπάνω προβλημάτων, η συμβουλευτική προσπαθεί μέσα από διεξοδικές συνεντεύξεις με τον εξυπηρετούμενο να βρει και να αξιοποιήσει πόρους για την αντιμετώπιση των εν λόγω δυσκολιών. Στόχος της είναι η άμεση επίλυση των προβλημάτων στο παρόν (Κανδυλάκη, 2008).

Όλα αυτά επιτυγχάνονται μέσα από την από κοινού επεξεργασία του κοινωνικού λειτουργού με τον εξυπηρετούμενο, των δεδομένων της περίπτωσης. Στόχος της συμβουλευτικής δεν είναι να δώσει συμβουλές στους πελάτες της κοινωνικής εργασίας για το πώς θα αντιμετωπίσουν ένα πρόβλημα αλλά να βρεθεί η λύση του προβλήματος μέσα από την διαδικασία σκέψης του επαγγελματία και του εξυπηρετούμενου. Η σχέση τους διέπεται από ισοτιμία και συνεπώς μπορούν και οι δυο να συνεισφέρουν εξίσου για την επίλυση της εκάστοτε υπόθεσης. Δεν αποτελεί μια κατευθυντική παρέμβαση αλλά μια ελεύθερη διαδικασία κατά την οποία διευκολύνεται ο εξυπηρετούμενος στην εξεύρεση λύσης του προβλήματος του (Κανδυλάκη, 2008)

Η επίδραση της Συμβουλευτικής στον εξυπηρετούμενο είναι πολύ σημαντική καθώς μέσα από την συγκεκριμένη διαδικασία, το άτομο προσπαθεί να κατανοήσει τον εαυτό του και να αποκρυσταλλώσει τις αξίες του και τα κριτήρια των επιλογών του. Επίσης, το άτομο μπορεί να συνειδητοποιήσει, χωρίς βεβιασμένες εξωτερικές παρεμβάσεις, τις

δυνατότητες και τις αδυναμίες του, και να αποφασίσει ελεύθερα ποιες από τις εναλλακτικές λύσεις, που κάθε φορά του προσφέρονται, προτιμά (Κανδυλάκη,2008).

Η συμβουλευτική υποστήριξη παρέχεται μέσω μιας διαδικασίας εξέτασης των προβλημάτων που απασχολούν το άτομο, η οποία στηρίζεται στη στενή συνεργασία του ίδιου του ατόμου και του επαγγελματία της κοινωνικής εργασίας. Η παροχή της υποστήριξης αυτής είναι, συνήθως, έμμεση και βασίζεται στη μελέτη και ανάλυση των διαπροσωπικών σχέσεων. Η Συμβουλευτική, δηλαδή, δεν αποσκοπεί στην άμεση παροχή έτοιμων συμβουλών, συστάσεων ή στη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων. Επιδιώκει τη δραστηριοποίηση του ίδιου του ατόμου και την ενεργοποίηση των δυνατοτήτων που διαθέτει, τις οποίες δεν αξιοποιεί πάντα κατά τον καλύτερο τρόπο, για να ξεπεράσει τα προβλήματα και τις δυσκολίες που συναντά (Κανδυλάκη,2008).

7.3. Η επανορθωτική ή αποκαταστατική δικαιοσύνη

Δεν υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός για την έννοια της αποκαταστατικής δικαιοσύνης. Αυτό συμβαίνει γιατί πρόκειται για έναν ευρύ όρο ο οποίος αφορά θέματα της ποινικής δικαιοσύνης έως και θέματα αστικής ευθύνης μέσα σε καθημερινά απλά πλαίσια. Πολλοί μελετητές έχουν επιχειρήσει να ορίσουν την έννοια αυτή αλλά έως και σήμερα δεν κατέστη δυνατό να υιοθετηθεί ένας κοινά αποδεκτός όρος. Αυτό που προκύπτει όμως από τη μελέτη όλων των ορισμών είναι ότι περιγράφονται κοινές αξίες και στόχοι της αποκαταστατικής δικαιοσύνης (Αρτινοπούλου,2011).

Πιο συγκεκριμένα, η αποκαταστατική δικαιοσύνη έχει ως στόχο την επίτευξη αλλαγής του ισχύοντος συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης. Η αποκαταστατική δικαιοσύνη είναι μια ειδική μέθοδος χειρισμού του εγκλήματος η οποία στοχεύει στην επικοινωνία του παραβάτη με τα θύματα του όπως επίσης με τις οικογένειες τους. Επίσης, η συγκεκριμένη μορφή δικαιοσύνης αντιμετωπίζει με διαφορετικό τρόπο την παραβατικότητα καθώς θεωρεί ότι το έγκλημα δεν θα πρέπει να επιφέρει ζημιά στις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων (Φαρσεδάκης,2011).

Συνεπώς, γενικότερος στόχος της επανορθωτικής ή αποκαταστατικής δικαιοσύνης είναι η αποκατάσταση των ζημιών του θύματος το οποίο έχει βιώσει μια παράβαση. Πρόκειται για μια άμεση λύση ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές του θύτη και του θύματος. Η λύση των διαφορών τους προκύπτει μέσα από την άμεση συνδιαλλαγή τους με την παρέμβαση ενός εκπαιδευμένου συμβούλου, ο οποίος καθοδηγεί την διαδικασία. Συνεπώς δεν υπάρχει παρέμβαση από την ίδια τη δικαιοσύνη (Τσιλιάκου,2011).

Ο ειδικός σύμβουλος διαμεσολαβητής καθορίζει έπειτα από συμφωνία και με τις δυο πλευρές, συνάντηση κατά την οποία μέσα από συζήτηση, ο θύτης και το θύμα φτάνουν σε συνεννόηση και συνειδητοποίηση των πράξεων τους. Η συμφωνία ανάμεσα στις δυο πλευρές

καταλήγει στον καθορισμό του τρόπου αποκατάστασης των ζημιών που υπέστη το θύμα. Η συμφωνία επικυρώνεται με ένα επίσημο γραπτό συμφωνητικό, το οποίο δεσμεύονται και οι δυο πλευρές να τηρήσουν. Ο παραβάτης δεν τιμωρείται με ποινές από τη θεσμική δικαιοσύνη καθώς αποζημιώνει το θύμα, και δεσμεύεται να μην παραστρατίσει στο μέλλον ξανά (Τσιλιάκου,2011).

Ο διαμεσολαβητής έχει ουδέτερη στάση και προς τις δυο πλευρές και προσπαθεί να διατηρήσει μια ισορροπία ανάμεσα στο θύτη και το θύμα. Στόχος του είναι να προκαλέσει την κατανόηση και των δυο πλευρών και να εξασφαλίσει την ειλικρινή εκδήλωση των συναισθημάτων τους και απόψεων τους. Γίνεται αυτόπτης μάρτυρας μια νέας συνθήκης ανάμεσα στα δυο άτομα τα οποία μέσα από συζήτηση και συλλογιστικές διαδικασίες προσπαθούν να βρουν μια λύση. Η λύση αυτή έγκειται στην προσωπική βούληση και των δυο πλευρών, οι οποίες αποφασίζουν από κοινού το πώς θα περατωθεί η όλη διαδικασία και το πώς θα αποζημιωθεί το θύμα (Τσιλιάκου,2011).

Πιο συγκεκριμένα, δίνεται η ευκαιρία στο θύτη να αναφερθεί στους λόγους τους οποίους προκάλεσαν την παραβατική του συμπεριφορά και αποδείξει στο θύμα ότι έχει μετανιώσει ειλικρινά. Μέσα από την ειλικρινή συζήτηση, ο παραβάτης προσπαθεί να ζητήσει συγγνώμη για την πράξη του και εξωτερικεύσει το καλό του εαυτό. Από την άλλη, μέσα από την διαδικασία της επανορθωτικής δικαιοσύνης, δίνεται η ευκαιρία στο θύμα να γνωστοποιήσει στον δράστη το μέγεθος της καταστροφής που του επέφερε η πράξη του και να του αποδείξει σε πόσο δυσμενή κατάσταση τον έχει φέρει. Επίσης, δύναται να αιτηθεί και η κατάλληλη αποζημίωση από την πλευρά του θύματος (Αρτινοπούλου, 2011).

Για να είναι αποτελεσματική η διαδικασία της επανορθωτικής δικαιοσύνης, είναι απαραίτητο και οι δυο πλευρές να συμμετέχουν στη διαδικασία με δική τους θέληση. Αυτό αποτελεί και τη βασική αρχή της λειτουργίας της συγκεκριμένης διαδικασίας. Για να αρχίσει η διαδικασία είναι απαραίτητη η από κοινού συμφωνία συμμετοχής και των δυο πλευρών καθώς και η δέσμευσή τους ότι θα συμμετάσχουν ενεργά στην όλη διαδικασία, έχοντας πλήρη εμπιστοσύνη στη συγκεκριμένη πρακτική. Απαραίτητο είναι και οι δυο πλευρές να έχουν εμπιστοσύνη στην όλη διαδικασία και να τηρούν τις αρχές του σεβασμού και της ισοτιμίας (Φαρσεδάκης, 2011).

Πρέπει και ο θύτης και το θύμα να αντιληφθούν ότι κατά τη διάρκεια της θεραπείας έχουν και οι δυο τα ίδια δικαιώματα και ότι δεν επιτρέπονται προσβολές και διαπληκτισμοί. Σημαντικό είναι δε ότι εναπόκειται στην ευχέρεια του καθενός το αν επιθυμεί να συνεχίσει τη διαδικασία ή όχι. Όλοι έχουν το δικαίωμα αποχώρησης και αλλαγής της άποψης τους (Τσιλιάκου,2010).

Αν μία από τις δυο πλευρές δεν νιώθει ότι αποδίδει η όλη διαδικασία αλλά και αν νιώθει ότι αδικείται, μπορεί τότε να αποχωρήσει και να μη λάβει μέρος. Εφόσον ο διαμεσολαβητής γνωστοποιεί τις παραπάνω αρχές και στις δυο πλευρές, με αυτό τον τρόπο δημιουργεί ένα πλαίσιο δράσης μέσα στο

οποίο τα μέλη της διαδικασίας νιώθουν ασφάλεια και εμπιστοσύνη (Τσιλιάκου,2010).

Η άσκηση της επανορθωτικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα, ξεκίνησε επίσημα με το νόμο 3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία. Δεν θεωρήθηκε θεμιτή ενέργεια η θέσπιση της επανορθωτικής δικαιοσύνης σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, λόγω του ότι αποτελεί μια άκρως επικίνδυνη απόπειρα το να έρθουν σε επαφή άτομα που έχουν υποστεί βία από δικό τους άτομο. Από φεμινιστική άποψη, το να επικοινωνεί το θύμα με το δράστη μέσω της συγκεκριμένης διαδικασίας, αποτελεί αφορμή της επανόδου του δράστη μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο, κάτι που μπορεί να αποβεί μοιραίο για το ίδιο το θύμα στο μέλλον (Ζημιανίτης,2011)).

Το συγκεκριμένο μέτρο δεν ευδοκίμησε στο ελληνικό πλαίσιο λόγω του ότι το σύστημα δεν μπορούσε να διατηρήσει το θεσμό του ειδικού διαμεσολαβητή αλλά επίσης παρουσίαζε αδυναμία στο να ενισχύσει και συντονίσει και τα ειδικά προγράμματα αποκατάστασης και υποστήριξης (Ζημιανίτης,2011).

Πλέον η διαμεσολάβηση και η συνδιαλλαγή δράστη και θύματος προβλέπεται και εφαρμόζεται σε κάποιες περιπτώσεις παραβατικότητας ανηλίκων από τους Επιμελητές Ανηλίκων. Η εφαρμογή της επανορθωτικής δικαιοσύνης επιτελείται μέσα από υποστηρικτικά προγράμματα τα οποία λειτουργούν ανεξάρτητα από τον επίσημο θεσμό της Δικαιοσύνης (Γιοβάνογλου,2008).

Παρόλα αυτά, τα προγράμματα αυτά λειτουργούν μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο της επανορθωτικής δικαιοσύνης. Στην πραγματικότητα υπάρχουν δυο ειδών υποστηρικτικά προγράμματα τα οποία είτε αποτελούν μέρος του επίσημου Ποινικού κώδικα , συμπεριλαμβάνοντας τους στόχους της ποινικής δικαιοσύνης αλλά και της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης αλλά και προγράμματα τα οποία λειτουργούν ανεξάρτητα από το θεσμικό πλαίσιο της δικαιοσύνης (Γιοβάνογλου,2008).

Τα υποστηρικτικά προγράμματα τα οποία λειτουργούν με βάση το ποινικό εθιμοτυπικό προϋποθέτουν την υποστήριξη δικαστών, δικηγόρων, επιμελητών ανηλίκων και συνήθως επιτελούνται σε τρεις φάσεις. Κατά την πρώτη φάση ο θύτης παραδέχεται την ενοχή του και την πράξη του. Εάν το θύμα δεν επιθυμήσει να μηνύσει το θύτη , τότε ο εισαγγελέας δεν διατάσσει την ποινική του δίωξη. Εν συνεχεία και εφόσον και οι δυο πλευρές έχουν συνεννοηθεί και ο παραβάτης έχει μετανοήσει, οι δικαστικές αρχές παραπέμπουν το θύτη στην συμμετοχή του σε ένα από τα υποστηρικτικά προγράμματα της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης (Αρτινοπούλου,2011).

Υπάρχει και η φάση κατά την οποία έχει επιβληθεί ποινή στον ανήλικο παραβάτη αλλά παράλληλα αποφασίζει να συμμετάσχει σε ένα από τα προγράμματα αποκαταστατικής δικαιοσύνης (Αρτινοπούλου,2011).

7.4. Προγράμματα επανορθωτικής δικαιοσύνης

Υπάρχουν κάποιες βασικές κοινές αρχές οι οποίες διέπουν τα υποστηρικτικά προγράμματα της επανορθωτικής δικαιοσύνης. Αυτές είναι η αντιμετώπιση, η τροποποίηση, η επανενοποίηση και ο συνυπολογισμός. Η πρώτη αφορά τη δημιουργία ευκαιριών συνάντησης και συζήτησης και για τους θύτες αλλά και για τα θύματα, με αντικείμενο τη παραβατική πράξη καθώς και το πώς αυτή επηρέασε τη ζωή του θύματος (Σπυρόπουλος,2008).

Η δεύτερη αρχή αφορά την περίοδο αναμονής για να συνειδητοποιήσουν οι δράστες την πράξη τους και να μπορέσουν να αποζημιώσουν πρακτικά το θύμα. Η επανενοποίηση σχετίζεται με την κοινωνική αποκατάσταση των θυμάτων αλλά και των δραστών, εξαλείφοντας την κοινωνική περιθωριοποίηση που αυτοί υφίστανται. Η τέταρτη και τελευταία αρχή αφορά την παροχή ευκαιριών συμμετοχής και των δυο πλευρών στην επίλυση κάποιας παραβατικής συμπεριφοράς (Σπυρόπουλος,2008).

7.4.1. Προγράμματα συναντήσεων διαμεσολάβησης

Τα προγράμματα αυτά εφαρμόστηκαν αρχικά στο Οντάριο του Καναδά στις αρχές τις δεκαετίας του '70. Λάμβαναν χώρα μέσα σε εκκλησίες και κοινοτικά κέντρα. Βασίζονταν στην εθελοντική προσφορά και εν συνεχεία στο δυναμικό τους ενσωματώθηκαν επαγγελματίες διαμεσολαβητές. Πλέον ο ρόλος του διαμεσολαβητή σε αυτά τα προγράμματα διέπεται από τους κανόνες δεοντολογίας του επαγγέλματος του. Ο διαμεσολαβητής ενθαρρύνει το θύμα να πλησιάσει το θύτη, εξηγώντας του το κακό που του έκανε με την πράξη του. Αφού επεξηγήσει τον αντίκτυπο που είχε η πράξη του, έχει την ευκαιρία να τους θέσει ορισμένες ερωτήσεις (Σπυρόπουλος,2008).

Ο δράστης από τη μεριά του έχοντας συμφωνήσει για την συμμετοχή του στο πρόγραμμα και δεχόμενος να αναλάβει τις ευθύνες των πράξεων του, προχωρά σε προτάσεις επανόρθωσης της όλης κατάστασης που έχει δημιουργήσει. Οι τρόποι αποκατάστασης της πράξης ποικίλουν και μπορούν να είναι είτε μια απλή ειλικρινή συγνώμη μεταμέλειας είτε έμπρακτη επανόρθωση μέσω της προσφοράς εθελοντισμού και άλλων υπηρεσιών. Συνήθως, ο παραβάτης προσφέρει τις υπηρεσίες του σε μέλη της κοινότητας με ειδικές ανάγκες ή άλλες ιδιαιτερότητες (Σπυρόπουλος,2008).

Μέσα στα πλαίσια εφαρμογής του συγκεκριμένου προγράμματος επιτελούνται δυο τρόποι αποκατάστασης. Σύμφωνα με τον πρώτο τρόπο, το θύμα συναντά τον παραβάτη ή μια ομάδα αυτών που είναι υπεύθυνοι για τη ζημία που έχει υποστεί. Οι συναντήσεις δεν είναι πολλές καθώς το περιβάλλον είναι ιδιαιτέρως φορτισμένο (Σπυρόπουλος,2008).

Στόχος είναι έγγραφη κατοχύρωση της συμφωνίας μέσω ενός συμβολαίου, με το οποίο ο δράστης δεσμεύεται να αναλάβει την ευθύνη των πράξεων του και να επανορθώσει την προβληματική κατάσταση που

δημιούργησε, είτε έμπρακτα είτε θεωρητικά μέσω συμβολικού τρόπου. Με αυτό τον τρόπο αποφεύγεται η διαδικασία διεξαγωγής δικής, αλλά και ενδεχόμενες ποινές φυλάκισης. Αυτό το οποίο αποκομίζει το θύμα μέσα από την όλη διαδικασία, είναι η ηθική ικανοποίηση που εισπράττει, καθώς νιώθει ότι η ζημία που του συνέβη επανορθώνεται ηθικά αλλά και πρακτικά (Σπυρόπουλος,2008).

Υπάρχει και μια άλλη εκδοχή του προγράμματος αποκατάστασης σύμφωνα με την οποία μια ομάδα θυμάτων συναντά μια τυχαία ομάδα θυτών και για ένα κύκλο συναντήσεων έχουν, εκτός από την αντιμετώπιση της άμεσης σύγκρουσης με τη μορφή απολογιών και εξηγήσεων, την ευκαιρία να επιβεβαιώσουν ή όχι τις προκαταλήψεις από τις οποίες συνήθως διακατέχονται. Στόχος είναι να αποκατασταθεί το θύμα υλικά και να μειωθεί η ποινή του παραβάτη. Απώτερος σκοπός είναι η ενίσχυση της ανθρώπινης επικοινωνίας αλλά και η καταστολή αρνητικών συναισθημάτων που διέπουν τις δυο πλευρές (Σπυρόπουλος,2008).

7.4.2. Προγράμματα συναντήσεων οικογενειακών ομάδων

Το συγκεκριμένο θεραπευτικό πρόγραμμα αποκατάστασης της δικαιοσύνης διαφοροποιείται από το προηγούμενο στο ότι στην συνάντηση λαμβάνουν μέρος όχι μόνο ο θύτης και το θύμα αλλά και ο κοινωνικός τους περίγυρος. Πιο συγκεκριμένα, στο πρόγραμμα συμμετέχουν οι οικογένειες και των δυο πλευρών, οι φίλοι καθώς και κάποιοι αρμόδιοι δικαστικοί φορείς (Αρτινοπούλου,2011).

Η συμμετοχή όλων αυτών των ατόμων έχει ως στόχο την παροχή ευκαιριών έκφρασης των συναισθημάτων και των απόψεων τους για το θέμα. Στόχος είναι να δοθεί έμφαση στον πολύπτυχο τρόπο με τον οποίο μπορεί να γίνει αντιληπτό ένα θέμα. Όλοι οι συμμετέχοντες λαμβάνουν μέρος την λήψη αποφάσεων του πώς θα αποκατασταθεί η ζημία του θύματος, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο ένα δημοκρατικό πλαίσιο αλληλεγγύης. Το πρόγραμμα αυτό ακολουθεί και το σύστημα Δικαιοσύνης Ανηλίκων της Νέας Ζηλανδίας (Αρτινοπούλου,2011).

7.4.3. Προγράμματα συσκέψεων

Πρόκειται για προγράμματα διαμεσολάβησης τα οποία βασίζονται στην συνδιαλλαγή του παραβάτη με το θύμα. Και οι πλευρές εμπλέκονται σε εκτεταμένες συζητήσεις σχετικές με την παράβαση του θύτη και αναλύονται διεξοδικά οι αιτίες πρόκλησης της παράβασης αυτής, αλλά και οι συνέπειες που έχει επιφέρει. Δεν πρόκειται για καθαρά ατομικές συζητήσεις καθώς συμμετέχουν και οι οικογένειες του θύτη και του θύματος. Εκτός από τις οικογένειες των δυο πλευρών, μπορούν να λάβουν μέρος και μέλη των αστυνομικών αρχών και της κοινότητας (Τσιλιάκου,2011).

Ο λόγος συμμετοχής τόσων ατόμων στο συγκεκριμένο πρόγραμμα σχετίζεται με την επιθυμία των διοργανωτών να αποδείξουν στον ανήλικο παραβάτη ότι δεν είναι μόνος του, καθώς λαμβάνει την φροντίδα και το

ενδιαφέρον τόσων ανθρώπων. Στόχος τους είναι να βοηθήσουν να κατανοήσει ο ανήλικος παραβάτης το πόσο σημαντική είναι η ανάληψη ευθυνών αλλά και ρόλων μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο (Τσιλιάκου,2011).

Σημαντικό δε αποτελεί το γεγονός ότι ενώ μέσα στα πλαίσια εφαρμογής του προγράμματος επισημαίνεται η ντροπιαστική πράξη του παραβάτη, εν συνεχεία τα μέλη φροντίζουν να κάνουν αντιληπτό στο δράστη ότι δεν πρόκειται να περιθωριοποιηθεί κοινωνικά αλλά ότι είναι πρόθυμοι να τον εντάξουν ξανά στην κοινωνία. Απαραίτητη προϋπόθεση εφαρμογής του προγράμματος είναι ο παραβάτης να αναγνωρίσει και να αποδεχτεί ουσιαστικά τις συνέπειες των πράξεων του και να μην αρνείται την ενοχή του (Τσιλιάκου,2011).

Εφόσον ο δράστης αποδεχτεί τα παραπάνω, τότε συγκαλείται η συνέλευση των μελών , η οποία δεν έχει ως στόχο να στιγματίσει τον νέο αλλά να του δώσει να καταλάβει το πώς επηρέασε τη ζωή του θύματος καθώς και την επιλογή του να καθορίσει ο ίδιος τον τρόπο επανόρθωσης τους προβλήματος (Τσιλιάκου,2011).

Η σύσκεψη ακολουθεί συγκεκριμένα στάδια τα οποία είναι το στάδιο της προετοιμασίας, η βασική σύσκεψη και το στάδιο του έλεγχου. Κατά την διάρκεια του αρχικού σταδίου, υπάρχει ένας ειδικός επαγγελματίας σύμβουλος ο οποίος μέσα από συζητήσεις με τους αρμόδιους δικαστικούς φορείς ανηλίκων λαμβάνει γνώση της κατάστασης. Με αυτό τον τρόπο ο ειδικός έρχεται σε επαφή με τους συμμετέχοντες της σύσκεψης και μπορεί να κατανοήσει τα ζητούμενα όλων των πλευρών (Αρτινοπούλου,2011).

Εν συνεχεία, ακούει τον δράστη να αφηγείται την ιστορία του και το πώς προέβη στη συγκεκριμένη παραβατική πράξη. Ακολουθεί η αφήγηση του θύματος ο οποίος περιγράφει την κατάσταση μέσα από τα δικά του μάτια. Με τις αφηγήσεις τους και οι δυο πλευρές έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τη δική τους πεποίθηση για τα γεγονότα καθώς και τα συναισθήματα τους για αυτά (Αρτινοπούλου,2011)

Εν συνεχεία και οι δυο πλευρές θέτουν ερωτήσεις η μία στην άλλη, τις οποίες ακολουθούν οι ερωτήσεις που τίθενται από τις αντίστοιχες οικογένειες. Ύστερα από το τέλος των ερωτήσεων ο δράστης έχει την ευκαιρία να μιλήσει με την οικογένεια τους ιδιωτικά, και να αποφασίσουν από κοινού το ποιά θα είναι η πρόταση τους σχετικά με τον τρόπο επανόρθωσης της ζημίας που προκάλεσαν (Τσιλιάκου,2011).

Έπειτα κάνουν την προσφορά και ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις με απώτερο σκοπό την κατάληξη σε μια κοινή απόφαση. Υπογράφεται συμφωνητικό συναίνεσης και από τις δυο πλευρές. Μετά τη λήξη της σύσκεψης ο ειδικός επαγγελματίας συνεχίζει να ελέγχει την συγκεκριμένη κατάσταση μεταφέροντας την στα δικαστήρια για την περαιτέρω δράση και αξιολόγηση (Τσιλιάκου,2011).

Σημαντικό είναι δε ότι ο δράστης έχει το δικαίωμα να αποχωρήσει από την διαδικασία, όταν αυτός ο ίδιος το κρίνει απαραίτητο. Εφόσον

αποχωρήσει, τότε επανέρχεται στον παραδοσιακό ποινικό τρόπο, αποδεχόμενος οποιασδήποτε ποινής του επιβληθεί (Τσιλιάκου,2011).

7.4.4. Προγράμματα κύκλων

Τα προγράμματα των κύκλων εφαρμόζονται στην Αμερική και τον Καναδά. Δεν διαφέρει σημαντικά από τα προηγούμενα προγράμματα. Και αυτό το πρόγραμμα στηρίζεται στη άμεση επαφή του δράστη με το θύμα . Μοναδική διαφορά με τα υπόλοιπα προγράμματα είναι ότι στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων λαμβάνουν μέρος και τα μέλη της κοινότητας. Επίσης, επιτρέπεται η ενεργή συμμετοχή όλων των μελών καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας και συγκεκριμένα το θύμα και η οικογένεια του θύματος και ο παραβάτης αλλά και η οικογένεια του παραβάτη, καθώς και όλα τα μέλη της κοινότητας μπορούν να λάβουν λόγο (Ζαραφονίτου,Χχ.).

Η διαδικασία αυτή, στοχεύει στο να αποκαταστήσει το θύμα και να κατανοήσει ο θύτης τη ζημία που έκανε. Μέσα στα πλαίσια του κύκλου που δημιουργείται, ο δράστης έχει την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με αξίες όπως αυτή του σεβασμού, της τιμιότητας, της υπομονής, της αλήθειας και της ειλικρίνειας. Η συμμετοχή στον κύκλο είναι εθελοντική για όλα τα μέλη (Ζαραφονίτου,Χχ.)

Αρχικά ορίζεται ένας φύλακας για τον κύκλο ο οποίος είναι υπεύθυνος για την κατεύθυνση της συζήτησης. Ακολουθεί η περιγραφή και η εξέταση της παραβατικής πράξης και μέσα από τις συζητήσεις εκφράζονται τα συναισθήματα όλων των μελών. Ο βασικός κύκλος ακολουθείται από έναν μετέπειτα κύκλο ελέγχου και αξιολόγησης του προγράμματος (Ζαραφονίτου,Χχ.)

7.4.5. Προγράμματα βοήθειας θυμάτων

Τα προγράμματα βοήθειας των θυμάτων έχουν διαφορετικό ρόλο από ότι τα παραπάνω προγράμματα. Πιο συγκεκριμένα, παρέχουν υπηρεσίες μετά από ένα χρονικό διάστημα επαναφοράς των θυμάτων από το έγκλημα και συμβάλλουν στο να επιβληθούν οι κατάλληλες ποινικές κυρώσεις στους δράστες. Τα θύματα είναι υπεύθυνα για την εφαρμογή της δικαιοσύνης και για την εξέταση των τρόπων διώξεων των παραβατών (Σπυρόπουλος,2008).

Μέσα στα πλαίσια εφαρμογής των προγραμμάτων αυτών παρέχεται η δυνατότητα νομικής αντιπροσώπευσης των θυμάτων. Αυτό έχει ως στόχο της καταπολέμηση τυχόν αδικιών μέσα στα πλαίσια του δικαστικού συστήματος. Στόχος αυτής της τακτικής είναι να αποφευχθεί μια πιθανή άδικη συμφωνία μεταξύ του κρατικού κατήγορου και του δράστη (Σπυρόπουλος,2008).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση και θεραπεία της νεανική παραβατικότητας κατέχουν τα μοντέλα πρακτικής εφαρμογής κοινωνικής εργασίας. Το κάθε μοντέλο εφαρμογής έχει τα δικά του χαρακτηριστικά και τις δικές του λειτουργίες.

Κάνοντας μια αναδρομή γίνεται φανερό ότι οι πρακτικές τάσεις της κοινωνικής εργασίας μεταβάλλονται ανά καιρούς και ακολουθούν μια πορεία από τη παραδοσιακή κοινωνική εργασία, προς μια πιο νεωτεριστική κοινωνική εργασία, η οποία για να διεξαγάγει αξιολογήσεις και εκτιμήσεις για μια κατάσταση, πρέπει λάβει υπόψη της όχι μόνο τα ατομικά χαρακτηριστικά των εξυπηρετούμενων αλλά και όλους τους περιβαλλοντικούς παράγοντες που τους πλαισιώνουν.

Εξίσου σημαντικός είναι και ο ρόλος της συμβουλευτικής, η οποία επιτελείται μέσω διεξαγωγής συνεντεύξεων. Η συμβουλευτική στην κοινωνική εργασία αποτελεί ένα είδος νουθέτησης και καθοδήγησης του εξυπηρετούμενου από εκπαιδευόμενους ειδικούς, οι οποίοι σέβονται τις απόψεις και τις επιθυμίες τους.

Ένα επιπλέον βήμα για την θεραπεία της κοινωνικής εργασίας αποτελεί και η Αποκαταστατική Δικαιοσύνη. Πρόκειται για ένα νέο σύστημα απόδοσης δικαιοσύνης, το οποίο δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες κάτω από τις οποίες οι σχέσεις του θύματος και του θύτη αποκτούν άλλη διάσταση.

Και οι δυο πλευρές κατανοούν τη θέση της άλλης και έχουν τη δυνατότητα να συζητηθούν και να καταλήξουν σε μια κοινά αποδεκτή απόφαση, χωρίς να στιγματίζεται και να εκδικείται κανείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παραβατικότητα ανηλίκων είναι ένα διεθνές πρόβλημα το οποίο εμφανίζεται και ανάμεσα στους εφήβους της χώρας μας, έχοντας όμως πιο ήπιες μορφές εκδήλωσης καθώς και χαμηλότερα ποσοστά εμφάνισης, σε σχέση με άλλες χώρες. Οι παραβάσεις αυτές αφορούν κλοπές, παραβάσεις του Κ.Ο.Κ καθώς και χρήση ναρκωτικών. Επιπλέον, έντονη είναι η χρήση ναρκωτικών και άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών.

Παρόλο που η παραβατικότητα ανηλίκων παρουσιάζει χαμηλά ποσοστά σε σχέση με άλλες χώρες, παράλληλα παρουσιάζει και μια σταδιακή άνοδο, με βάση πάντα τα ελληνικά δεδομένα. Το γεγονός ότι η νεανική παραβατικότητα δεν έχει λάβει τόσο μεγάλες διαστάσεις όσο σε άλλες χώρες, μπορεί να δικαιολογηθεί από το ότι στην Ελλάδα οι δεσμοί της οικογένειας σε αρκετές περιπτώσεις παραμένουν ισχυροί και προστατευτικοί για το παιδί.

Τα παιδιά τα οποία έχουν την τάση προς τη παραβατικότητα είναι αυτά τα οποία βιώνουν προβλήματα είτε σε οικογενειακό είτε σε σχολικό επίπεδο. Είναι παιδιά καταθλιπτικά, τα οποία δεν μπορούν να βρουν στήριγμα από τη οικογένεια τους και το σχολείο, με αποτέλεσμα να στραφεί προς την αναζήτηση στηριγμάτων εκτός αυτών των δυο πεδίων. Πιο συγκεκριμένα, βρίσκει καταφύγιο σε ομάδες που ανήκουν σε υποκουλτούρες και οι οποίες είτε είναι μπλεγμένες με τη χρήση ουσιών είτε με άλλες μορφές παραβατικότητας.

Μ' αυτό τον τρόπο σχηματίζουν ομάδες ή αλλιώς συμμορίες, μέσα στα πλαίσια των οποίων βρίσκουν υποστήριξη και αποδοχή. Πιο συγκεκριμένα, η ελληνική οικογένεια είναι ένας θεσμός ο οποίος δεν έχει φθαρεί ούτε έχει διασπαστεί. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι και σε ελληνικό επίπεδο η οικογένεια αρχίζει σιγά σιγά να περνάει κρίση καθώς σταδιακά αλλάζει η υφή της. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί ο θεσμός της οικογένειας να μην έχει αλλοιωθεί στον ίδιο βαθμό με τις υπόλοιπες χώρες, παρόλα αυτά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν αρχίζει και στην Ελλάδα, σιγά σιγά να εξασθενεί.

Η παραβατικότητα των ανηλίκων είναι πολυπαραγοντική. Κάθε φορά που ένας ανήλικος προβαίνει σε μια παραβατική πράξη, εγείρονται ερωτήματα του είδους, για το ποιο λόγο ένα παιδί οπλίζει το χέρι του ή για το τι και ποιος είναι υπεύθυνος για να προβεί σε μια παραβατική πράξη ένα παιδί. Τα αίτια μπορεί να είναι είτε βιολογικά είτε ψυχοκοινωνικά. Επικρατούν διάφορες επιστημονικές απόψεις για την προέλευση της νεανικής παραβατικότητας. Κάποιοι επιστήμονες ανάγουν την προέλευση της νεανικής παραβατικότητας σε παράγοντες όπως η οικογένεια, η κοινωνία, η τηλεόραση ακόμα και η κληρονομικότητα.

Σημαντικό είναι δε το ότι οι ανήλικοι παραβάτες οι οποίοι υπέπεσαν σε πράξεις με παραβατικό χαρακτήρα, όπως κλοπές, χρήση ουσιών κ.α. εμφανίζουν προβλήματα και μέσα στο οικογενειακό αλλά και μέσα στο σχολικό τους περιβάλλον. Η συμμετοχή τους σε συμμορίες αποτελεί ένα

τρόπο αναπλήρωσης της έλλειψης που έχουν στον τομέα της ανθρώπινης επικοινωνίας αλλά και στον τομέα της κοινωνικής αναγνώρισης.

Η οικογένεια ενός ανηλίκου παραβάτη δεν δείχνει κανένα ενδιαφέρον για το παιδί, παρουσιάζοντας σημαντικά ελλείμματα στην έλλειψη επικοινωνίας αλλά και εντάσεις οι οποίες προτρέπουν το παιδί να εκδηλώσει παραβατικές συμπεριφορές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, το παιδί να μεταφέρει στο σχολείο τα προβλήματα τα οποία βιώνει στο σπίτι, αδιαφορώντας έτσι για τα μαθήματα του και αποζητώντας την συμμετοχή του σε παραβατικές ομάδες συνομηλίκων. Οι οικογένειες των νεαρών παραβατών είναι συνήθως φτωχές οικογένειες ή οικογένειες οι οποίες παρουσιάζουν φαινόμενα ενδοοικογενειακής βίας.

Από την άλλη, ανήλικα μέλη με παραβατικές συμπεριφορές μπορούν να παρουσιαστούν και σε οικογένειες με καλή οικονομική κατάσταση. Η δομή και τα χαρακτηριστικά της ελληνικής οικογένειας μεταβάλλονται σταδιακά καθώς και οι οικογενειακοί δεσμοί διασπώνται περισσότερο. Η οικογένεια στα αστικά κέντρα απομονώνεται και δεν κοινωνικοποιείται. Η οικονομική κρίση είχε ως αποτέλεσμα να εργάζονται και οι δύο γονείς και συνεπώς να μη μένει χρόνος για την φροντίδα των παιδιών. Τα παιδιά παραμελούνται και ψάχνουν άλλες επικοινωνιακές διεξόδους.

Όσον αφορά τις παραβατικές συμμορίες ανηλίκων, οι οποίες δημιουργούνται μέσα στα πλαίσια του σχολείου, αυτές είναι υπεύθυνες για μια νέα μορφή παραβατικότητας και συγκεκριμένα του «σχολικού εκφοβισμού» ή αλλιώς «Schoolbullying». Πρόκειται για πολυμελείς παραβατικές παρέες ανηλίκων, των οποίων τα μέλη ανήκουν στο ίδιο φύλο. Είναι παιδιά τα οποία συνήθως φοιτούν στο ίδιο σχολείο ή ζουν στην ίδια γειτονιά.

Συμμετέχουν στην παρέα με σκοπό να γίνουν κοινωνικά αποδεκτοί από τους συνομηλίκους τους, με αποτέλεσμα να επιδίδονται συχνά σε αντισυμβατικές ενέργειες. Τα προβλήματα τα οποία δημιουργούνται στην σχολική ζωή των νέων απορρέουν από την απόρριψη που βιώνουν σε οικογενειακό επίπεδο.

Συνεπώς το πιο βασικό και απαραίτητο στάδιο της αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας είναι η πρόληψη και σε πρωτογενές και σε δευτερογενές και σε τριτογενές επίπεδο. Για να προληφθεί μια μελλοντική έξαρση της παραβατικότητας των ανηλίκων και της νεανικής βίας στο σχολικό περιβάλλον είναι απαραίτητη η πρόληψη σε οικογενειακό επίπεδο. Ο οικογενειακός θεσμός είναι αυτός ο οποίος παίζει το σημαντικότερο ρόλο στην πρόληψη.

Η συμμετοχή της οικογένειας στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας είναι πολύ σημαντική και απαιτεί τη δράση ειδικά στελεχωμένων κοινωνικών μονάδων, με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό και κατάλληλα οργανωμένες και στελεχωμένες παιδοψυχιατρικές υπηρεσίες. Στόχος των υπηρεσιών αυτών είναι η ευαισθητοποίηση και

εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε θέματα ψυχοκοινωνικής υγείας του παιδιού, του εφήβου και της οικογένειας.

Οι νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες επιβάλουν την ανάγκη για μια ριζική και αποτελεσματική αλλαγή στον τρόπο αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας. Καταρχάς, είναι απαραίτητο η κρατική πολιτική να εστιάσει το ενδιαφέρον της στο θέμα αυτό, προσφέροντας περισσότερες ευκαιρίες στους νέους ανθρώπους και βοηθώντας τους να επαναπροσδιορίσουν τους στόχους τους.

Στόχο του κράτους θα πρέπει να αποτελεί η μείωση της ανεργίας αλλά και η ομαλή ενσωμάτωση των κοινωνικά περιθωριακών ομάδων. Επίσης, η κρατική πολιτική θα πρέπει να στοχεύει στην στήριξη του θεσμού της οικογένειας αλλά και του σχολείου, έχοντας ως απώτερο σκοπό την δημιουργία μιας κοινωνίας αλληλεγγύης και ομόνοιας.

Από τη βιβλιογραφική έρευνα προέκυψε ότι στην Ελλάδα, η έλλειψη των υπηρεσιών πρωτοβάθμιας περίθαλψης σε σχέση με την πρόληψη σε θέματα ψυχολογικού και κοινωνικού χαρακτήρα διαταραχών των ανηλίκων και των οικογενειών τους είναι πολύ μεγάλη.

Υπάρχει πλήρης έλλειψη κοινωνικών υπηρεσιών στη χώρας μας για τη φροντίδα των ανήλικων παραβατών, κάτι το οποίο αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα. Μπορεί η παραβατικότητα ανηλίκων στην Ελλάδα να μη αποτελεί σημαντικό πρόβλημα ακόμα όσον αφορά στη φύση των αδικημάτων αλλά δεν παύει να είναι ένα σταδιακά αρνητικό, αυξανόμενο, κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο δύναται να λάβει καταστροφικές διαστάσεις.

Παρόλο που η ελληνική νομοθεσία περιλαμβάνει μέτρα κοινωνικής πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας, υστερεί σε ένα πολύ σημαντικό σημείο το οποίο έχει να κάνει με την αδυναμία της ομαλής λειτουργίας νομικών θεσμών όπως αυτής της υπηρεσίας επιμελητών ανηλίκων. Λόγω της οικονομικής κρίσης έχει μειωθεί σημαντικά το εργατικό δυναμικό στις υπηρεσίες αυτές με αποτέλεσμα το κράτος να μη μπορεί να προλαμβάνει ή να αντιμετωπίζει σε πρώιμο στάδιο την παραβατικότητα ανηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, παρόλο που η ελληνική νομοθεσία προβλέπει την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών πρόληψης, ταυτόχρονα οι υπηρεσίες αυτές σχετικές με θέματα ψυχοκοινωνικής διαταραχής δεν είναι πολλές σε αριθμό.

Αποτελεί πρωταρχική ανάγκη του κράτους να παρέχει στους πολίτες του τη δυνατότητα προσφυγής σε καλά στελεχωμένα και κατάλληλα οργανωμένα παιδοψυχιατρικά τμήματα τα οποία θα έχουν ως στόχο την υγειονομική περίθαλψη των ανηλίκων αλλά και την αντιμετώπιση και πρόληψη ψυχολογικών και κοινωνικών προβλημάτων που πιθανόν να αντιμετωπίζουν.

Η πρόληψη και αντιμετώπιση της παραβατικότητας θα πρέπει να λαμβάνει χώρα και μέσα στο σχολείο. Πρέπει να καθιερωθεί ο θεσμός του σχολικού ψυχολόγου αλλά και του σχολικού κοινωνικού λειτουργού μέσα

στα σχολεία, έτσι ώστε να αποτρέπονται τα παιδιά από το να εκδηλώνουν παραβατικές συμπεριφορές. Μ' αυτό τον τρόπο τα παιδιά θα μπορέσουν μοιραστούν τα προβλήματα τους με κάποιον ειδικό και να αναζητήσουν λύσεις για θέματα που τους απασχολούν. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα σημαντική μείωση της νεανικής παραβατικότητας. Συνεπώς η λήψη άμεσων κοινωνικών μέτρων σε σχολικό επίπεδο είναι απαραίτητη για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας. Το ίδιο ισχύει και για την οικογένεια.

Για να αντιμετωπιστεί ομαλά και αποτελεσματικά η παραβατικότητα ανηλίκων θα πρέπει να σταματήσει η ιδρυματική μεταχείριση τους, της οποίας τη θέση θα πρέπει να λάβουν σωφρονιστικές διαδικασίες με αποτελεσματικά και έγκυρα παρεμβατικά προγράμματα. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να αποφεύγεται ο κοινωνικός στιγματισμός των νέων και να μη τους αποδίδεται η ταυτότητα του εγκληματία. Ο κοινωνικός στιγματισμός μπορεί να τους ακολουθεί σε όλη τους τη ζωή και να αποτελέσει παράγοντα εκδήλωσης πιο σοβαρών μελλοντικών εγκληματικών δραστηριοτήτων.

Αποτελεί επιτακτική ανάγκη να σταματήσει ο μακροχρόνιος εγκλεισμός ανηλίκων σε φυλακές καθώς είναι γεγονός ότι οι παραβατικές συμπεριφορές που δεν στιγματίστηκαν κοινωνικά ως εγκληματικές και δεν προκάλεσαν την κοινωνική κατακραυγή ήταν εντελώς προσωρινές και δεν επηρέασαν τη ακόλουθη ζωή των ανηλίκων.

Αντί για εγκλεισμό σε σωφρονιστικά ιδρύματα θα πρέπει να προτιμάται η εφαρμογή εναλλακτικών τρόπων παρέμβασης και μεταχείρισης των ανήλικων παραβατών. Εναλλακτικοί τρόποι παρέμβασης μπορούν να αποτελέσουν τα κοινοτικά προγράμματα κοινωφελούς εργασίας μέσα από τα οποία ο νεαρός παραβάτης μετανοεί εμπράκτως για την πράξη του.

Εάν η ελληνική κοινωνία επιθυμεί να φερθεί διαφορετικά στους ανήλικους παραβάτες, λόγω του ότι οι ανήλικοι θεωρούνται ότι είναι υπό διαμόρφωση προσωπικότητες θα πρέπει να ληφθούν μέτρα τα οποία να μην έχουν ως στόχο την παραδειγματική τιμωρία του ανήλικου δράστη αλλά την μετάνοια τους καθώς και την κατανόηση του προβλήματος που έχει δημιουργήσει. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια η επανορθωτική δικαιοσύνη αποτελεί τον πιο αποτελεσματικό τρόπο αποκατάστασης των βλαβών που έχει υποστεί το θύμα μιας παράβασης αλλά και τον αποτελεσματικό και ανώδυνο σωφρονισμό του ανήλικου παραβάτη.

Σ' αυτή την περίπτωση δεν χρειάζεται να παρέμβει η επίσημη δικαιοσύνη για να τιμωρήσει το δράστη καθώς μέσα από τη διαδικασία της μεσολάβησης τα δυο αντιπαραβαλλόμενα μέρη κατανοούν τη θέση του άλλου και προβαίνουν σε κοινή συμφωνία. Και οι δυο πλευρές ικανοποιούνται καθώς και το θύμα αποζημιώνεται αλλά και ο δράστης έχει την ευκαιρία να απολογηθεί και να δείξει τη μεταμέλεια του και την πρόθεσή του να επανορθώσει.

Παρόλο που στην Ελλάδα υπάρχει νόμος για τη εφαρμογή της καινοτόμου αυτής μεθόδου, δεν εφαρμόζεται λόγω της έλλειψης ειδικά

καταρτισμένων στη διαμεσολάβηση φορέων. Ο Νόμος 3500/2006 εμποδίστηκε και δεν διαδόθηκε λόγω της ελλιπούς ενημέρωσης του κοινού όσο και της εκπαίδευσης των επαγγελματιών σχετικά με τις διαδικασίες της επανορθωτικής δικαιοσύνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Βιβλία

- Αρτινοπούλου, Β., (2011). *Επανορθωτική δικαιοσύνη, Η πρόκληση των σύγχρονων δικαιοκόν συστημάτων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Βεργέτη, Αλ. (2009). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση*. Αθήνα: Τόπος
- Βιδάλη, Σ. και Κουλούρης, Ν., (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Βιδάλη, Σ. (2013). *Αντεγκληματική πολιτική . Από τη μικροεγληματικότητα έως το οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Γιοβάνογλου, Σ. (2008). Η ενσωμάτωση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στα διεθνή κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής για τους ανηλίκους. Στο *Τιμητικός Τόμος Ι*. Μανωλεδάκη, Π, σελ. 1053-1078.
- Δημοπούλου-Λαγωνίκα Μ., Ταυλαρίδου - Καλούτση, Α., Μουζακίτης, Χρ. (2011). *Μεθοδολογία κοινωνικής εργασίας, μοντέλα παρέμβασης- Από την ατομική στη γενική-ολιστική προσέγγιση*. Αθήνα: Τόπος
- Καλλινικάκη, Θ., (2011). *Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της κοινωνικής εργασίας*. Αθήνα: Τόπος
- Κατσίρας, Λ. (2008). *Ανήλικοι παραβάτες : ο ρόλος της εκπαίδευσης και της συμβουλευτικής παρέμβασης*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.
- Κανδυλάκη, Α., (2008). *Η συμβουλευτική στην κοινωνική εργασία, Δεξιότητες και τεχνικές*. Αθήνα: Τόπος

Κοκκέβη, Α., Φωτίου, Α., Κίτσου, Γ., (2009). *Τρόπος ζωής και αντιλήψεις εφήβων Μαθητών*. Αθήνα: Παπαζήσης

Κουράκης, Ν. (2012). *Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Κουράκης, Νέστωρ Ε.(2004). *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων : Στο μεταίχμιο του ποινικού δικαίου και εγκληματολογίας*. Αθήνα : Σάκκουλας

Κουράκης, Ν. Παραβατικότητα Εφήβων και Αξίες στη Σύγχρονη Ελλάδα. Στο: Δασκαλάκη, Η., Παπαδοπούλου, Π.Δ., Τσαμπαρλή, Δ., Τσίγκανου, Ι. & Φρονίμου, Ε. (2000). *Εγκληματίες και Θύματα του 21ου Αιώνα*. Αθήνα: ΕΚΚΕ

Πιτσελά, Α. (2008). *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας

Σπινέλλη Κ. Δ. (2007). *Στηρίζοντας τον ανήλικο παραβάτη*. Θεσσαλονίκη : Σάκκουλας

Τσιλιάκου, Μ. (2011). *Οι Δράστες Σεξουαλικών Εγκλημάτων – Νέες Μορφές Δικαιοσύνης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Φαρσεδάκη,Ι., (2011).Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπιση της και η επιστήμη της εγκληματολογίας. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Χάιδου, Α., (2013). *Εγκληματικότητα ανηλίκων- Αιτιολογικές προσεγγίσεις και κοινωνικός έλεγχος*. Νομική Βιβλιοθήκη

Άρθρα

CityofAthens.gr (2014). Πρόληψη της παραβατικότητας. Ανακτήθηκε στις 13/3/2014 από <https://www.cityofathens.gr/asfaleia/prolipsi-parabatikotitas>

Παύλου Μ. (1998). Προγράμματα κατάρτισης και στήριξης κοινωνικά μειονεκτούντων εφήβων. Ομορφείς - οσυμβουλευτικόςσταθμόςΑ.Π.Θ. ΕΠΑΘ*Virtual school, The sciences of education Online*, 1, 2.

Πρακτικά Συνεδρίου

Γιαννοπούλου Ι.Γ, & Τσομπάνογλου Γ.Ο. (2003).«Νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα», Μέρος της εισήγησης στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Παιδοψυχιατρικής., Αθήνα 8-11 Μαΐου. Ανακτήθηκε στις 12/4/2014 από <http://www.encephalos.gr/full/42-2-02g.htm>

Δικτυακό Υλικό

Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (ΕΠΙΨΥ),(2011). Πανελλήνια έρευνα στο σχολικό πληθυσμό για τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, Ανακτήθηκε στις 14-3/2014 από http://www.epipsi.gr/Tekmiriosi/epid/Epidimiologikes_erevnes/espagr.php

Ζαραφωνίτου, Χρ. (Χχ). Απο την ανταποδοτική στην αποκαταστατική δικαιοσύνη: τιμωρητικότητα ή άμβλυνση των συγκρούσεων; Ανακτήθηκε στις 24/4/2014 από <http://criminology.panteion.gr/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF>

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1863&Itemid=400&lang
<http://www.niotho-asfalidis.gr/na/odigos.pdf>
<http://dipe.ker.sch.gr/aypek/autosch/joomla15/images/95mpesiris1.pdf>
<http://old.law.uoa.gr/crime-research/syndiallagi.pdf>

Ζουλινάκη Α. & Μάστορα, Ι. (Χγ). Ευρωπαϊκές Καλές Πρακτικές για τη μείωση της παραβατικότητας ανηλίκων. Ανακτήθηκε στις 4/4/2014 από το http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1863&Itemid=400&lang

Κουράκης, Ν., (2006). Για να νιώθουμε ασφαλείς μέσα σε μια κοινωνία ενεργών πολιτών. Αθήνα. Ανακτήθηκε στις 6/4/2014 από <http://www.niotho-asfalidis.gr/na/odigos.pdf>

Μπεσίρης, Δ. (2012). Σχολική βία- Ερευνητικά δεδομένα- προοπτικές. Ανακτήθηκε στις 30/4/2014 από <http://dipe.ker.sch.gr/aypek/autosch/joomla15/images/95mpesiris1.pdf>

Σπυρόπουλος, Φ. (2008). Συνδιαλλαγή δράστη - θύματος στα πλαίσια της αποκαταστατικής και συμφιλιοτικής δικαιοσύνης. Ανακτήθηκε στις 20/4/2014 από <http://old.law.uoa.gr/crime-research/syndiallagi.pdf>

Νομοθεσίες

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3860 (2010). Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Ξενόγλωσση

Βιβλία

Binder, A., Geis G., (2001). Juvenile Delinquency Historical, Cultural & Legal Perspectives, Elsevier.

Bogacz, J.S., (2014). New York Juvenile Delinquency Practice. LexisNexis

Burfeind, J., Bartusch, D.J., (2011). Juvenile Delinquency: An Integrated Approach. Jones & Bartlett Publishers

Deming, R. (2012). Juvenile Delinquent. F+W Media, Inc.

Dinkens, R. (2009). Indicators of School Crime and Safety. Diane Publishing

Feld,C.B. & Bishop, M.D.(2012). *The Oxford Handbook of Juvenile Crime and Juvenile Justice*. Oxford University Press

Hess,K. (2009). *Juvenile Justice*. Cengage Learning.

Hõn-su Kim & Hyõn-sil Kim, (2008). *Juvenile Delinquency and Youth Crime*. Nova Publishers.

Howell.J.C. (2011). *Gang Prevention: An Overview of Research and Programs*. DIANE Publishing

Jacobson,R.B. (2012). *Rethinking School Bullying: Dominance, Identity and School Culture*. Routledge.

Kontos,L & Brotherton, D (2008). *Encyclopedia of Gangs*. ABC-CLIO.

Kowalski, R.M., Limber,S.P., Agatston, P,W. *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*. John Wiley & Sons.

Maras,M,H. *Computer Forensics: Cybercriminals, Laws, and Evidence*. Jones & Bartlett Publishers.

Mash,E,J. & Barkley, R,A. (2013). *Child Psychopathology*. Guilford Press.

McDonald Culp,A. (2013). *Child and Family Advocacy: Bridging the Gaps Between Research, Practice, and Policy*. Springer Science & Business

\Payne, M., (2005). *The Origins of Social Work: Continuity and Change*. Palgrave: Macmillan

Rafter, N. (2008), *The criminal brain. Understanding biological theories of crime*, New York University Press.

Regoli, R. Hewitt,J. DeLisi,M, (2009). *Delinquency in Society*. Jones & Bartlett Learning.

Rigby,K. (2008). *Children and bullying: how parents and educators can reduce bullying at school*. Blackwell Pub.

Sarmiento-Brooks,T,L. (2008). *The School-to-juvenile Justice Pipeline: Factors Associated with the Use of School-based Law Enforcement Officers by Public Schools*. ProQuest.

Šelih,A. & Završnik,S. (2012)., *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*.

Shoemaker,D.J. (2013). *Juvenile Delinquency*. Rowman & Littlefield Publishers

Siegel,L & Walsh, B. (2014). *Juvenile Delinquency: Theory, Practice, and Law*. Cengage Learning.

Siegel,L.,Welsh,B., (2010). *Juvenile Delinquency The Core*. Cengage Learning

Springer, D., Roberts, A. (2011). *Juvenile Justice and Delinquency* .Jones & Bartlett Publishers

Vito,G & Maahs, J. (2011). *Criminology: Theory, Research, and Policy*. Jones & Bartlett Publishers.

Αρθρα

Apel,R & Kaukinen,C (2008). Criminology: on the relationship between family structure and antisocial behavior. *University of South California: Publishing by Blackwell*.46:1.

Huckle, T. & Williams,T. (1996). Adolescent offenders referred to a forensic psychiatric service. A three-year study. *Psychiatric Bulletin*. 20: 258-260

Lengua ,C. Handy, S., Dhariwal, A. (1997). Survey of young offenders in a regional secure unit. *Psychiatric Bulletin* . 21: 535-537

Maniadaki. K., Kakouros, E. (2008), Social and mental health profiles of young male offenders in detention in Greece, *Criminal Behaviour and Mental Health*, 18: 207–215.

Ribeaud, Denis and Manuel Eisner. (2010). “Risk factors for aggression in pre-adolescence: Risk domains, cumulative risk and gender differences-Results from a prospective longitudinal study in a multi -ethnic urban sample.” *European Journal of Criminology* 7:460– 498

Stouthamer-Loeber,M. & Loeber,R. (2002). Lost opportunities for intervention: undetected markers for the development of serious juvenile delinquency. *Criminal Behaviour and Mental Health*,12, 1: 69–82